קבלה · ספרי קבלה נוספים

ספר מעולפת ספירים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר מעולפת ספירים

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-מעולפת-ספירים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המסדר 4
יום ראשון 6
יום שני 11
יום שלישי 15
יום רביעי 19
יום חמישי 24
יום ששי 27
יום שביעי 32
יום שמיני 34
יום תשיעי 39
יום עשירי 41
יום אחד עשר 45
יום שנים עשר 49
יום שלשה עשר 52
יום ארבעה עשר 55
יום חמשה עשר 58
יום ששה עשר 61
יום שבעה עשר 63
יום שמונה עשר 67
יום תשעה עשר 71
יום עשרים 75
יום עשרים ואחד 78
יום עשרים ושנים 83
יום עשרים ושלשה 88
יום ארבעה ועשרים 95
יום חמשה ועשרים 101
יום ששה ועשרים 103
יום שבעה ועשרים 105
יום שמונה ועשרים 106
יום תשעה ועשרים 108
יום שלשים 110

הקדמת המסדר

אמר הקטן, זה הקונטרס הלא הוא כמוס עמדי מימי ילדותי אשר סדרתיו להדריך את עצמי ולאשר בגילי, הגם הלום ראיתי אחרי כי אם נתן הספר אל אשר לא ידע ספר לאמר קרא ואמר אקרא כי זה כל האדם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם מפלאות תמים דעים, וקראתיו מעולפת ספירים, להיות הדברים ספיריים לקוטים מספר הזוהר על דרך הפשט וחלקתיו לג' עמודים, תורה, עבודה, גמילות חסדים. בם ידע האדם מעלת ה' יתברך והמלאכים והאבות והצדיקים וטעמי המצות ומעלת השבת ויום טוב ועניני הנפש שכרה וענשה ומה יעשה בה בעת הפטירה לבעבור יוסר האדם ומעלת גן עדן וגיהנם ועולם הבא ותשובה וכמה רמזים. וחלקתיו לשלשים ימי החודש על סדר תפוחי זהב [תפוחי זהב הוא קיצור ספר ראשית חכמה שגם מחברו חלקו לשלושים יום] ולא היה בדעתי להוציאו (בו מלאכה היא) עד שקם התייר הגדול עוסק במצות החכם השלם במהר"ר שלמה ן' עזרא נר"ו לזכות הרבים ונתן בלב החברים גבירים אבירים כבירים אנשי חיל יראי אלהים חברי הבקיאות של ק"ק פינטו יע"א להדפיסו גם המה קמו ונתעודדו ונדבה רוחם כיד ה' הטובה עליהם והמה מבני עליה. חברותא כלפי שמיא המציאו לכסף מוצא על כל מוצא פי ה' עליהם יהיו. כה מעתיר דל על דל:

שלמה אלגאזי:

הקדמה לכבוד המסדר:

זה היום שקויתי מצאתי ראיתי חמדה גנוזה מרגלית טובה ספר הנותן אמרי שפר, קטן הכמות ורב האיכות, הנמצא בבית גנזי הרב המובהק המסדר יצ"ו מונח בקרן זוית לסבה כי קצור קצרה ידו ולא יכול להעלותו על מזבח הדפוס כי הכסף נכסף בימי שלמה ומאומה בידו כי תם הכסף וכלי זהב ושמלות זהבים מעביר ולבני"ם להדפסת שאר ספריו הנחמדים ואין הקומץ משביע, ולסבה זו עדין לא נגמר ספר שמע שלמה ואני בראותי התועלת הנמשך לכל עם בני ישראל ובפרט למהדרין מן המהדרין השבים אל ה' בכל לבב חצני נערתי ופני כחלמיש שמתי ועם אלופי ומיודעי חברים מקשיבים לקולי דברתי ה"ה יחידי סגולה מהחברה הקדושה הנזכרת וענותם תרבני שהקדימו עשיה לשמיעה ונתנו לכסף מוצא בתורת הלואה כל הצורך להדפסת הספר המפואר הזה וכונתם רצויה שהיה לזכות בו את הרבים, זכות הרבים תלוי בם ישלם ה' פעלם בבני חיי ומזוני ויזכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, אמן כן יהי רצון. נאם המתאבק בעפר רגלי החכמים ושותה בצמא את דבריהם קטינא וזעירא:

שלמה בכמהר"ר משה ן' עזרה זלה"ה:

הקדמת המביא לבית הדפוס:

יתברך האל ויתגדל הודו, אשר בעוצם רחמנותו הגביר מאד חסדו, ועוד נטויה ידו, לעומת אנוש כערכי, להספיקי כל עת צרכי, גם כי באופן אהלך יגיה חשכי, להיות מעודי בעוד לא אוכל להכריע על ברך, לעת אכיר קטנות עבודתי המחויב מאתי אליו יתברך, הלא תקצר רוחי, ומאוד מרי שיחי, ולבי בקרבי הלא תכלם ותבוש, בראותי אותי ערום מבלי לבוש, ולולא רוח מבינתי יענני, כי עזרתו תסוב תנחמני, הלא לבי בקרבי המס ימס, כמו שבלול תמס, ואולם זאת אשיב אל לבי, אף רוחי בקרבי, אפיץ על תבל ומלואה, תוכחת מוסר כי מלאה צבאה, היא כבודי ומרים ראשי, תנחומיה ישעשעו נפשי, היות בהביטי בה כל עת וזמן, לבי בה' מאוד נאמן, גם את בני זולתי המה יביטו יראו בו, ותבא כמים בקרבו, ותדבק נפשו בה' אלהיה, ושבה אל בית אביה כנעוריה, ולכן עתה חסדי ה' אגידה ואספרה, אשר במתג ורסן השגחתו יובילני דרך ישרה, יגביר לעד כחי, והעיר מצפון רוחי, להפיץ ענן אור הספר הקדוש מעולפת ספירים הנלקט מאמרי פניני זהב הזוהר הקדוש הזורח לישרים, בגבורות ישע ימין הגאון האמיתי מוה' שלמה אלגאזי ז"ל, אשר אמרתו כטל תזל, ודבריו במשפט יכלכל, עוטה אור אמרות טהורות אלה כשלמה לעומת כל, למען כולם יוכלו לגשת אל דלתותם, מפאת קלות לשונם וצחות דברותם, והאוחזים בסנסני מוסריו חוקיו ומשפטיו, הלא יכירו כי גדול הדר כבוד הודו עלי מביטיו, ללמדו להועיל מדריכו בדרך ילך, בירכתי צפון קרית מלך:

עוד תשאיני, רוח רעיוני כי יאות להדביק אליו מכתב הרמב"ן לבנו ז"ל, אשר מוסריו ירגישו מאוד לבב רואיו ישלח דברו וימסם על שפתי מלך קסם, ואתם אחי בני אל חי, נא הסתפחו בנחלת הספר, הנותן אמרי שפר, ושאו כל איש בחיקו, ויצא כנוגה צדקו, כבור ידיו לנגד עיניו, ותורהו נוראות ימיניו, הכ"ד נפש תשתוחח לעומת היכל קודש ה', כי בכל מקום אשר אשא עיני ידריכני בנתיב מצותיו, ויתן בלב עמו וצאן מרעיתו לתאו מטעמות הספר ללקט אורותיו, והיה סוד אלוהי עלי אהלם, ינטלם וינשאם עד עולם, הק' אברהם בן מהור"ר יהודה ליב ז"ל:

חסדי (ה' כי לא תמנו, אשר נחני דרך ישרה, לבוא אל בית הרב הנגיד הגביר הנכבד מוה' מיכל (מ"ס מברעסלא נר"ו, אשר מטובו השפיעני, ומחסדו העניקני, גם בבניו ראיתי חסדם בקרב היכלם, והמה חכמים מחוכמים מפז מסולאים יהי צדקתם לעד לעולם, ובתוכם ראיתי אחד מיוחד חכם מופלא ודעה פתוחה לישא וליתן במלחמתה של תורה, בישראל גדול שמו מהו' מיכאל שמעון (נר"ו, ולא אכחד דבר הבאה לידי אשר ראיתי

בכתב ידו בספר הנחמד הזה שהיה גנוז באוצרות ספריו, לעת הביאני חדריו, אשר בחכמתו מצא סעד לדברי הזוהר. [זוהי ההגה"ה הנמצאת לאחר אות ד' לקמן ביום א']:

יום ראשון

עמוד תורה החלק הראשון:

מעלת התורה:

אות א:

בספר בראשית דף ד' ע"ב כתוב, (ישעיה נא,טז) רבי שמעון פתח, ואשים דברי בפיך, כמה יש לו לאדם להשתדל בתורה יומם ולילה, לפי שהקדוש ברוך הוא מקשיב לקולם, ובכל דבר שמתחדש בתורה, על יד אותו המשתדל בה, הקדוש ברוך הוא עושה רקיע אחד באותו דבר, והקדוש ברוך הוא קורא להם (שם סו,כב) שמים חדשים שמים מחודשים. א"ר אלעזר מהו (שם נא, טז) ובצל ידי כסיתיך, אמר לו, בעת שנמסרה התורה למשה רבינו ע"ה, באו כמה רבבות מלאכים עליונים לשרפו בהבל פיהם, עד שכסהו הקדוש ברוך הוא, וזהו ובצל ידי כסיתיך, כי האיש הזה העוסק בתורה, והוא מחדש בה חדושים, הקדוש ברוך הוא מכסה על אותו דבר, שלא יראוהו המלאכים ויקנאו בו. מכאן שכל דבר המכוסה מהעין, יש תועלת בו, מהו (שם) ולאמר לציון עמי אתה, כלומר לאמר לאותם הדברים המצוינים, אשר האדם מחדש בתורה, עמי אתה, אל תקרי עמי, אלא עמי, אומר לו הקדוש ברוך הוא אתה שותף עמי, מה אני (תהלים לג,ו) בדבר ה' שמים נעשו אף אתה בדבורך עושה שמים:

אות ב:

בספר בראשית דף י"ב ע"ב כתוב, (בראשית א,כ) ישרצו המים נפש חיה, כי האדם על ידי שיעסוק בתורה שנקרא מים, יזכה לנפש חיה, להיות לו נשמה קדושה, הנקראת חיה, ועוף פירוש וגם יגיע למלאך שהוא עוף, ואמר יעופף, לרמוז כי לעתיד יעשה כנפים לצדיקים:

אות ג:

בספר בראשית [תקוני זהר תקון כ"א דף נ' ע"ב], ללבי גליתי, לאברי לא גליתי. תורה שבכתב נקראת לב, ושבעל פה נקראת פה, וזהו לבא לפומא לא גלי, שהלב שהיא תורה שבכתב, לא גילה הסוד לתורה שבעל פה:

עוד שם, כי בתורה יש ראש, וגוף, ולב, ופה, ואיברים כיוצא בזה יש בישראל, מהם ראשי העם, דומים לראש, מהם לעינים וללב, כנגד הסנהדרין, וזה ללבי גליתי, אבל לשאר החכמים, שהם דומים לשאר איברים, לא גליתי:

אות ד:

בספר בראשית דף ק' ע"א, כי יותר מועיל העסק בתורה מכל הקרבנות, שנאמר, (ויקרא ז,לז) זאת התורה לעולה למנחה וכו'. והדבר צריך עיון, היכי מוכח יותר מהקרבנות, ודלמא שקולים:

הגה"ה מה שיתפלא הגאון על הזוהר, וזה לשונו, צריך עיון דאיך מוכח יותר, דלמא שקולים הם, לכאורה לעניות דעתי דברי הזוהר כעצם השמים לטוהר, להיות דברי תורה אינם בטלים לעולם. מה שאין כן קרבן נתלה בסבת קיום המקדש. וכן עתקה גברה חיל סיבת התורה על הקרבן, היות הקרבת הקרבן לא תעמידהו בטח, כי לא יחטא עוד מן [היום] הלאה. וכן בהבאת עולה, לא נפטר עדיין בהבאת חטאת וכדומה. עיין מגן אברהם סימן א'. מה שאין כן אור התורה, בעוסקו בה תהלה נרה עלי ראשו, להצילו מכל עון לבלתי חטא עוד, וכדאיתא סוטה כ"א ע"א, תורה מגינה ומציל, אף בעידנא דלא עסיק בה. וכן לא יצטריך לכל ענייני קרבן, וכדאיתא סוף מנחות ק"י ע"א, אלא אמר רבא, זאת התורה וכו', כל העוסק בתורה אינו צריך לעולה ולחטאת כו', הכוונה כענין שביארתי, דאינו צריך לכל הקרבנות כי אם בעוסקו רק בענין אחד כבר נתכפר בכולן ומגינה ומצלי. ועיין עוד מזה בספר הזה סי' ח'. ונכון לכאורה. [ראה בסוף הקדמת המביא לבית הדפוס]:

אות ה:

בספר שמות דף קנ"ד ע"א, ענין השולחן שאמרו עליו דברי תורה, הקדוש ברוך הוא לוקח אותו שולחן, ומשים לחלקו. ולא עוד אלא סורי'א רב ממנא מעלה כל אותם הדברים למעלה ומתעטרים לפני הקדוש ברוך הוא, ומעלה אותו השלחן, וכשמעלהו נזדמנו שם שני מלאכים קדושים, אחד מימין ואחד משמאל, ואומרים זה השולחן אשר סדר פלוני לפני האל וברכו אותו עליונים ותחתונים, שיהא מסודר לעולם:

אות ו:

בספר ויקרא דף ח' ע"א, בפסוק (תהלים ק,ב) עבדו את ה' בשמחה, הקשה, כי אחר שהחוטא לפני האל יתברך, צריך להיות ברוח נמוכה, אם כן מה שמחה ורננה ימצא בו, והשיב, כי זה יתקיים כשבית המקדש קיים, כי החוטא מביא קרבן ובעת הקרבן הלוים משוררים וזהו שמחה ורננה, כנגד הכהן המקריב, ובזמן הזה שאין קרבן, יתקיים

שמחה ורננה על ידי לימוד ועסק בתורה, שאינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה:

אות ז:

עוד בספר ויקרא דף י"א ע"ב, מסכים רבי שמעון בר יוחאי, עשרת הדברות כל אחד כאחד כנגד עשרה מאמרות, ואמר שלזה רמז כפל הכתוב,(במדבר ז,פו) עשרה עשרה הכף בשקל הקדש, לומר כי י' הדברות וי' מאמרות בשקל א' הם שוים לטובה:

עוד בספר ויקרא דף י"ג ע"א כתב, שבח גדול לעוסק בתורה שקם בחצי הלילה, לפי שבאותה שעה מתעורר רוח צפון והקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, ואשרי מי שזוכה לקום באותה שעה הקדוש ברוך הוא שומע לקולו, דכתיב (שיר ח, יג) היושבת בגנים חברים וכו':

אות ח:

עוד בספר ויקרא דף כ"ח ע"ב, בשם רעיא מהימנא, אמר בפסוק (ויקרא ו,ו) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, רמז שאש התורה מי שלומד בה לא תכבה ודאי, דעבירה אינה מכבה תורה:

אות ט:

עוד בספר ויקרא דף ע"ג ע"ב, התורה נקראת ברית, והקדוש ברוך הוא נקרא ברית. מנא לן, דכתיב (תהלים קו,מה) ויזכור להם בריתו:

אות י:

עוד בספר ויקרא דף ע"ו ע"א, בפסוק (איוב טז,ח) ויקם בי כחשי, אמר מי שעובר על דברי תורה, התורה עולה ויורדת ורושמת באותו האדם רושם אחד בפניו, כדי שיסתכלו בו עליונים ותחתונים, וכלם מקללים אותו. ותנא, כל אותם המלאכים הנקראים עיני ה' זוקפים עיניהם, ומסתכלים בפני אותו האיש ומכריזים, אוי לו בעולם הזה אוי לו בעולם הבא:

אות יא:

עוד בספר ויקרא דף פ"ה ע"ב, מי שתאותו ללמוד בתורה ואינו מוצא מי שילמדהו, והוא שוגה באהבתה, לומד בה ומגמגם ואינו יודע כל מלה ומלה שמוציא מפיו, הקדוש ברוך הוא שמח בה ונוטלה ונוטעה סביבות אותו הנחל, ונעשו אילנות גדולים מאותם דברים ונקראים ערבי נחל:

אות יב:

עוד בספר ויקרא דף ז' ע"א, נמצא כתוב בספרא דאגדתא דבי רב, שאף על פי שהתורה מפי הגבורה נאמרה, מפי עצמו של משה גם כן נאמרה. ומאי איהו, כמו קללות שבמשנה תורה, ולבתר נכללו בגבורה, הדא הוא דכתיב (שמות יט,יט) משה ידבר, זה קולו של משה, והאלהים יעננו בקול, שהיה מודה לדבריו:

אות יג:

עוד בספר ויקרא דף צ"ח ע"א, שצריך ללמוד בליל שבועות, שחסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה הזאת. רבי שמעון בר יוחאי כשהיו נאספים החברים ללמוד עמו בזאת הלילה, היה אומר, באו ונתקן תכשיטי הכלה שמחר נכנס עמה לחופה. וכן למדנו, כי הלמוד בזאת הלילה צריך להיות בתורה שבעל פה, לפי שביום יבא התורה שבכתב ואז יתחברו כאחד, ואז מכריזים עליו, (ישעיה נט,כא) ואני זאת בריתי, השכינה אומרת ואני אני הוא:

אות יד:

עוד בספר ויקרא דף צ' ע"ב בפסוק (ישעיה ח,כ) לתורה ולתעודה, תורה זו תורה שבכתב, תעודה זו שבעל פה:

אות טו:

בספר במדבר דף קנ"ב ע"א, אמר רבי שמעון, זה לשונו, תיפח רוחם של אותם האומרים, שהתורה באה לספר ספורים, אינו כן חס ושלום, אלא סוד הדבר, כשם שהמלאכים הם של אש ומלבושם אש, וכשהם משתלחים לבא לעולם הזה מתלבשים בלבוש גשמי, כדי שיוכל הארץ להכילם, קל וחומר התורה שהיא למעלה מהם, שבה נסתכל הקדוש ברוך הוא וברא העולם, שכדי שיוכלו בני הארץ לסבול את התורה, הלביש אותה בלבוש גשמי, שהם הספורים המובנים להמון העם. אמנם, לפי האמת אלו נקראים גופי התורה, אבל נשמות התורה הם סודות עליונות, והוא רמז ליין שאינו משתמר אלא בקנקן, וזהו אל תסתכל בקנקן וכו':

אות טז:

עוד בספר במדבר דף קע"ג ע"א, בכל ערב שבת, כשישראל מקדשין למטה מתאספים למעלה מחנות מלאכים ומכריזים ואומרים, הכינו כסאות, מי רואה חדוה זאת בנ' מאות וצ' רקיעים והנשמות יורדות לנוח על בני אדם, ואותה הנשמה אשר נתעסקה יום שבת בתורה וחידש בה שום חידוש, כמה שמחה עושה בה הקדוש ברוך הוא, מאסף לכל המחנות של פמליא שלו, ואומר להם, שמעו זה החדוש שחידש בתורה היום נשמת

פלוני, כלם מקשיבים אותו החדוש, וחיות הקדש מתלבשות בכנפיהם ומתרבים מרוב החדוה:

אות יז:

עוד בספר במדבר דף קצ"ב ע"א וע"ב, הקשה בכתוב (דברים לג,ב) הופיע מהר פארן, שאמרו ז"ל שחזר הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון והקשה, וכי לאיזה נביא שבגוים שאל באותה שעה אם יקבלו הגוים התורה, אם תאמר לכל נביאיהם לא מצינו זה. ועוד קשה דהוה ליה לומר, הופיע להר פארן וזרח לשעיר, והשיב, כי הקדוש ברוך הוא הלך לס"מ שר שעיר ואמר לו, אתה רוצה שאתן התורה לבניך, אמר לו, רבונו של עולם, כל כחי הוא על ידי החרב, וע"י התורה היא מסתלקת ממני, איני רוצה התורה לבני תננה לישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא, עשו בכור ולו אני רוצה ליתן, אמר לו ס"מ, רבונו של עולם, כבר מכר לו הבכורה והודית לו עליה, שנאמר ויברך אותו, מיד אמר הקדוש ברוך הוא לס"מ, אם כן תן לי עצה היאך אתן אותה לבני ישראל, מיד בא ס"מ ונתן מזיו עצמו החופה עליו והפשיטו ממנו ונתנו לישראל, וזהו וזרח הקדוש ברוך הוא משעיר ממש, שהוא ס"מ, נתן זריחה למו לישראל, וכן הופיע מהר פארן. הלך אצל רהב שר ישמעאל ואמר לו, אני רוצה ליתן תורה לבניך, ראה שכתוב בה לא תנאף, אמר רבונו של עולם תן לבניו של יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא, ישמעאל בכור, התחיל השר להתחנן לפניו, רבונו של עולם הבכורה יהא של בני יצחק ותן להם התורה, וזהו הופיע מהר פארן כי מפארן עצמו שהוא שר ישמעאל יצתה אורה זו תורה לישראל:

אות יח:

עוד בספר במדבר דף קצ"ו ע"ב, במעלת מי שמתעסק בעולם הזה בלימוד בניו, אמר כי יש היכל ברקיע שעתיד הקדוש ברוך הוא לעטר שם את מלך המשיח, ונקרא קן צפור, וג' פעמים בשנה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן, מראה להם זה המקום וזהו (תהלים פד,ד) גם צפור וכו' אשר שתה אפרוחיה, כלומר, זה מדבר באותם הצדיקים אשר בעולם הזה נתעסקו בבניהם, ושמו אותם ללמוד את מזבחותיך ה':

אות יט:

עוד בספר במדבר דף ר"ב ע"א, מעלת הלומד בתורה, כי אפילו בשעה שיש דין בעולם, הקדוש ברוך הוא מצוה למחבל שלא יפגע בו. וזהו רמז בפסוק (דברים כ,יט) כי תצור אל עיר ימים רבים, אומר הקדוש ברוך הוא למחבל, כי תצור אל עיר לחבל אנשי העיר לא תשחית את עצה, שהוא התלמיד חכם שבתורה שנותן עצה טובה לעם שילמדו בתורה, כי ממנו תאכל, אינו חוזר על המחבל אלא הוא תי"ו הנקבה, כי ממנו תאכל השכינה,

כי אין הקדוש ברוך הוא נהנה בעולם אלא במי שעוסק בתורה. ומטעם זה, ואותו לא תכרות, כי האדם עץ השדה, פירוש התלמיד חכם הזה הוא עץ מאותו השדה הידוע אשר ברכו ה':

יום שני

אות כ:

עוד בספר במדבר דף רט"ז ע"ב, בשם רעיא מהימנא אמר, כי קודם שניתנה תורה כל הדברים שבעולם היו תלוים במזל, ואפילו בני חיי ומזוני, אבל אחר שניתנה התורה הוציאם מחיוב מזל הכוכבים. וזה למדנו מאברהם אבינו ע"ה שניתוסף בו ה', רמז לה' חומשי תורה שיקבלו בניו. וזהו סוד (בראשית ב,ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, ודרשו בה"א בראם, או באברהם רמז לזכות התורה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, בשביל התורה שיקבלו בניך, אף שהמזל מחייב שלא יהיה לך בן תשלוט על המזל, וזהו סוד (בראשית מז,כג) הא לכם זרע, כלומר, בשביל הה"א שהם ה' חומשי תורה תזכה לזרע נגד חיוב המזל:

אות כא:

עוד בספר במדבר דף רכ"ב ע"ב, בשם רעיא מהימנא, איזהו חסיד זה המתחסד עם קונו, שקם בחצות הלילה לעסוק בתורה בשעה שהקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן ונעשה חבר עמו, ולזה נקרא חסיד על שום שהתורה נקראת תורת חסד, וזהו מאמר דוד (תהלים פו,ב) כי חסיד אני, שהיה קם חצות לילה לעסוק בתורה, וזהו ענין לא עם הארץ חסיד, שאם על החסידות ידבר, הרי אנו רואים בכל יום עמי הארץ עושים חסד:

אות כב:

כתב בספר שמות דף נ"ו ע"א, (במדבר כא,יד) על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה, וכי היכן הוא ספר מלחמות ה', אלא כך אמרו חכמים, כל הנלחם מלחמתה של תורה זוכה להרבות שלום בסוף ימיו. כל מלחמות התורה הם שלום, ומלחמות העולם קטטה וחרבן, וזהו את והב בסופה, כלומר, אהבה בסוף שאין לך אהבה ושלום חוץ מזו:

אות כג:

כתב בספר בראשית דף ד' ע"א, מלת מי רומז לחמשים שערי בינה, ויש בה יו"ד אות ראשונה של השם הקדוש, ומלת מה רומז לחשבון השם הקדוש באותיותיו ובמלואו, ויש בה אות שניה [ה] של השם הקדוש:

אות כד:

עוד בספר בראשית דף ה' ע"א, כל מי שאומר [בסודות ש]בתורה דברים שלא ידע על בוריין, אותו הדבר כשעולה למעלה יוצא לקבל הדבר ההוא (משלי טז,כח) איש תהפוכות לשון שקר מתוך נקב התהום, ומדלג ת"ק פרסה לקבל הדבר ההוא, והולך באותו הדבר ועושה בו רקיע של שוא וטס באותו רקיע, זה האיש תהפוכות שש אלף פרסה בזמן א' כיון שזה הרקיע של שוא עומד, מיד יוצאת אשת זנונים ומתחזקת באותו רקיע של שוא ומשתתפת עמו, ומשם יוצאת והורגת כמה אלפים ורבבות, וזהו (משלי ז,כו) כי רבים חללים הפילה אותו העון שגורם להרוג כמה רבבות, ולכך אמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה לחבריו, הזהרו שלא תוציאו מפיכם דבר תורה שלא ידעתם ולא שמעתם מרבותיכם:

אות כה:

עוד בספר בראשית דף ח' ע"א, למעלת העוסק בתורה בשבועות, כי כל ימות השנה נקרא הקדוש ברוך הוא אל, (תהלים ז,יב) ואל זועם בכל יום. וביום השבועות, שהחתן נכנס לחופה נקרא כבוד אל, (תהלים יט,ב) השמים מספרים כבוד אל:

אות כו:

עוד בספר בראשית דף ע"א ע"ב, (יחזקאל א,כו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו, זו תורה שבכתב. מכאן למדנו, שצריך האדם כפי הדין להיות נזהר לשים תורה שבכתב על גבי תורה שבעל פה לפי שזה כסא לזה:

אות כז:

עוד בספר בראשית דף קל"ד ע"ב, כל מי שמשתדל בתורה הוא מקיים העולם וכל מעשה בראשית, כי כמו שבאדם יש בו איברים איברים והכל מתחבר בגוף אחד, כן התורה כולה הם איברים ופרקים ומתחברים במסכתא אחת:

אות כח:

עוד בספר בראשית דף רמ"ב ע"א, טעם למה הקדים ברכת זבלון לישששכר, והשיב, כי זבולון ע"ש שהיה נותן לחם לאכול לישששכר קדם לברכות. מכאן למדנו, מי שמחזיק ביד לומדי התורה נוטל ברכות מלמעלה ומלמטה, ולא עוד אלא שזוכה לב' שולחנות, מה שאינו זוכה אחר זוכה בעושר בעולם הזה וזוכה להיות לו חלק לעולם הבא:

אות כט:

כתב בספר שמות דף נ"ח ע"א, מעלת התורה שנקראת עוז, לפי שאין דבר בעולם שישבר כח אומות העולם כמו בזמן שישראל עוסקים בתורה:

אות ל:

כתב בספר ויקרא דף ד' ע"ב, תורה שבכתב נקראת תורה ושבעל פה נקראת תור, שנאמר (שיר ב,יב) וקול התור:

אות לא:

עוד בספר ויקרא דף קי"ג ע"א, (ויקרא כו,ג) אם בחוקותי תלכו זו תורה שבעל פה, ואת מצותי תשמרו זו תורה שבכתב:

אות לב:

כתב בספר בראשית דף קס"ח ע"א, אמר רבי אלעזר כל העוסק בתורה לשמה אין מיתתו ע"י יצר הרע שהוא נחש והוא מלאך המות, אלא מתים בנשיקה, דכתיב, (שיר א,ב) ישקני וכו' כמה דכתיב במשה (דברים לד,ה) על פי ה', והוא דבקות החלק בכלל, ובשביל זה צדיקים שהם משתדלים בתורה, אינם מטמאים גופם אלא הוא טהור, כמו אליהו בבית הקברות שמצאוהו החכמים ואמרו ולאו מר כהן, אמר להם הצדיקים אינם נטמאים במיתתם, ועל זה אמרו, יום שמת רבי ע"ה בטלה כהונה, כלומר, שלא שרה בו טומאה:

אות לג:

עוד בספר בראשית דף קפ"ד ע"ב, מעלת התורה שכל מי שעוסק בה בעולם הזה זוכה בה בשכר טוב בעולם הזה ואין דנין אותו בעולם הבא, ומי שעוסק בה לשמה, כשיוצא מן העולם הזה, התורה מכרזת לפניו ומגינה עליו שלא יתקרבו אצלו המקטרגים, וזהו, (משלי ו,כב) בהתהלכך תנחה אותך, וכשהוא שוכב בקבר מגינה עליו שלא יהא נידון בקבר גם לעתיד, בתחיית המתים היא מלמדת סניגוריא על האדם, וזהו, והקיצות היא תשיחך. אמר רבי אלעזר, רמז כי אף על פי שבאותה שעה יקום האדם מן העפר, לא בשביל זה ישכח תורתו, אלא אדרבה, התורה במעיו של תלמיד חכם שמורה ומדברת עמו. ולא זו בלבד, אלא כל דבר תורה שטרח האדם בעולם הזה ולא השיגה, אז התורה מגלה לו, וזהו היא תשיחך. אבל מי שלא עסק בתורה משליכין אותו לגיהנם, וזהו, (בראשית לז,כד) וישליכו אותו הבורה זו גיהנם, מה טעם, משום דאין בו מים זו תורה:

אות לד:

עוד בספר בראשית דף רט"ו ע"ב, אמר רבי שמעון בר יוחאי, בעולם הזה שאין ישראל זכאים נקראת התורה זאת, (דברים ד,מד) וזאת התורה אשר שם משה, ולעתיד כשיבא המשיח יהיה נקרא התורה זה, ועל אותו זמן נאמר, (שיר ב,יב) וקול התור נשמע בארצנו, שיהיו דברי תורה ערבים באותו זמן כקול התור:

אות לה:

עוד בספר בראשית דף רמ"ב ע"א וע"ב, כל מי שעוסק בתורה, זוכה וכופה לכל פגעים רעים שבעולם ומורידם לעמקי תהום, שהרי בשעה שנעשה לילה שולטים כל המזיקים וכלבים וחמורים מתחילים לשוט בעולם, וניתן רשות למזיקים לצאת ולהזיק ובני אדם שוכבים על מטתם ונשמתם של צדיקים עולה למעלה, וכשנחלק הלילה מתעורר רוח צפונית, אשרי חלקו של אותו האיש, שקם באותה שעה לעסוק בתורה, כיון שפותח לעסוק בתורה, כל אותם פגעים רעים הוא מכניס אותם לנקבי תהום רבה, וזהו סוד (בראשית מט,יד) יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים, כי יששכר על ידי עסקו בתורה, גרם לחמור להורידו מגרם המעלה שהיה בו והורידו בין המשפתים לזוהמא דעפרא:

ובדף רמ"ג ע"א כתב, כל מי שעוסק בתורה ומחדש בה דברים, הקדוש ברוך הוא לוקחם ופותח להם שערי שמים ומכניסם תחת כבודו, ובשעה שנכנס הקדוש ברוך הוא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן, מוציאם הקדוש ברוך הוא באותה שעה ומשתעשע בהם ושמח בהם, ומאותה שעה דבריו כתובים בספר, שנאמר, (מלאכי ג,טז) ויכתב ספר זכרון:

אות לו:

כתב בספר שמות דף כ"ז ע"א, כל העוסק בתורה להוציא הדין לאמתו כאילו קיים כל התורה, וזהו (תהלים קיט,צג) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, כלומר, כיון שאהבתי תורתך להוציא הדין לאמתו, הויא כל היום אני עוסק בה והיא שיחתי:

אות לז:

כתב בספר בראשית דף רכ"ה ע"א, כשמוליכין ס"ת לבית הקברות על כל צרה שלא תבא, מועיל הרבה ומביא רפואה לעולם, וזהו כשלא נמצא פסול בו, אבל כשנמצא בו פסול חס ושלום הוא מזיק ומתעוררים המתים על זה ומעשה רב:

אות לח:

כתב בספר שמות דף ו' ע"ב, כי חכם עדיף מנביא, כי הנביא לפעמים שורה עליו רוח נבואה לפעמים אינה שורה, אבל החכם לעולם עדיף מנביא:

אות לט:

עוד בספר שמות דף קנ"ד ע"א, אמר, כי לא זכה אדם לנבואה ומלכות כאחד כמו משה רבינו ע"ה, ואף על פי ששאול זכה בנבואה ומלכות, מכל מקום בזמן אחד לא זכה לשתיהם יחד:

אות מ:

כתב בספר זהר חדש רות דף ק"א ע"ב, מעלת שיר השירים, כי בשעה שגילה שלמה המלך ע"ה שיר השירים, הזוהמא שהטיל נחש בחוה ובאדם נסתלק מן העולם:
כתב בספר בראשית דף צ"ח ע"א, בשם מדרש הנעלם, ענין פטירת רבי אליעזר הגדול קצת כמו שהובא בגמרא, ואמר עוד שהשביע לרבי עקיבא שלא ישתמש בשום פסוק משיר השירים בשמות שלהם, כדי שלא יחריב הקדוש ברוך הוא העולם בשבילו, שאינו רוצה ה' שישתמשו בשיר השירים לרוב קדושתו:
ובספר שמות דף י"ח ע"ב, אמר, כי המלאכים האומרים שירה בלילה הם שרים על כל בעלי שיר, ותנא הזוכה לדעת באותו שיר יודע עניני התורה והחכמה יאזין ויחקור ויוסיף כח וגבורה, ובזה זכה שלמה המלך ע"ה לדעת ועשה ספר מאותם השירים ממש וזהו שיר השירים, כלומר, שיר של אותם שרי מעלה שאותו השיר כולל כל התורה והחכמה והעתידות. אמר רבי אלעזר, שרי מעלה עמדו בשתיקה ולא אמרו שירה עד שנולד לוי, יצאו המשוררים משבטו ועמדו אלה נוכח אלה על משמרותיהם, משוררים של מעלה עם של מטה, ולזה נקראו המשוררים של מטה לוים לשון לווי, על דרך (בראשית כט,לד) ילוה אישי על שם שנלוים ומתחברים כאחד:

יום שלישי

אות מא:
כתב בספר שמות דף קמ"ג ע"ב, מעלת שיר השירים, וטעם השי"ן רבתי שנמצא כתוב בספר אדם הראשון וז"ל, ביום שיקום המשכן יעוררו האבות שירה למעלה ומטה, וכן בזמן שלמה שנבנה בית המקדש נתקנו ונתעוררו כל השרים המנגנים למעלה, וזהו שיר מאותם שירים גדולים, ושנינו באותו היום קם יעקב אבינו ע"ה ונכנס בגן עדן בשמחה על מקומו, ואז גן עדן פתחה פיה בשירה, מי גרם השירה זה יעקב, שאלמלא הוא נכנס בגן עדן לא היה הגן אומרים שירה:
עוד שמות דף קמ"ד ע"א, מעלת שיר השירים שכולל בתוכו כל התורה וכל מעשה בראשית וכל גלות מצרים ויציאתם ושירת הים וכולל י' הדברות ומעמד הר סיני, וכשהלכו ישראל במדבר עד שנכנסו לארץ ונבנה בית המקדש וכלל עיטור השם הקדוש ברוך הוא וכלול הגלות המר והנמהר הזה והגאולה וכלול תחיית המתים עד יום השביעי שהוא שבת לה' מה שהיה ומה שעתיד להיות הכל כלול בשיר השירים, ולכך שנינו, האומר פסוק שיר השירים בבית המשתאות, התורה חוגרת שק לפי שכולל כל התורה:
אות מב:

עוד בספר שמות דף קי"ב ע"ב, מעלת שלמה ע"ה, שבכל יום היה משכים בבקר ושם פניו כלפי מזרח ורואה מה שרואה וחוזר והופך פניו לצד צפון ויושב שם ומשפיל עיניו, באותה שעה עמוד האש ועמוד הענן באים כאחד ועל עמוד הענן היה בה נשר אחד גדול, וכן היה בא כנפו האחד על גבי עמוד האש וכנף השמאלית על עמוד הענן ואותו הנשר היה מביא שני עלין בפיה ועמוד ענן והאש והנשר משתחוים מול שלמה המלך ע"ה, והיה בא הנשר ונותן לו אותם השני עלים ומריח בהם שלמה המלך ע"ה והיה יודע בהם סימן חכמה והיה אומר, זה של נופל וזה של גלוי עינים, באותה שעה היה חותם שלמה המלך ע"ה את כסאו בחותם שם המפורש ובידו נוטל הטבעת ורוכב על הנשר והולך לו, ובכל מקום שהיה עובר שלמה המלך ע"ה על הנשר היה מחשיך הארץ והיו יודעים חכמים ואומרים, הרי שלמה המלך ע"ה עובר כאן ופורח הנשר ת' פרסה עד שמגיע להרי חשך ושם הוא תרמוד במדבר והוא נכנס לשם באותם הרים ושם היה יודע כל החכמות חיצוניות מה שהיה צריך וחוזר ורוכב על הנשר ויושב ובא לכסאו ועל זה נאמר, (קהלת ד,א) ושבתי אני ואראה, רוצה לומר שבתי מאותו מקום שהלכתי:

אות מג:

עוד בספר שמות דף נ"ד ע"ב, כל מי שאומר שירת (שמות טו,א) אז ישיר בכל יום בכונה שלימה, זוכה ואומרה לעתיד לבא, שהרי יש בה דברים של עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח:

אות מד:

כתב בספר שמות דף קל"ב ע"א, מעלת המכוין בשירה זאת, כי כשאומרים שירה זאת בכל יום, מתעטרים ישראל בכתר א' חקוק בשמות קדושים, וכתר זה עתיד הקדוש ברוך הוא לשים אותו בראש המשיח וכל מי שמכוין בשירה זאת בכל יום זוכה לראות פני משיח וכל מי שאינו מכוין בה אינו זוכה, וכשאומרים ישתבח אנו מזכירים י"ג מדות והם שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדולה גבורה תהלה ותפארת קדושה ומלכות, וכל המפסיק ומדבר ביניהם מתחת כנפי הכרובים, יוצא שלהבת אחד וקורא בחיל ואומר פלוני שהפסיק בגאותו יתברך יכרת ויפסק ובל יראה גאות ה':

אות מה:

כתב בספר במדבר דף רנ"ח ע"א, בענין קריאת שמע, שכל המייחד שם שמים בכונה, שמחה מוכנת לו מלמעלה, וראיה מקריאת שמע עצמה, שמע-אחד עי"ן ודלי"ת גדולה, רמז עד, נשארו אותיות ש"מ א"ח רמז (תהלים קד,לד) אשמח בה':

אות מו:

כתב בספר ויקרא דף פ"ד ע"ב, מצינו שבעשרת הדברות כתוב בלשון יחיד (שמות כ,ב) ה' אלקי"ך, ובשאר התורה כתובה לשון הרבים, הטעם הוא שלא נמצא לעולם בישראל שיהיו בלב אחד כמו אותו היום שעמדו בסיני:

אות מז:

וכתב בספר בראשית דף רכ"ו ע"ב, כל המצות הם נעשות מלבוש אחד, יש מצות שעושות לבוש יקר עליון ויש מצות שעושות לבוש יקר לעולם הזה, וכולם הם צריכות לאדם ואין מי שידע הסוד, ומעשה בר' יהודה סבא שהראו לו בחלום אור גדול, ושאל מה זה ואמרו לו מלבוש שלך מהמצות לזה העולם העליון, מן היום ההוא והלאה היה שמח:

אות מח:

כתב בספר שמות דף קכ"ח ע"א, כי מעלת המצות למשתדל בה שלא ישתדל בחנם, רק צריך האדם להשתדל ליקח המצות בדמים (דברים טז,יז) איש כמתנת ידו. ואם תאמר, שהרי כתוב (ישעיהו נה,א) ובלא מחיר יין וחלב, זהו בלימוד התורה שכל מי שירצה יזכה בה בחנם, אמנם השתדלות שהוא תלוי במעשה אסור לו לאדם ליקח אותו בחנם אלא בכסף מלא, לפי שאינו זוכה באותו מעשה להמשיך עליו רוח קדושה אלא בשכר שלם. נמצא כתוב בספר שלימד אשמדאי לשלמה עליו השלום וזה לשונו, כל מי שרוצה להשתדל להעביר ממנו רוח הטומאה ולכפותו, צריך שאותו מעשה אשר יעשה יקנהו בכסף מלא בכל מה שישאלו ממנו בין רב בין מעט, לפי שרוח הטומאה הוא אונס ומפתה את בני האדם שישרו עליו בחנם, אמנם רוח קדושה אינו כן, אלא צריך השתדלות נמרץ ובכסף מלא:

אות מט:

למילה כתב בספר בראשית דף י"ג ע"א, וזה לשונו, בספר חנוך כתב, ועוף יעופף זה אליהו שטס בד' טיסות להמצא בברית מילה וצריך להכין לו כסא ולהזכיר בפה, זה כסא אליהו, ואם לאו אינו בא שם:

אות נ:

עוד כתב בזה בדף ל"ב ע"ב, (שופטים ה,ב) בפרוע פרעות, רמז שביטלו ישראל את הפריעה עד שבאת דבורה ותיקנה להם הפריעה:

אות נא:

עוד כתב בספר במדבר דף קס"ו ע"א, בשם התוספתא, כי האדם כשהוא מהול, השכינה הולך לפניו, וזהו (בראשית יז,א) התהלך לפני והיה תמים, לא כתיב היה תמים והתהלך לפני, אלא עכשיו שאינך מהול התהלך לפני, אבל אחר כך כשתהיה מהול, אני אלך

לפניך, לפי כי כשהאדם הוא נימול הוא מזדוג בשכינה, ומכאן שאין האיש יכול להלך אחר האשה, ובנח כתיב (בראשית ו,ט) את האלהים, לפי שלא היה לו פריעה, לפיכך לפני האל לא היה הולך שהיה מהול, והאל לא היה הולך לפניו שלא היה פרוע, לא היה לו כח אלא את האלהים, וכן ישראל כשהיו צדיקים (שמות יג,כא) וה' הולך לפניהם:

אות נב:

עוד כתב בספר בראשית דף ח' ע"א, רב המנונא סבא אמר, (קהלת ה,ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, שלא יניח אדם פיו לדבר נבלות ויהא גורם לחטוא באותו בשר קדש שיהו מושכים אותו לגיהנם. הממונה הנקרא דומה, וכמה רבבות של מלאכי חבלה עמו ועומד בפתח גיהנם, וכל מי ששמר ברית קדש בעולם הזה, אין להם רשות ליקרב אצלם, באותה שעה שאירע לדוד ע"ה מעשה בת שבע, עלה דומה לרקיע ואמר, רבונו של עולם, דוד קלקל בערוה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, גלוי לפני מיום שנברא העולם שראויה בת שבע לדוד, אמר לפניו דומה, רבונו של עולם, אם לפניך גלוי, לפניו מי גלוי. ועוד אמר לו הקדוש ברוך הוא, כי בהיתר עשה הדבר כי היוצא למלחמה גט כריתות היה כותב, אמר לו דומה אם כן היה לו לדוד להמתין ג' חדשים, אמר הקדוש ברוך הוא, וכי אין הטעם אלא משום שמא מעוברת מאוריה, גלוי וידוע לפני שלא שימש בה אוריה מעולם, שהרי שמי חתום עליו לעדות, כתיב (שמואל-ב יא,ג) אוריה, וכתיב (ירמיה כו,כ) אוריהו, אמר לפניו, רבונו של עולם, אם לפניך גלוי לפניו מי גלוי, למה לא המתין לו ג' חדשים, ועוד אם ידע שלא שמש בה למה צוה לו (שמואל-ב יא,ח) רד לביתך ורחוץ רגליך, דהיינו שאמר לו שישמש מטתו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, ודאי לא ידע ויותר משלשה חדשים המתין דהא ד' חדשים הוו, דהא בכ"ה בניסן העביר הכרוז דוד על כל ישראל, והיה עם יואב בז' יומי דסיון והלכו והשחיתו ארץ בני עמון סיון ותמוז ואב ואלול ובכ"ד באלול היה ענין בת שבע, וביום כפור מחל לו הקדוש ברוך הוא העון, ויש אומרים בז' באדר העביר הכרוז ונאספו בט"ו באייר, ובט"ו באלול היה ענין בת שבע. אמר דומה, רבונו של עולם, דבר אחד יש לי על דוד שאמר בפיו (שמואל-ב יב,ה) חי ה' כי בן מות העושה זאת והוא פתח פיו ודן לעצמו משפטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אין לך רשות שכבר הודה בפיו ואמר (שמואל-ב יב,יג) חטאתי:

אות נג:

עוד כתב בזה בספר ויקרא דף מ"ב ע"ב, הקשה במאמר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אמר ר' אחא והרי שנינו, שהקדוש ברוך הוא גוזר על אותה טפה אם זכר אם נקבה, ואתה

אומר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, והשיב ר' יוסי ודאי שהקדוש ברוך הוא מבחין בין טפת זכר לטפת נקבה, ובשביל שהבחין עליה גזר אם יהיה זכר או נקבה:

אות נד:

עוד כתב בזה בספר בראשית דף ר"מ ע"ב, בפסוק (תהלים מה,ד) חגור חרבך על ירך גבור, רמז למילה שנתן הקדוש ברוך הוא באדם, כדי שישמרו אותה בטהרה, ומי שפוגם אותה הרי כנגדו (ויקרא כו,כה) חרב נוקמת נקם ברית, זהו עצת דוד ע"ה שישים הצדיק כנגד עיניו זאת החרב בשעה שהיצר מקטרגו, ובזה (תהלים מה,ד) הודך והדרך שתקרא גבור, איזהו גבור הכובש וכו':

אות נה:

עוד כתב בזה בספר ויקרא דף י"ד ע"א, אמר ר' שמעון, דם היוצאה מהמילה הקדוש ברוך הוא שומרה, ובשעה שיש דינים בעולם, הקדוש ברוך הוא משגיח בדם ההוא ומגין:

יום רביעי

מעלת המצות:

אות א:

למצות קרבן פסח, כתב בספר שמות דף מ"א ע"ב, כי מה שכתוב (שמות יב,ט) אל תאכלו ממנו נא, הוא לפי שלא יאמרו, כל כך אוכלים אותו לתאבון, שהוא על ידי שאוכלים אותו נא, גם לא תאכלו מבושל, שאם כן אין ריחו נודף ולא יראוהו המצריים, לכן היה צלי אש גם (שם) ראשו על כרעיו, שלא יאמרו בשר חיה או דבר אחר הוא, ועוד (במדבר ט,יב) עצם לא ישברו בו, כדי שיראו אלהיהם בבזוי העצמות באשפה ואין מציל:

אות ב:

למצות נסוך המים, כתב בספר בראשית דף רס"א ע"ב, שהלל הזקן כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה אומר, אם אני כאן שהיא השכינה שנקראת אני, הכל כאן וכו':

אות ג:

למצות מים אחרונים, כתב בספר שמות דף קנ"ד ע"ב, כי מה שאמרו מים אחרונים חובה, רוצה לומר כי אחר שאוכל האדם ומתענג, צריך ליתן חלק תמצית לחיצונים, ומה הוא החלק מים אחרונים מאותה זוהמא היוצאה מהידים הוא נהנה, ולזה הוא חובה. רמז שבמקום חובה הם שורים, שהם צד הטומאה ולא במקום זכות:

אות ד:

למצות נטילת ידים בקומו בבקר, כתב בספר בראשית דף קפ"ד ע"ב, שאין לך אדם בעולם שלא יטעם טעם מיתה בכל לילה, וזה כי כשהאדם ישן, תכף הנשמה יוצאה

ושורה על הגוף רוח הטומאה, וכשהאדם חוזר ונעור, יוצא מגופו רוח הטומאה ונשאר בידים, וכשהאדם נוטל ידיו יוצא גם מהם, ואסור להעבירם על עיניו קודם שיטול, וצריך שני כלים, אחד למעלה ואחד למטה על שם (במדבר יט,יט) והזה הטהור על הטמא:

אות ה:

למצות ציצית, כתב בספר במדבר דף ש' ע"ב סימן ד', בשם ר' נהוראי, סוד גדול אמר, כי בציצית כתוב לדורותם ובשבת כתוב לדורותם חסר וי"ו לדרתם לשון דירה, רמז כי בדירת האדם יש פרשת קריאת שמע במזוזה, אבל פרשת ציצית לא יש, במה נשלם על ידי שיצא האדם מעוטף בציצית, ואז המלאך המות זז ממנו, שנאמר מזוזות נוטריקון זז מות. אמר רבי נהוראי, מעיד אני עלי שמים וארץ, כי מי שיוצא מפתח ביתו מתעטף בציצית ותפלין [השכינה מזדמנת עליו] (הקדוש ברוך הוא מלוין אותו) ושני מלאכים המלוין לאדם מברכין אותו, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו:

אות ו:

עוד בספר במדבר דף קע"ה ע"א, בענין הציצית, כמה מלבושים מתוקנים לאדם בעולם הבא, וכל מי שלא זכה בעולם הזה במצות ציצית, מסירים ממנו שם אותם המלבושים ומלבישים אותו במלבוש אחר שמכיר בו דומה ותופסו לגיהנם. וזה כתב שרמז ישעיה ע"ה, (ישעיה כד,טז) בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו, אמר כי כל האומר קריאת שמע בלא טלית ותפלין, הוא בוגד שמעיד עדות שקר וגורם רעה לעצמו שילבישוהו בעולם ההוא מלבוש של בוגדים, וזהו ובגד בוגדים, ובזה יכירוהו המקטרגים:

אות ז:

למצות קריאת שמע, כתב בספר דברים דף קפ"ו ע"א, כך למדנו כל מי שאינו קורא קריאת שמע בעונתה יהא בנדוי [כל היום ההוא]:

אות ח:

למצות חופה, כתב בספר בראשית דף מ"ט ע"א, בפסוק (בראשית ב,כב) ויביאה אל האדם, רמז לזווג שצריכים אבי הכלה ואמה להכניסה לרשות הבעל, כמו דאת אמר (דברים כב,טז) את בתי נתתי, וזהו רמז (בראשית כח,יא) וילן שם ויפגע במקום, מכאן למדנו, שיפייס קודם שיבעול, וזהו ויפגע קודם והדר וילן שם:

אות ט:

עוד כתב רמז אחר, וילן שם כי בא השמש, שאסור לשמש ביום:

אות י:

כתב בספר שמות דף ק"ע ע"ב, במה שאמרו, קשה לזווגם כקריעת ים סוף, שהכונה לאמר, מה קריעת ים סוף לא היה אלא שמתו המצריים בים ונצולו ישראל והיה קשה זה לפני ה' יתברך, שהרי שרו של מצרים היה מקטרג, הללו עובדי עבודה זרה וכו' ואלמלא זכות אברהם לא נצולו, כתיב הכא (שמות יד,כז) לפנות בקר לאיתנו, וכתיב התם (תהלים פט,א) משכיל לאיתן, כך הזווגים. והרי בזווג שני כתיב בכושרות בכי ושירות, מת אדם אחד ונתנה לאדם אחר:

אות יא:

כתב בספר ויקרא דף פ"א ע"א, מי שרוצה לקדש עצמו בתשמיש, לא ישמש אלא מחצי הלילה או מחצות הלילה, לפי שבאותה שעה הקדוש ברוך הוא נמצא בגן עדן ומתעוררת הקדושה העליונה זהו בכל אדם, אבל בתלמיד חכם, מחצות לילה ואילך הוא עת לעסוק בתורה:

אות יב:

ושם דף פ"א ע"א וע"ב, כתב רמז, כי אין השכינה שורה במי שאינו נשוי, וזהו (איוב כג,יג) והוא באחד לא כתיב והוא אחד אלא באחד, לומר כי הוא יתברך נמצא במי שהוא אחד שהוא נשוי, כי (בראשית ה,ב) זכר ונקבה בראם (שם) ויקרא שמם אדם, אבל מי שאינו נשוי הוא חצי גוף:

אות יג:

וכתב בספר שמות דף צ"ט ע"ב, כל הנשמות יוצאות מאילן אחד גדול שיש בגן עדן למעלה, וכל הרוחות יוצאות מאילן אחד קטן שיש למטה, ובחבורה נקרא (משלי כ,כז) נר ה' מהו נ"ר נוטריקון נשמה רוח והם כמו זכר ונקבה, וזה בלא זה אין להם אורה, ושם מבואר מאמר חכמינו ז"ל, (מועד קטן י"ח ע"ב) שמא יקדמנו אחר ברחמים:

אות יד:

וכתב בספר שמות דף ק"ב ע"ב, מי שנושא אלמנה אנו קורים עליו (משלי ז,כג) ולא ידע כי בנפשו הוא (משלי א,יז) כי חנם מזורה הרשת, לפי שאינו יודע אם היא בת זוגו ונדחה האיש הראשון מפניו אם לאו, לפי שנשמת האדם כל י"ב חדש הוא פוקד את רוחו באשתו ובכל לילה יוצא ופוקד לנשמתו וחוזר, ואם האשה שמת בעלה אינה ניסת לאחר, כשנפש האשה הזאת יוצאה מן העולם הזה רוח האיש מתלבש יחד ברוח אשתו ומאירים יחד:

אות טו:

כתב בספר שמות דף ק"ה ע"ב, כי כל מי שלא השתדל בעולם הזה לישא אשה כדי שיהיו לו בנים, זה האיש נפשו מתגלגלת בתוך כף הקלע, וזהו רמז (שמות כא,ג) אם בגפו יבא בגפו יצא, אמנם אם בעל אשה הוא שכבר טרח לקיים ולא יכול, אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכרו אלא ויצאה אשתו עמו, באים שניהם בגלגול פעם אחרת ואז זוכים לבנים יחד:

אות טז:

וכתב עוד בספר שמות דף ק"ח ע"ב, רמז (שם) אם בגפו יבא, כי מי שסירס עצמו בעולם הזה ולא קיים פריה ורביה וזהו בגפו, שכל העולם אינו עומד אלא על כנף א' של לויתן, וסוד זה בשעה שעומדים זכר ונקבה אלא שסירס הקדוש ברוך הוא הזכר וצינן הנקבה ואינם עושים תולדות, וגם האיש הזה בגפו יבא נכנס תחת אותו כנף שאינו עושה תולדות, הואיל וכך הוא בגפו יצא שם דוחים אותו ואינו נכנס לפרגוד:

אות יז:

ובספר בראשית דף צ"א ע"ב, כתב במאמר שמא יקדמנו אחר ברחמים, הקשה רבי אלעזר, וכי אותו אחר אין לו בת זוג. ותירץ דמשכחת לה כגון ראובן שמת בלא בנים והניח אשה, ובא שמעון אחיו ויבמה ונולד לו בן שאותו בן הוא נפש המת שחזרה נשמתו, נמצא שזהו אחר שאין לו בת זוג אלא אמו היתה בת זוגו, ואם כן זה הבן הנולד הוא חסר וצריך לאשה, וזהו שמא יקדמנו אחר. ואף על פי שאמרתי שיכול לקדם בתפלה ולקחת בת זוג אדם אחר, היינו כשאותו האדם זכאי והאחר חייב, אבל בחנם אינו יכול אף בתפלה:

אות יח:

וכתב עוד בספר בראשית דף מ"ט ע"ב, כי כל אדם צריך להמצא זכר ונקבה, ובזה לא תתפרד ממנו השכינה. ואם תאמר מי שיוצא לדרך שאין אשתו עמו השכינה חס ושלום בדלה הימנו, יש לומר, כי מי שיוצא לדרך עד שלא יצא בזמן שהוא בעיר זכר ונקבה, יסדר תפלתו לפני ה' ובזה ה' מזדווג עמו:

אות יט:

וכתב עוד בספר במדבר דף קמ"ב ע"ב וקמ"ג ע"א, סוד החבור בליל שבת, לפי שבערב שבת היה בורא רוחות ושדים קודם שיגמור יצירתם, עד שבאת חוה לפני אדם מקושטת ככלה ושמש עמה והניח שאר בריות:

אות כ:

וכתב עוד בספר ויקרא דף ק"ד ע"א וע"ב, שנמצא כתוב בספר שלמה ע"ה, כי בעת חבור האדם עם אשתו שולח ה' צורה אחת בצורת האדם רשומה חקוקה בצלם, ואם נתנה רשות לעין לראות, היה רואה האדם על ראש מטתו צלם א' בצורת אדם, ועד שעומד אותו הצלם ששולח האל יתברך על ראשו אינו נברא האדם, וזהו (בראשית א,כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכשיוצא לאויר העולם הוא הולך וגדל בזה הצלם, ובין ישראל ובין האומות יש להם צלם, אלא כי ישראל הצלם שלהם הוא מצד הקדושה והאומות צלמם מצד הטומאה, ולכך ישראל בחייהם אינם מטמאים, לפי שצלם קדושה עליהם, אבל במיתתם שהולך הצלם מעליהם, נשאר הגוף ריק בלי נשמה ושורה עליו רוח טומאה ומטמא. אבל האומות יש בגופם בחייהם רוח הטומאה כיון שמתו אף על פי שהם טמאים, מכל מקום כיון שיצא מהם עיקר רוח הטומאה, אין להם כח לטמא אחרים:

אות כא:

כתב בספר במדבר דף קכ"ה ע"ב וקכ"ו ע"א, אזהרה לאדם שלא יניח לאשתו שתגלה שערותיה, וזה לשונו, אמר ר' חזקיה תונבא [קללה ועונש] יבא ובהלה על מי שמניח לאשתו שתראה משערות ראשה החוצה, והאשה העושה כך גורמת רעות הרבה, גורמת עניות לביתה וגורמת לבניה שלא יהו חשובים בדור וגורמת לבעלה שיהא מקולל, ולכן צריכה האשה שאפילו קורות ביתה לא יראו שערותיה, ואם עושה כך מה כתיב, (תהלים קכח,ג) בניך כשתילי זתים, מה זית בין בקיץ בין בחורף אינה נובלת עליה והוא חשוב על שאר אילנות, כך בניה יהיו חשובים ובעלה מתברך למעלה ומטה ורואה בני בנים:

אות כב:

כתב בספר שמות דף פ"ט ע"א, המשמש מטתו בלילי שבת, יוצאין מהם בנים צדיקים הנקראים בנים לה', ועליהם נאמר, (ישעיה נו,ד) לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, אלו הם תלמידי חכמים שמסרסים עצמם כל ימות השבוע מלהוליד והם ממתינים ליום השבת, וזהו ישמרו לשון המתנה כמו(בראשית לז,יא) ואביו שמר:

אות כג:

כתב בספר ויקרא דף י"ט ע"א, תקון להנצל מלילית, יכוין לבו בעת החבור לשם שמים, ויאמר זה הלשון, עטיפא בקטפא אזדמנת שארי שארי לא תיעול ולא תנפוק לא דידך ולא בעדבך, תוב תוב ימא ארגישת גלגלוי ליך קראן, בחולקא קדישא אחידנא בקדושא דמלכא אתעטפנא. ואחר שיאמר זה, יכסה ראשו וראש אשתו שעה א', וכן בכל עת החבור עד ג' ימים לקליטה, כי מי שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת:

אות כד:

כתוב בספר שמות דף ג' ע"א וע"ב, שלשה הם שדוחים השכינה מהארץ ובני אדם צועקים ואינם נענים, מי ששוכב עם נדה לפי שאין טומאה בעולם כשוכב עם נדה, ולא עוד אלא שגורם חלאים רעים עליו ועל זרעו שיוליד מאותה טפה, שהרי כל טומאת הנדה קופצת על השוכב עמה. השני מי ששוכב עם הגויה ובעל בת אל נכר, ועל זה נאמר, (שמות כ,ג) לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' לא תשתחוה. הג' מי שהורג את בניו אותו האיש שאשתו מעוברת, וגורם להרוג העובר שבמעיה זה עון גדול, יש הורג נפשות וזה הורג בניו, אוי לאותו האיש, טוב לו שלא יברא, ועל זה העולם מתמוגג מעט מעט ואינו נודע, והקדוש ברוך הוא מסתלק, ודבר וחרב ורעב באים לעולם, שזה האיש ההורג את בניו זו היא נשמה שהולכת ושוטטת בעולם ואין לה נחת רוח:

יום חמישי

אות כה:

טעם לבעור חמץ, כתב בספר שמות דף קפ"ב ע"א, כל האוכל חמץ בפסח כאילו עובד עבודה זרה, אמר, כי היצר הרע נקרא שאור שבעיסה, נכנס לתוך גופו של אדם מעט מעט ואחר כך הולך וגדל, ומי שהולך אחר עצת היצר הרע הוא עבודה שהיא זרה לאדם, שהרי כתוב, (תהלים פא,י) לא יהיה בך אל זר, ואמרו ז"ל, איזהו אל זר שהוא בגוף האדם זה יצר הרע, וכן כתוב בספר שמות דף מ' ע"ב, חמץ רמז ליצר הרע, מצה ליצר הטוב:

אות כו:

טעם שני שעירי יום כפור, כתוב בספר שמות דף קפ"ד ע"ב, הקשה דבשלמא שעיר אחד לעזאזל ניחא, כדי שיהא טרוד בו ולא יקטרג על דרך מה שמשליכין חתיכה לכלב שלא ישוך, אבל שעיר לה' למה, ותירץ, מה שהביא משל נאה ממלך שכעס על בנו, ושלח להביא קוסטינר להרוג את בנו, כיון שבא הקוסטינר בית המלך נתפייס עם בנו, מיד צוה המלך לעשות סעודה לאכול עם בנו, אמר המלך, אם זה הקוסטינר ידע מסעודתי עם בני יערבב אותה, קרא לממונה על ביתו ואמר לו שים לחם לפני ולפני הקוסטינר כדי שיאכל עמי ויחשוב שמסעודתי אוכל ולא יקטרג:

אות כז:

וכתב בספר ויקרא דף ק"א ע"ב, טעם לשעיר עזאזל ביום כפור, הוא דוגמת מה שהשטן קטרג על ישראל בשעה שעברו בים, אמר לו הקדוש ברוך הוא, (איוב א,ח) השמת לבך על עבדי איוב כדי שיתעכב בו, כך נותנים לו השעיר ביום זה כדי שלא יקטרג על ישראל,

ואז כשנותנים לו השעיר נעשה סניגורן של ישראל. המשל אומר, השוטה שיושב לפני המלך תן לו יין וישבחך:

אות כח:

וכתב עוד בספר ויקרא דף ק' ע"ב, ענין יום הדין ראש השנה וימי תשובה ויום הכיפורים, שיעקב אלו ישראל, נותן לעשו שהוא השטן דורון שלא יקטרג שהוא השעיר, וזהו רמז (בראשית לג,א) והנה עשו בא וגו' עד וישב עשו ביום ההוא לדרכו שעירה בשעת הנעילה שכבר ס"מ לקח אותו השעיר לחלקו, מה כתיב בתריה, (בראשית לג,יז) ויעקב נסע סכותה שהולכים ישראל לעשות מצות סוכה:

אות כט:

למצות סוכה, כתב בספר ויקרא דף ק"ג ע"ב, כתיב (ויקרא כג,מב) בסכות תשבו, וכתיב ישבו בסכות, רמז כי ביום הסכות באים אורחים לתוך הסוכה, אברהם יצחק ויעקב וכל הצדיקים. רב המנונא סבא היה שמח ועומד על פתח הסוכה מבפנים ואומר, אושפיזים עליונים שבו, וצריך האדם לזמן העניים בסוכה, ולא הטריחה עליו התורה יותר מדאי אלא (דברים טז,יז) איש כמתנת ידו, לפי שמה שאוכלים העניים הוא חלק מאותם אושפיזים עליונים, ואם אינו משמח העניים, עליו הכתוב אומר (מלאכי ב,ג) וזריתי פרש חגיכם, ואותם אושפיזים עליונים כלם עומדים והולכים מסוכת זה האדם. אברהם אבינו ע"ה עומד בראשונה ואומר (במדבר טז,כו) סורו נא מעל אהלי וגו' וכלם יוצאים אחריו, יצחק אומר (משלי יג,כה) ובטן רשעים תחסר, יעקב אומר (משלי כג,ח) פתך אכלת תקיאנה, ושאר הצדיקים אומרים (ישעיה כח,ח) כי כל שלחנות וגו', דוד המלך אומר (שמואל-א כה,לח) ויגוף ה' את נבל וגו' ה' יצילנו אמן:

אות ל:

למצות המזוזה, כתוב בספר דברים דף רס"ג ע"ב, שנמצא כתוב בספר שלמה המלך ע"ה, כי סמוך לפתח הבית מצד שמאל, יש שד אחד ויש לו רשות לחבל האדם, כיון שרואה האדם שם האל יתברך ומזכירו, אינו יכול השד עמו, ואם תאמר, אם כן כשיוצא האדם מפתח ביתו השד עומד לצד ימין והמזוזה לצד שמאל, יש לומר, כי כל דבר הולך אחר מינו באדם, יש שני מלאכים אחד מימין והוא יצר הטוב, ואחד משמאל והוא רע, כשהאדם הולך ויוצא מביתו, זוקף עיניו השד ורואה ליצר הרע שהוא מימינו והוא לצד שמאל, הוא גם כן הולך ונדבק עמו, ובאותו הצד היא המזוזה, לכן אינו יכול עמו, לכן אזהרה לאדם שלא יטנף בשער ביתו, ולא יטיל מים עכורים, לפי שלא יזלזל בכבוד שמים שהוא על הפתח, ועוד שאז יש רשות לאותו השד לחבל:

אות לא:
וכתב עוד בספר דברים דף רס"ו ע"א, כי בשעה שמלאכי חבלה קרבים לפתח האדם, זוקפים עיניהם ורואים שם שדי בפתח ובורחים, ואם תאמר, אם כן יכתוב בפתח שם שדי בלבד למה כל פרשת שמע, יש לומר, שצריך לכתוב שם שדי והפרשה, שאז מתעטר המלך ויוצא בכל חילו, ולכן כותבים שם שדי, כנגד והיה שבפנים, כדי שיהא שמור מבית ומחוץ:
אות לב:
וכתב עוד בספר דברים דף רס"ז ע"א, כי זה הרוח השורה בפתח, יש לו שס"ה שמשים כמנין ימות החמה, וכל אחד משמש יומו ומקטרגים בו לילה ויומם, ביום הם מקטרגים אותו ובלילה מצערים אותו בחלום, וכשיוצא ונכנס בפתח ביתו, שמים ידים על ראשו ואומרים לו, אוי לפלוני שיצא מרשות רבו, לכן אדם צריך הרבה ליזהר במצות המזוזה, ודוד מפרשה (תהלים קכא,ח) ה' ישמור צאתך ובואך:
אות לג:
למצות ברכת המזון, כתב בספר דברים דף קפ"ו ע"ב, ענין הזמנה לברכת המזון, הטעם, כי בשעה שאדם אוכל על שלחנו, השכינה נמצאת שם וסטרא אחרא גם כן, ובשעה שמזמין האדם לחברו ואומר הב לן ונבריך, צד הטומאה נכפפה ובורחת משם, אבל אם אינו מזמין, צד הטומאה שמחה שסוברת שיש לה חלק באותו ברכה. ואם תאמר, בשאר ברכות גם כן יזמין האדם מטעם זה, יש לומר, כי מה שהוא מברך על אותו פרי הוא הזמנה, אמנם בברכת המזון שקודם ברך בורא פרי הגפן ועכשיו רוצה לברך על מזונו, הוא דבר אחר וצריך זמון:
אות לד:
וכתב בספר בראשית דף ר"נ ע"א, רב המנונא סבא היה נזהר שלא לתת כוס ברכה לשום אדם, אלא הוא בעצמו היה נוטלו בשתי ידיו בימינו ושמאלו, דכתיב (תהלים קטז,יג) כוס ישועות אשא:
אות לה:
וכתב בספר דברים דף רע"ג ע"ב, בשבח המאריך על שולחנו מאריכין לו ימיו, בשביל שבאים עניים שהם חשובים כמתים והוא מחיה אותם, וכשם שהוא מחיה אותם, כך הקדוש ברוך הוא מאריך ימיו. ועוד כי העניות מצד אות דלי"ת וצריך לכבד זאת האות בסוד כל המאריך בדלי"ת של אחד:
אות לו:

מצות ד' צומות, כתב בספר בראשית דף ק"ע ע"ב, [ראה ניצוצי אורות] רמז בתורה לד' צומות (בראשית לב,לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, כל האוכל בט' באב כאלו אוכל גיד הנשה, ויש רמז, ג' שלשה בתשרי, יו"ד עשרה בטבת, דלי"ת צום הרביעי, א"ת בהפך נוטריקון תשעה אב, הנשה למה נקרא כך, כלומר גיד שהוא מנשה ומשכח את האדם מידי יראת שמים ששם יצר הרע רבוץ:

אות לז:

מצות בשר בחלב ודברים טמאים, כתב בספר שמות דף קכ"ה ע"ב, כל האוכל (שמות כג,יט) גדי בחלב אמו הוא גורם להביא דינים רעים בעולם, ואם מוליד בן באותם הימים נותנין לו נשמה מצד הטומאה, והאיש הזה מתירא מחיות רעות, לפי שבעיניהם נראה האיש הזה כגדי שאין צלם אדם בפניו, ולזה נבוכדנצר שכל מאכלו היה בשר בחלב, הוסר צלם אלהים מפניו, וכל החיות היו שולטות בו, וחנניה מישאל ועזריה שנצולו מכבשן האש על שלא אכלו מפת בג המלך, וזהו שכתב (דניאל א,טו) נראה מראיהם טוב שלא נשתנה מהם הצלם אלהים כמו השאר:

יום ששי

אות לח:

מצות לא תלין נבלתו, כתב בספר בראשית דף קס"ט ע"ב, הטעם, כי כל מי שהולך יחידי בעתים ידועות במקומות ידועים אפילו בעיר, שורה עליו רוח הטומאה, לפיכך בכל זמן לא ילך האדם יחידי בעיר, אלא במקום שבני אדם מצויים, ולכן גם כן לא ילך האדם יחידי בלילה, כיון שאין בני אדם מצויים, וזה עצמו טעם (דברים כא,כג) לא תלין נבלתו, שלא יהא הגוף מת בלא רוח על הארץ בלילה:

אות לט:

מצות כלאים, כתב בספר שמות דף ט"ו ע"ב, רבי אבא כשהיה רואה האילן שפירותיו הם (עושות) [עוף הפורח], היה בוכה ואומר, אם היו יודעים בני אדם אילן זה מה חכמה רומז, היו מקרעין לבושיהם עד טבוריהם בשביל שנשכחה החכמה מהם, אין לך כל דבר שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו שלא בראו להראות דבר חכמה לבני אדם, כמו שאמר רבי יוסי, יש אילנות שנראה בהם חכמה אלהית, כגון חרוב ודקל ופסתק וכל כיוצא בהם, כל האילנות שעושים פירות סוד אחד מהם חוץ מן התפוחים, וכל אותם שאינם עושים פירות סוד אחד הם, וכלם ממקום אחד יונקים חוץ מערבי נחל, וכל העשבים שהם קטנים, הם סוד אחד חוץ מן האזוב מאם אחת נולדו, כל עשבי הארץ שנתמנה

עליהם שרים בשמים כל אחד ואחד סוד בפני עצמו ואין האדם יודע, ולכך כתיב (ויקרא יט,יט) שדך לא תזרע כלאים, שכל אחד ואחד נכנס בפני עצמו ויוצא בפני עצמו, זה שאומר איוב (איוב לח,לג) הידעת חקות שמים וכתיב (ישעיה מ,כו) לכלם בשם יקרא, שאין הקדוש ברוך הוא רוצה לערבבם וקורא לכל שר בפני עצמו:

אות מ:

וקרוב לזה כתוב בספר דברים דף פ"ו ע"ב, בפסוק (דברים כב,ט) לא תזרע כרמך כלאים, כי כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו, התקין כל דבר ודבר ומנה עליהם שרים עליונים, וכל דבר ודבר יונק מאותו שר הממונה עליו, וזהו (משלי לא,טו) וחק לנערותיה, כיון שלקח אותו חק נקראים חקתי ואלו הן (איוב לח,לג) הידעת חקות שמים כל מי שמערב וזורע מין אחד באחר, גורם לעקור השרים משולטנותם ומכחיש פמליא של מעלה, וזהו רמז (ויקרא יט,יט) את חקתי תשמרו שדך לא תזרע כלאים:

אות מא:

מעלת כל המצות כתוב בספר שמות דף קס"ו ע"א, מי שמשתדל בעולם הזה בעשית המצות, מכל מצוה ומצוה נעשית לו נר אחד להדליק בה לעולם הבא, וכל מי שמשתדל בתורה, זוכה לעשות אור כדי להדליק את הנר, וזהו (משלי ו,כג) כי נר מצוה ותורה אור, ולכן צריך האדם להשתדל בלמוד התורה ובמעשה המצוה שצריך נר ואור, כי האור אינו מועיל בלא נר, והנר אינו מועיל בלא אור:

אות מב:

וכתב בספר ויקרא דף פ"ג ע"ב, מי שעושה מצוה אחת, אותה מצוה עולה למרום ועומדת לפני האל יתברך ואומרת, רבונו של עולם, אני מאיש פלוני שעשאני, והקדוש ברוך הוא מאותו היום והלאה שם לאותה מצוה שתהיה פקידה להטיב לאיש ההוא שעשאה, והעבירה בהפך, ואם חוזר בתשובה, הקדוש ברוך הוא מעבירה ממנו, ועליו כתיב (שמואל-ב יב,יג) גם ה' העביר חטאתך:

אות מג:

וכתב בספר ויקרא דף קי"ג ע"א, כל מי שעושה המצות ושומרם, כאלו עושה שם למעלה, וזהו שאמרו ז"ל כאלו עשאוני, וזהו סוד (שמואל-ב ח,יג) ויעש דוד שם, שלפי ששמר המצות זכה לעשות שם ממש:

אות מד:

וכתב בספר שמות דף פ"ה ע"ב, כי כל המצות הם תלויות בגופו יתברך, יש בראש ויש בעין ויש באוזן וכיוצא בהם, ואין שום מצוה חוץ ממנו, ולכן מי שפושע במצות התורה

פושע בו יתברך, ולזה כתיב (ישעיה סו,כד) האנשים הפושעים בי ממש, והקדוש ברוך הוא עצמו מגלה עונם במקום שחטאו בו, וזהו (איוב כ,כז) יגלו שמים עונו, זה הקדוש ברוך הוא, ואחר כך וארץ מתקוממה לו:

אות מה:

מצות עגלה ערופה, כתב בספר בראשית דף ר"י ע"ב, שהטעם לפי שכל בני אדם המתים הם עוברים ע"י מלאך המות, זולתי הנהרג, שהקדימו בני אדם להמיתו קודם זמנו, וכשיודעים ההורג ונעשה בו דין, אין דין למעלה, אבל כאן שלא נודע מי הכהו, יש כח למקטרגים לשלוט באותו מקום ולקטרג, ולכן להעביר הדין מאותו מקום ולתקנו מביאים עגלה:

אות מו:

מצות ספירת העומר, כתב בספר ויקרא דף צ"ז ע"א וע"ב, שנו בתוספתא כי ישראל אף על פי שיצאו משעבוד מצרים, עדיין לא היו טהורים לגמרי, וזהו ספירת העומר, כי כמו שהנדה סופרת ימי טומאה, כך ישראל כשיצאו ממצרים ספרו חמשים יום, ולכן הוא הטעם שאין הלל גמור בימי הפסח כמו בסוכות, שעדיין אין ישראל שלימים:

אות מז:

מצות הציץ, כתב בספר שמות דף רי"ח ע"ב, כל אותם עזי פנים, כשהיו מסתכלים בציץ היה נשבר לבם, לפי שהציץ עומד על נס, ומי שהיה מסתכל בציץ מתוך הארת השמות הקדושים, ואותיות הקדושים שבו היה יוצא אור גדול, ועל ידי זה אימה נופלת עליהם וחוזרים בתשובה:

אות מח:

מצות כופר נפש, כתב בספר שמות דף קפ"ז ע"ב, כך היה בתחילה, היו מכניסים כל השקלים ואחר כך מברכין לישראל ומונים הכופר וחוזרים ומברכים, נמצאו ישראל מבורכים ב' פעמים:

אות מט:

מצות נשיאות כפים, כתוב בספר במדבר דף קמ"ז ע"א וע"ב, הקשה רבי יצחק, מה טעם אמרו אסור להסתכל בכהנים בשעה שהכהנים פורשים כפיהם, כיון שהשכינה אינה נראית כשאדם חי, כמו שכתוב (שמות לג,כ) כי לא יראני האדם וחי, והשיב רבי יוסי, משום דשם הקדוש ברוך הוא רמוז באצבעות הידים ולכן לא יסתכל. עוד כתב, כי בשעה שנושאים כפיהם היא שעת רצון ואין דין באותה שעה, לכן יבקש רחמים. מי שחלם ונפשו עגומה, יאמר רבונו של עולם וכו' ויהפך לו הדין לרחמים:

אות נ:

טעם שאנו קורין פרשת אחרי מות ביום הכיפורים, בספר ויקרא דף נ"ז ע"ב, וזה לשונו, מכאן למדנו כל מי שיסורים באים עליו הם כפרת עונותיו, וכל מי שמצטער על יסורי הצדיקים, מעבירין עונותיו מן העולם, ולכן ביום כיפור קורים פרשת אחרי מות, כדי שישמעו העם ויצטערו על מיתתן של צדיקים ויתכפר להם, וכל מי שמצטער על מיתת הצדיקים או מוריד דמעות, הקדוש ברוך הוא מכריז עליו (ישעיה ו,ז) וסר עונך, ולא עוד, אלא שלא ימותו בניו בימיו, ועליו הכתוב אומר (ישעיה נג,י) יראה זרע יאריך ימים:

אות נא:

טעם הריח במוצאי שבת, כתוב בספר ויקרא דף ל"ה ע"א, שמצאו איש אחד וג' ענפי הדס בידו וקרבו אצלו, אמרו לו למה זה לך, והשיב, להריח בו כנגד הנשמה שהולכת בליל מוצאי שבת, אמרו לו ג' ענפים למה, כנגד אברהם יצחק ויעקב, אני קושרם יחד ומריח בהם שכתוב (שיר השירים א,ג) לריח שמניך טובים, שבזה הריח מתקיים חולשת הנפש באמונה זאת:

אות נב:

מצות חליצה, כתב בספר במדבר דף ק"פ ע"א, שהטעם שהוא במנעל, על דרך שאמרו, כל מה שלוקח המת בחלום מן הבית הוא טוב חוץ ממנעל, והרמז שמונע רגלו מזה העולם, אמנם בחיים הוא להפך, כי הרוצה לקיים כל דבר (רות ד,ז) ושלף איש נעלו, רמז שיתקיים בזה העולם עם קנינו, ולכן האשה היא חולצת נעל אחי המת, לרמוז, כי זה האדם שלא בנה בית אחיו, וזאת האשה שהיא עטרת בעלה נוטלת אותו הנעל, לרמוז, שהיא מקבלת אותו וכבר נחה רוח המת במקומו, וזה הנעל הוא של המת שמקבלת אותו האשה, והוא בהפך מכשהמת נוטל המנעל מן החי:

אות נג:

טעם מצות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, שכתוב בהם פסיק, ובלא תענה אין כתוב, כתב בספר שמות דף צ"ג ע"ב, הטעם שאם כתב לא תרצח בלא פסיק, היה נראה שאסור להרוג אפילו את הרשע, ואם כתב לא תנאף בלא פסיק היה נראה אפילו עם אשתו, ואם כתב לא תגנוב בלא פסיק, היה נראה שאסור התלמיד לגנוב דעת רבו בתורה, או אסור לדיין לגנוב דעת הרמאי בעת עמדו למשפט, לכך כתוב פסיק, לרמוז, יש בדבר אסור ומותר, אבל בלא תענה אין פסיק שהוא אסור לגמרי. ואם תאמר, אם כן גבי לא תחמוד יאמר בפסיק לפי שחמוד התורה הוא מותר, ויש לומר שכאן עשה פרט (שמות כ,יד) בית רעך, אבל חמוד התורה מותר ואינו מדבר בזה:

אות נד:
למעלת בר מצוה, כתב בספר שמות דף צ"ח ע"א, כל מי שזוכה לי"ג שנה והלאה נקרא בן לכנסת ישראל, וכל מי שזוכה מעשרים שנה ומעלה נקרא בן להקדוש ברוך הוא, שלמה ע"ה כשהיה בן עשרים שנה אמר (משלי ד,ג) כי בן הייתי לאבי, לאבי הודאי:
אות נה:
כתב עוד שם בדף ק"ו ע"ב, הקדוש ברוך הוא הטיב עם בני האדם, כשהם בני י"ג ומעלה מלוה עמהם ב' מלאכים השומרים אותו, אחד מימין ואחד משמאל, כשהאדם הולך בדרך טוב כלם שמחים עליו ומכריזים לפניו, תנו כבוד לדיוקן המלך, וכשאדם חייב עצבים בו, וזהו שרמז הכתוב אצל בעלי תשובה (ישעיה נז,יח) דרכיו ראיתי וארפאהו, שסייעתיו שיעשה תשובה, ובזה כיון ששב (ישעיה נז,יח) ואשלם ניחומים לו ולאבליו, הם המלאכים השומרים אותו שהיו עצבים עליו:
אות נו:
ענין הנשבע לשקר, כתב בספר שמות דף צ"א ע"ב, כשהקדוש ברוך הוא ברא העולם, שם על פי התהום צרור אחד ושמו יתברך חקוק עליו והטביעו בתוך התהום כדי שלא יציפו המים את כל העולם ועוד היום הוא שם, וכשהאדם נשבע באמת, אותו צרור עולה ומקבל אותה השבועה וחוזר ומתקיים על התהום, ואותה השבועה מקיימת העולם, אבל בשעה שנשבע לשקר, אותו צרור עולה לקבל אותו שקר והמים הולכים ושטים, ואותיות הצרור פורחות בתוך האותיות לתהומות ורוצים המים לכסות העולם, עד שרומז הקדוש ברוך הוא לממונה אחר הממונה על ע' מפתחות בסוד שם המפורש הקדוש וחוזר והולך אצל הצרור וחוקק בו השם כבראשונה:
אות נז:
עונש מוציא מפיו מה שלא שמע מרבו, כתב בספר שמות דף פ"ז ע"א, כל מי שמוציא מפיו בשם רבו מה שלא שמע ממנו, הקדוש ברוך הוא עתיד להפרע ממנו בשעה שיוצא נשמתו ורוצה להכנס למקומה דוחים אותה, כתיב הכא (שמות כ,ד) לא תעשה לך פסל, וכתיב התם (שמות לד,א) פסל לך, כלומר לא תעשה לך פסל, לא תעשה לך תורה אחרת שלא שמעת ולא קבלת מרבך:
אות נח:
עונש מדבר לשון הרע, כתוב בספר ויקרא דף נ"ג ע"א, אמר רבי חייא, כל המוציא לשון הרע נטמאו כל איבריו וראוי להסגר, לפי שאותו הדבור עולה ומעורר עליהם רוח הטומאה, בא ליטמא מטמאין אותו:

אות נט:
מעלת מזכיר שם שמים במעשיו, כתוב בספר ויקרא דף נ' ע"א, מי שבונה בנין צריך להזכיר שם שמים עליו בתחלה ולומר, אני בונה זה לעבודת השם, ואם לאו הרי צד הטומאה מוכן לשלוט עליו, זהו (ירמיה כב,יג) הוי בונה ביתו בלא צדק, והוא הדין לכל דבר:

יום שביעי

מעלת הבריאה:
אות א:
כתב בספר בראשית דף ז' ע"ב, פתח ר' שמעון ובכה, אמר (חבקוק ג,ב) ה' שמעתי שמעך יראתי, זה הפסוק אמרו חבקוק בשעה שראה מיתתו [ותחיתו] על ידי אלישע, ולמה נקרא חבקוק, לפי שכתוב (מלכים-ב ד,טז) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, ונקרא חבקוק על שם שני חבוקין, אחד של אמו ואחד של אלישע הנביא, דכתיב (מלכים-ב ד,לד) פיו על פיו:
אות ב:
עוד שם בדף ט' ע"ב, אמר רבי אלעזר, פעם אחת בא פלוסוף אחד והקשה אלי, כתיב (ירמיה י,ז) כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, וזה חס ושלום גרעון אליו יתברך, דמשמע הא בכל חכמי ישראל יש והרי אתם מדייקים כעין זה הדיוק ואומרים (דברים לד,י) ולא קם נביא בישראל כמשה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, הכא נמי נימא הכי, בכל חכמי הגוים מאין כמוך אבל בחכמי ישראל יש, אמרתי לו, ודאי הוא כן מי מחיה מתים הקדוש ברוך הוא, באו אליהו ואלישע והחיו מתים. מי מנהיג השמש, הקדוש ברוך הוא, בא יהושע ואמר לו דום, ולא עוד אלא (שמואל-ב כג,ג) שצדיק מושל ביראת אלקים, מיד הלך אותו פילוסוף ונתגייר בכפר שחלים והיה אדם גדול ונקרא יוסי קטינאה:
אות ג:
כתב בספר בראשית דף ח' ע"ב, שצריך האדם להשמר מלפתוח פיו לשטן, וזהו (קהלת ה,ה) ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא:
אות ד:
וכתב בספר בראשית דף פ"ה ע"א, הקשה, וכי יונה היאך היה (יונה א,ג) בורח מלפני ה', והשיב, כי לפי שאין הנבואה שורה אלא בארץ, לכך היה בורח שלא יתגלה אליו:
אות ה:

כתב בספר במדבר דף קצ"ח ע"א, טעם (יהושע כד,ב. שמואל-א י,יח. ישעיה י,כד. ירמיה ב,ה) כה אמר ה' שכתוב בכל הנביאים, ובמשה רבינו ע"ה לא כתב, [אלא מסר נבואתו לשומעים בלשון זה הדבר אשר צוה ה' ולא אמר בלשון כה אמר ה'], והשיב, כי שאר הנביאים שראו באספקלריה שאינה מאירה כתוב בהם כה אמר ה', כלומר כיוצא בזה מה שאין כן במשה ע"ה. אמר הכותב, ואין להקשות ממה שכתוב במשה רבינו ע"ה (שמות יא,ד) כה אמר ה' כחצות וכו', שהרי אמרו בגמרא, שאמר כחצות ולא בבי"ת, סבר שמא יטעו אצטגניני פרעה, מזה הטעם עצמו אמר, כה אמר ה' שעשה עצמו בפני אצטגניני פרעה, כאילו לא ידע באספקלריא המאירה:

אות ו:

וכתב בספר דברים דף רפ"ה ע"א, טעם למה כל הנביאים אמרו שיר בלשון זכר, ומשה רבינו ע"ה אמר שירה שהוא לשון נקבה, והשיב, כי אדרבה משה רבינו ע"ה עלה במדרגה והתחיל מלמטה למעלה והם ירדו מלמעלה למטה:

אות ז:

בספר דברים דף ר"פ ע"א כתב, כי נבואת (ישעיה נב,יג) הנה ישכיל עבדי, על משה רבינו ע"ה נאמרה:

אות ח:

כתב בספר ויקרא דף ח' ע"א, כי בנביאי האומות מצינו שכתוב (במדבר כב,ט) ויבא אלקים אל בלעם, ובנביאי ישראל אין כתוב כן, והשיב, כי אלקים זהו רמז על השרים, כי הקדוש ברוך הוא מוסר הע' אומות וכל הארצות לשבעים שרי מעלה, וישראל וארץ ישראל לקח לחלקו, זהו שכתוב (דניאל ט,יט) כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

מעלת השם יתברך:

אות א:

כתב בספר שמות דף רע"א ע"א, בשם ספר הבהיר, ומנא לן דהקדוש ברוך הוא אקרי שמים, שנאמר (מלכים-א ח,לב) ואתה תשמע השמים. אטו שלמה ע"ה מתפלל אל השמים, אלא שנקראו על שמו, ושמים שם הקדוש ברוך הוא:

אות ב:

עוד בספר בראשית דף רל"ב ע"א, פתח רבי יהודה ואמר (בראשית מח,טז) המלאך הגואל, זה המלאך הוא גואל העולם ושומר בני האדם, לפעמים נקרא זכר ולפעמים נקרא נקבה, כשהוא מריק ברכה ורחמים נקרא זכר כמו הזכר המשפיע, וכשהוא מלא דין נקרא נקבה, כמו הנקבה שהיא מלאה מן העובר:

אות ג:
עוד בספר בראשית כתב בדף רמ"ז ע"ב, רמז שאסור לאדם בבקר שיאכל קודם שיברך להקדוש ברוך הוא, וכן לא יברך לחברו קודם, וזהו (בראשית מט,כז) בבקר יאכל עד, רמז לקרבן של שחר שהוא של הקדוש ברוך הוא שנקרא (ישעיה כו,ד) עדי עד, ואחר כך תקריבו את קרבנכם, שהוא יתברך מחלק ומריק ברכה לעליונים ולתחתונים:
אות ד:
עוד כתב בספר שמות דף כ"ו ע"ב, וזה לשונו, (דברים ד,לט) וידעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלקים אמר, לבבך ולא לבך, רמז כי ממה שאתה רואה שיש באדם אחד ב' יצרים יצר הטוב ויצר הרע, תדע ותבין כי ה' שהוא מדת הרחמים, הוא עצמו האלקים שהוא מדת הדין ואינו כמו שחשבו הפלוסופים שפועל הטוב אינו פועל הרע:
וכתב בספר בראשית דף י"ב ע"א, לידע שיש אלוה גבוה מעל גבוה וליחדו בשש צדדים עליונים, וזהו רמז שש תיבות בפסוק (דברים ו,ד) שמע ישראל, ואחר כך לרוממו בשש צדדים אחרים, שש תחתונים למטה וזהו רמז שש תיבות אחרות ב' ש' כ' מ' ל' ו':
אות ה:
עוד בספר בראשית דף צ"ב ע"ב, (תהלים קיט,סב) חצות לילה אקום להודות, הקשה דהוה ליה למימר בחצות לילה, והשיב, כי להקדוש ברוך הוא היה מדבר שנקרא חצות לילה, על שם שבאותה שעה נכנס עם הצדיקים בגן עדן להשתעשע:
אות ו:
עוד בספר בראשית דף קכ"ד ע"ב, מדרש הנעלם (תהלים מד,כג) כי עליך הורגנו כל היום, אמר רב נחמן, כל המוסר נפשו בזה הכתוב מעלה עליו ה' יתברך כאילו נהרג עצמו עליו ונוחל ארבע מאות עולמות [לעולם הבא]. אמר רב יוסף והא תנן מאתים, [אמר רב נחמן מאתים] על התורה ומאתים על שמסר נפשו בכל יום על קדושת שמו יתעלה:
אות ז:
בספר בראשית דף ר"ט ע"ב, מי שמקנא להקדוש ברוך הוא, אין מלאך המות יכול לשלוט עליו כשאר בני אדם ומתקיים בו השלום, ראיה מפנחס ע"ה:

יום שמיני

מעלת הצדיקים:
אות א:

כתב בספר דברים דף רס"ג ע"ב, גדר האהבה שימסור האדם נפשו על קדושת שמו כאברהם, מכאן למדנו, מי שאוהב להקדוש ברוך הוא, הוא מקיים י' הדברות וי' נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה, כל נסיון מכוון כנגד דבור אחד:

אות ב:

כתב בספר במדבר דף קי"ח ע"א, כתוב אחד אומר (תהלים ק,ב) עבדו את ה' בשמחה, וכתוב אחד אומר (תהלים ב,יא) עבדו את ה' ביראה, כאן בזמן שבית המקדש קיים בשמחה, וכשאין בית המקדש קיים שאסור לשמוח ביראה:

אות ג:

כתב בספר שמות דף י"ט ע"א, כשהקדוש ברוך הוא מרחם על ישראל, מביא למדת הדין וכופהו ומרחם עליהם, והיינו דתנן, שהקדוש ברוך הוא מוריד ב' דמעות לים הגדול, מה הם, תנא בעשרה כתרי המלך יש שתי דמעות והם שתי מדות דין שהדין בא משתיהם, כמה דאת אמר (ישעיה נא,יט) שתים הנה קוראותיך, וכשהקדוש ברוך הוא זוכר את בניו, מורידם לים הגדול שהוא ים החכמה להמתיקן, והופך מדת הדין לרחמים ומרחם עליהם:

אות ד:

עוד כתב שם בע"ב, אמר רבי יוסי (זכריה יד,א) הנה יום בא לה', וכי כל הימים אינם שלו, אלא אמר רבי אבא, מלמד ששאר הימים ניתנו לשרים ואותו יום אינו של השרים אלא של הקדוש ברוך הוא, לעשות דין בעובדי עבודה זרה, לכך כתיב (ישעיה ב,יא) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא:

אות ה:

עוד כתב בספר שמות דף פ"ז ע"ב, בפרשת לא תשא, אמר רבי שמעון בר יוחאי, אין ברכתו של הקדוש ברוך הוא שורה על ריקם, מנא לן מאלישע, שאמר לשונמית (מלכים-ב ד,ב) מה יש לך בבית, ולזה אסור לאדם לברך על שלחן ריקם, ולכן צריך האדם לסדר שלחנו בלחם אחד יותר לברך עליו:

מעלת המלאכים:

אות א:

כתב בספר שמות דף קע"ט ע"א, ספרא דצניעותא, (בראשית ה,כב) ויתהלך חנוך את האלהים ולא את ה'. ואיננו בשם זה, כי לקח אותו אלהים להקרא בשמו:

אות ב:

בחלק ג' דף ש"ז ע"ב, כתב (בראשית א,כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו, זה מט"ט בצלם אלהים ברא אותו דא ס"מ דאקרי אלהים אחרים (שמות כ,ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, זכה אדם בורא אותו בצלם מט"ט ויהיה לו עזר לעשות המצות, לא זכה בורא אותו בצלם ס"מ שהוא מנגדו, ושניהם הולכים עם האדם בב' צורות:

אות ג:

כתב בספר בראשית דף מ"ו ע"ב, (בראשית א,כ) ועוף יעופף, אמר רבי אלעזר יעוף מיבעי ליה, אמר רבי שמעון זה הוא סוד, ועוף זה מיכאל, יעופף זה גבריאל, שכתוב בו (דניאל ט,כא) מועף ביעף. על הארץ, זה אליהו שנמצא תדיר בארץ. על פני, זה מלאך המות. אמר לו רבי אבא, והלא מלאך המות נברא בשני, אלא על הארץ זה רפאל, שהוא ממונה לרפאות אנשי הארץ, על פני רקיע השמים זה אוריאל (בראשית א,כא) ואת כל נפש החיה הרומשת אלו ישראל, אשר שרצו המים, אין מים אלא תורה:

אות ד:

כתב בספר בראשית דף רל"א ע"א, בשעת בוא השמש, הכרובים היו מקישים בכנפיהם והיו פורשים אותם והיה נשמע קול נגון כנפיהם למעלה, ואז מתחילין לנגן אותם המלאכים האומרים שירה במשמרת ראשונה של לילה לפני הקדוש ברוך הוא, ומה שירה היו אומרים (תהלים קלד,א) הנה ברכו את ה' וכו' שאו ידיכם קדש, וזו היא התחלה למלאכים לשורר. במשמרה שניה, הכרובים מקישים כנפיהם פעם שנית ופורשים אותם ונשמע קול נגון שלהם למעלה, ואז מתחילים לשורר מלאכי עליון כגון כנפי הכרובים (תהלים קכה,א) הבוטחים בה' כהר ציון וכו', ואז הקדוש ברוך הוא מעורר כל חיל שמים לבכיה ובועט ברקיע ומזדעזעים עליונים ותחתונים. במשמרה שלישית של לילה חוזרים הכרובים ומקישים בכנפיהם ופורשים אותם למעלה ומנגנים, וקול נגונם הוא נשמע עד לרקיע, ומה שירה אומרים, (תהלים קיג,א) הללויה הללו עבדי ה' יהי שם ה' מבורך וכו', ממזרח שמש עד מבואו, ואז כל המלאכים הם משוררים במשמרת שלישית וכל כוכבי שמים פותחים שירה (איוב לח,ז) ברן יחד כוכבי בקר וכו', וכתיב (תהלים קמח,ג) הללוהו כל כוכבי אור:

אות ה:

כתב בספר בראשית דף ר"ל ע"א, (ירמיה ו,ד) צללי ערב הם המלאכים המקטרגים ורוגזי הדינים המזומנים לעת ערב, ועל זה שנינו, בכל התפלות צריך אדם לכוין, ויותר בתפלת המנחה, לפי שבאותה שעה שורה מדת הדין בעולם:

אות ו:

וכתב בספר בראשית דף נ"ח ע"א [ובזהר חדש], בפסוק (בראשית ו,ד) הנפילים היו בארץ, שהם עזא ועזאל, ועיין שם באורך ענין עזא ועזאל, ושם במדרש רות באורך ענין זה וגם ענין המלאכים, כי כשמלאך אחד מתעכב בעולם הזה שבעה ימים זה אחר זה, שוב אין לו כח לעוף לעלות למקומו:

אות ז:

כתב בספר בראשית (במדרש הנעלם) דף ק"א ע"ב, בפסוק (בראשית יח,ט) הנה באהל, אמר, שהמלאכים אין יודעים בעולם הזה כלום רק מה שנמסר להם לדעת, ולזה שאלו איה שרה, ולזה כתיב גם כן (שמות יב,יב) ועברתי בארץ, וכי לא היה להקדוש ברוך הוא שליח לעשות זה, אלא לפי שהמלאכים אין מבחינים בין טפת בכור לטיפת פשוט, שלא ניתן להם לדעת זה ואינם יודעים אותו אלא הדברים העתידים, לפי שהקדוש ברוך הוא רוצה להביא דבר על העולם, מעביר כרוז בכל הרקיעים והם שומעים:

אות ח:

כתב בספר בראשית דף קי"ט ע"ב, אמר רבי יהודא, שלוחים שהם מצד הרחמים אינם עושים שליחות דין, ואם תאמר הא תנן, שהמלאך שנגלה לבלעם של רחמים היה ונהפך לו לדין, יש לומר דהתם נמי לרחם על ישראל היה שליחותו ומאליו נמשך דין לבלעם המנגדם:

אות ט:

כתב בספר בראשית דף קמ"ד ע"א, הקשה, כי אחר שכתוב (תהלים קד,ד) משרתיו אש לוהט, איך יכול יעקב להאבק עם האיש, והשיב, מכאן למדנו, כי המלאכים בבואם לעולם הזה הם מתגשמים ומתלבשים בגוף, וזהו שכתוב אצל אברהם ע"ה (בראשית יח,ח) ויאכלו:

אות י:

כתב בספר ויקרא דף ס"ד ע"ב, אלף ותק"ן רבוא בעלי שיר של מלאכים שעומדים לפני הקדוש ברוך הוא שמזמרים ביום, ואלף ותקמ"ח בצהרים, ואלף ות"ק ותשעים רבוא באותה שעה שנקראת בין הערבים, ואלו נקראים בעלי יללה, לפי שבאותה שעה היא עת דין שדן הקדוש ברוך הוא לרשעים בשבעה נהרות של אש, ובאותה שעה מתעורר יצחק והרשעים צווחים בגיהנם (ירמיה ו,ד) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, וכשמגיע הלילה, אלו האל"ף ותקמ"ח כלם הם משוררים, וכן ביום, ובכל יום ויום הקדוש ברוך הוא מעורר לאברהם ומחייהו ומשליטו בכל בקר לפי שהבקר שלו, שנאמר (בראשית כב,ג) וישכם אברהם בבקר:

אות יא:
עוד בספר ויקרא דף ק"ו ע"ב כתב, בפסוק (ויקרא כד,טו) איש כי יקלל אלהיו, פירוש, מי שיקלל שם אלהים אינו חייב מיתה אלא ונשא חטאו, לפי שיכול לטעון שלא קלל אלא לאחד מן השרים שהמלאכים נקראו אלהים, אבל (ויקרא כד,טז) ונוקב שם ה' מות יומת, לפי שאין לו במה לתלות:
ובדף ק"ז ע"א כתב כי אין ראוי לאדם לקלל לשום שר, שאף שהם שרי האומות הם שמשי האל יתברך ברצונו:
אות יב:
וכתב בספר שמות דף צ"ו ע"א, בפסוק (תהלים מז,ט) מלך אלהים על גוים, כי שם אלהים הוא המושל על אומות העולם ולא שם ה' שהוא על ישראל, שנאמר (דברים ד,ד) ואתם הדבקים בה':
אות יג:
וכתב בספר בראשית דף פ"ח ע"ב, טעם למה נקרא ר' יוסי בן פזי, בשביל מעשה, והוא לשון (איוב כח,יז) כלי פז:
אות יד:
ושם דף פ"ט ע"א כתב שמלאכי השרת יודעים תרגום, שהרי גבריאל לימד ליוסף ע' לשון, אלא אף על פי שיודעים אותו אין נזקקין לו תנן שאין משגיחין עליו שהוא מאוס בעיניהם. ויש להסכים זה עם הגמרא:
אות טו:
כתב בספר במדבר דף קנ"ד ע"א, מתחיל בענין דגלי מעלה וסדרן ומאריך ומסיים בדף קנ"ה ע"א, אמר שהם ד' דגלים הדגל האחד אריה, מיכאל הוא השר לצד ימין, הדגל השני נשר, אוריאל הוא השר לצד דרום, הדגל הג' שור, גבריאל הוא השר לצד צפון, הדגל הד' אדם, רפאל לצד מערב, עמו יש הרפואה:
אות טז:
וכתב בספר במדבר דף קנ"ט ע"א, סוד בפסוק (בראשית א,כז) בצלם אלהים, שיש להקדוש ברוך הוא ג' עולמות, האחד עולם העליון שהוא גנוז בתוכו, השני עולם אחר שהוא קשור באותו העולם, וזהו עולם שהקדוש ברוך הוא ניכר ממנו, כדכתיב (תהלים קיח,יט) פתחו לי שערי צדק, הג' הוא עולם המלאכים, וחושבים שהם משיגים להקדוש ברוך הוא וכשרוצים להביט בו מסתלק מהם, ואומרים (יחזקאל ג,יב) ברוך כבוד ה' ממקומו, כך יש במין האדם ג' עולמות, עולם הראשון הוא העולם הזה עולם הפרוד,

שהאדם מסתלק ממנו ואינו נראה, עולם השני הוא עולם הקשור בעולם העליון וממנו יודע דרכי עולם העליון וזהו גן עדן של מטה, עולם הג' הוא עולם העליון שהוא גנוז, כדכתיב (ישעיה סד,ג) עין לא ראתה, ולכך כתיב (דברים יד,א) לא תשימו קרחה בין עיניכם למת, לפי שאף שנעלם מהם מכל מקום הולך לנחול עולם מלא:

יום תשיעי

מעלת נשים צדקניות:

אות א:

כתב בספר במדבר דף קס"ז ע"ב, ארבע היכלות נשים צדקניות יש בגן עדן. היכל הראשון בתיה בת פרעה, וכמה רבבות אלף נשים צדקניות יש שם, והכרוז יוצא ג' פעמים בכל יום ואומר, הרי צורת משה רבינו ע"ה באה, ובתיה רואה ומשתחוה ואומרת, אשרי חלקי שזכיתי לגדלו, והן עוסקות במצות התורה וטעמיה, וכל הנשים היושבות בזה ההיכל נקראות (ישעיה לב,ט) נשים שאננות שאינן מצטערות בגיהנם. היכל השני סרח בת אשר וכמה רבבות נשים צדקניות עמה והכרוז יוצא ג' פעמים בכל יום ואומר, הרי צורת יוסף הצדיק ע"ה בא ויוצאה ורואה את יוסף ושמחה וחוזרת עם הנשים. היכל הג' יוכבד אמו של משה רבינו ע"ה ואינם מכריזים כלום בזה ההיכל, אלא ג' פעמים בכל יום מודה ומשבחת להקדוש ברוך הוא עם הנשים אשר עמה ושירת הים מזמרות בכל יום והיא לבדה אומרת, (שמות טו,כ) ותקח מרים הנביאה וכו', וכל הצדיקים שבגן עדן מקשיבים קול נעימותה. היכל הרביעי דבורה וכמה נשים עמה מזמרות השירה שאמרה בעולם הזה (שופטים ה,א) ותשר דבורה:

אות ב:

וכתב בספר ויקרא דף נ"ב ע"א, כי בשביל האשה זוכה אדם לממון, שנאמר (משלי יט,יד) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת מי שזוכה באשה משכלת זוכה בכלם:

מעלת הצדיקים:

אות ג:

כתב בספר בראשית דף קצ"א ע"א, כי כשהאדם צדיק יש על פניו צלם אלהים, ואז כל הבריות זוקפות עיניהם ורואות אותו הצלם ומתיראות ממנו, ואף חיות ברא ועוף שמיא, אבל כשהאדם רשע נסתלק ממנו צלם אלהים, ונדמה בעין החיות כבהמה, דניאל לא נסתלק דיוקן שלו, ולכך כשהטילוהו לגוב אריות לא חבלוהו:

אות ד:

עוד כתב בספר בראשית דף רכ"ד ע"ב, שכל הימים שנגזרו על האדם בעת בא לעולם, הולכים ופורחים בעולם ומזהירים את בני האדם כל יום ויום בפני עצמו שיעשה בו מצוה, וכשהאדם עושה באותו היום עבירה, היום עולה למעלה בבושת פנים והוא מעיד על האדם על העבירה שעשה, ויושב בפני עצמו אותו היום שם עד שיזכה האדם לעשות תשובה, אז זוכה ומחבר אותו היום למקומו, וכשהאדם הולך לבית עולמו, כל הימים אשר חי מתחברים כאחד ועושים לו מהם מלבוש נאה ומתלבש בו באותו העולם, אוי לאותו האיש שפגם שום פגם באותן הימים, שהרי מלבושו חסר וזה הלבוש נקרא חלוקא דרבנן, וזה שאמר (בראשית כד,א) ואברהם זקן בא בימים שלא פגם בשום יום מימיו וכשהם עתידים לקום הוא באותו מלבוש, שנאמר (איוב לח,יד) ויתיצבו כמו לבוש:

אות ה:

עוד כתב בספר בראשית דף רכ"ד ע"ב, אלף ות"ק רוחין עולים בכל יום מגן עדן כשמלבישים הצדיקים ג' לבושים הם, האחד מלבוש של הימים שאמרנו שמתלבש שם הרוח בגן עדן של מטה. הב' לבוש הנשמה בצרור החיים מתוך היכל המלך, הג' הוא חיצוני נראה ואינו נראה, בלבוש הזה מתלבשת הנשמה כשהיא רוצה לשוט בעולם הזה לילך לגן עדן של מטה לשמוע מאחורי הפרגוד מה יהיה על הארץ:

אות ו:

עוד כתב בספר בראשית דף ר"מ ע"א, כי כל הטובות שבאות לעולם הוא בשביל הצדיקים, וזהו (שופטים יד,יד) מהאוכל, שהוא הצדיק, יצא מאכל, פי' הצדיק נקרא אוכל, דכתיב (משלי יג,כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, יצא לעולם מאכל, שכל העולם נזונין בזכותו:

אות ז:

כתב בספר שמות דף ס"ד ע"א, מעלת הצדיקים לפני הקדוש ברוך הוא שתובע בכבודם יותר מכבודו יתברך, סנחריב חרף כלפי מעלה והקדוש ברוך הוא לא תבע עלבונו, וכיון שהושיט ידו בחזקיהו נפרע ממנו, ירבעם היה עובד עבודה זרה ולא תבע ממנו הקדוש ברוך הוא כלום, כיון דהושיט ידו בעדו הנביא ע"ה כתיב (מלכים-א יג,ד) ותיבש ידו:

אות ח:

כתב בספר בראשית דף קכ"ג ע"א, מדרש הנעלם, אמר רבי פנחס, קודם שיצא הצדיק מן העולם בת קול יוצאה בכל יום לאותם הצדיקים שהם בגן עדן, הכינו מקום לפלוני שיבא לכאן, וזה רמז בפסוק (בראשית כג,ג) ויקם אברהם, היא הנשמה, כשמת, מעל פני מתו, זה הגוף, וידבר אל בני חת, אלו הצדיקים שוכני עפר שהיו חתים בעולם הזה

כדי לעבוד קונם, ומה אמר להם (בראשית כג,ד) תנו לי מקום עמכם, והם השיבו לו, נשיא אלהים וכו', שכבר הכריז הקדוש ברוך הוא עלינו שנתן לך מקום בינינו:

אות ט:

וכתב עוד בספר בראשית דף קכ"ד ע"א, כי המלאך הממונה על הקברות דומה נקרא כנויו עפרון, על שם שהוא ממונה על ישיני עפר, ולעתיד קוראו הקדוש ברוך הוא ולוקח ממנו חשבון כל הצדיקים:

אות י:

וכתב בספר במדבר דף רי"א ע"ב, בפסוק (במדבר כג,כד) לא ישכב עד יאכל טרף, כי כשהאדם הוא צדיק אין לך כל לילה שאינו הורג בו קודם שישכב אלף ומאה וכ"ה רוחות רעות. רבי אבא אומר אלף משמאל, שנאמר (תהלים צא,ז) יפול מצדך אלף, וזהו רמז (תהלים קמט,ו) רוממות אל בגרונם, וסמיך ליה, לעשות נקמה:

אות יא:

עוד כתב בספר במדבר דף ר"כ ע"ב, בפסוק (קהלת ט,י) בשאול אשר אתה הולך, הקשה, וכי כל בני אדם הולכים לשאול, והשיב שהכל הולכים אבל עולים מיד, דכתיב (שמואל-א ב,ו) מוריד שאול ויעל, חוץ מאותם רשעים שלא הרהרו תשובה בימיהם שכתוב בהם (איוב ז,ט) כן יורד שאול לא יעלה, ואפילו הצדיקים הולכים לשאול, לפי שלוקחים משם נפשות רשעים ושם עושים להם שיהרהרו בתשובה:

אות יב:

וכתב בספר דברים דף רס"ח ע"א, כשהאדם הולך בדרך ישרה, כמה סניגורים יש עליו למעלה, וכשאינו הולך בדרך ישרה, המקטרג שלו פורח באויר ומתעכב קצת ואינו עולה למעלה, אולי יחזור בתשובה, כיון שרואה שאינו חוזר, עולה למרום ומקטרג עליו, וזה שאמר הכתוב (משלי ג,לה) וכסילים מרים קלון הוא סבה להרים הקלון שהוא המקטרג ולהעלותו לשמים לקטרג עליו:

אות יג:

(וכתב בספר בראשית) [תיקוני זהר דף קי"א ע"א], (קהלת א,ה) וזרח השמש, זה הקדוש ברוך הוא, שהוא זורח ומשפיע באדם, אם הוא צדיק, ואם לאו (איכה ג,לח) מפי עליון לא תצא הרעות, רק ובא השמש, אז הקדוש ברוך הוא מסיר ממנו השגחתו ואז שולטים עליו כמה מחבלים:

יום עשירי

אות יד:

כתב בספר בראשית דף נ' ע"ב, הרוצה לידע חכמה, יסתכל בשלהבת העולה מתוך הגחלת או בנר הדולק, שהרי השלהבת אינה עולה אלא כשנאחזת בדבר אחר. בשלהבת העולה יש שני מאורות, אחד אור לבן שמאיר ואחד אור שמתאחז ממנו והוא שחור, האור הלבן המאיר הוא למעלה והשחור תחתיו כך הוא כסא הכבוד:

אות טו:

כתב בספר שמות דף קנ"א ע"ב, מעלת האבות שנקראו שוכני עפר, לפי שלא מתו כשאר בני אדם אלא גופם נשאר גנוז במערת המכפלה, ויש להם כח כשירצו להתעורר כאיש אשר יעור משנתו, ולכן יודעים סודות יותר משאר בני אדם:

אות טז:

כתב בספר ויקרא דף נ"ה ע"ב, תוספתא (בראשית לב,ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים, יצתה בת קול שהם אברהם יצחק, הרי שהאבות נקראו מלאכים:

אות יז:

כתב בספר בראשית דף קכ"ח ע"א, תוספתא, אמר רבי שמעון, בשעה שנכנס אברהם לקבור את שרה, קמו אדם וחוה ולא היו מניחים אותו, אמרו אנו בבשת פנים לפני ה' יתברך בשביל אותו עון ועכשיו יתוסף לנו יותר מצד מעשיהם הטובים, השיב להם אברהם ע"ה אני מעותד להתפלל בעדכם שלא תבושו, אז נתרצו שתקבר שרה וזהו (בראשית כג,יט) ואחרי כן קבר את שרה, הרי מעלת אברהם ע"ה:

אות יח:

עוד כתב בספר בראשית דף פ"ו ע"א, רבי יצחק פתח (ישעיה מה,יט) דובר צדק ומגיד מישרים, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה מתמוטט, אמר שר העולם לפי שאין לי צדיק אחד על מה להתקיים, אמר הקדוש ברוך הוא, הרי עתיד לצאת אברהם שהוא צדיק גדול וזהו (בראשית ב,ד) תולדות השמים בהבראם באברהם, אמר שר העולם אותו אברהם עתיד להעמיד בן שיחריב בית המקדש, אמר הקדוש ברוך הוא, הרי יוצא ממנו יעקב שעתיד להוליד י"ב שבטים, זהו ומגיד מישרים, שהיא מדריגת יעקב אבינו עליו השלום:

אות יט:

כתב בספר ויקרא דף קי"א ע"ב, רעיא מהימנא, כי אדם הראשון חטא בעבודה זרה, כמו שאמרו ז"ל (בראשית ב,טז) ויצו אין צו אלא עבודה זרה, גלגל הקדוש ברוך הוא נשמתו בטפת תרח שיצא אברהם ע"ה, ששבר מצבותיו ונכנס עצמו בכבשן האש, לקיים בו (דברים ז,כה) פסילי אלהיהם תשרפון, וזכה שיחזור תרח בתשובה, ולכן נתלבן אברהם

ע"ה באש כמו הכסף צרוף שיש בתוכו עופרת שמשימים אותו באש ויוצא העופרת לחוץ, כך יצא מאברהם ישמעאל ונשאר נקי, ובשביל זה ישמעאל יצא מצחק בעבודה זרה כדי ללבן עון אדם הראשון שכפר בעיקר ועבד עבודה זרה. יצחק בא לתקן עון אדם שחטא בשפיכות דם, כנגד זה פשט צוארו על המזבח ויצא ממנו עשו שופך דם, בא יעקב לתקן עון גלוי עריות שחטא אדם הראשון באותם טפות, לכן יעקב טרח בלבן כמה שנים והחליף לו לאה ברחל:

אות כ:

כתב בספר בראשית דף נ"ב ע"ב, רבי שמעון היה יושב ועוסק בתורה לילה אחת, והיו יושבים לפניו רבי יהודה ורבי יצחק, אמר רבי יהודה, והא כתיב (שמות לג,ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים, ואמרינן, שגרמו מיתה עליהם מאותה שעה שחזרה עליהם זוהמת הנחש, הא ניחא ישראל שחטאו, אבל יהושע שלא חטא למה הוסר ממנו עדי הר חורב, וכי תימא שלא סר ממנו אם כן למה מת. ואם תאמר שלא קבל העדי, קשה למה לא קבל, השיב רבי שמעון ואמר, שהטעם הוא שהעולם נדון אחר רובו, ובא וראה כשחטא אדם באילן שאכל ממנו, גרם לאותו האילן שישרה מות על כל העולם ותלוי הפגם בלבנה עד שעמדו ישראל על הר סיני, והוסר מהם הפגם והאירה הלבנה, כשחטאו בעגל חזר הפגם של הלבנה ולא יכול שום אדם להתקיים, אף יהושע שהיה צדיק כיון שהרוב נגזר עליהם המיתה, זולת משה שמיתתו היתה בנשיקה. והאריך שם ואמר, שזה רמז פני משה כפני חמה, ופני יהושע פני לבנה:

אות כא:

עוד כתב בספר בראשית דף נ"ה ע"ב, מעלת אדם הראשון כשהיה בגן עדן הוריד לו הקדוש ברוך הוא ספר על ידי המלאך הממונה על הרזים, והיו נאספים המלאכים אצל אדם הראשון לידע הסודות, והיו אומרים (תהלים נז,ו) רומה על השמים אלהים, באותה שעה רמז לו הקדוש ברוך הוא על יד המלאך סתום וחתום הדברים, כי לא ניתן רשות למלאכים לידע כבודי אלא אתה, והיה זה הספר ביד אדם הראשון עד שיצא מגן עדן, כיון שחטא פרח הספר מידו והיה בוכה ונכנס במי גיחון עד ערפו, עד שהעלו המים בגופו חלודה ונשתנה זיוו. באותה שעה רמז הקדוש ברוך הוא לרפאל והחזיר לו אותו הספר, ובו היה לומד אדם הראשון והניחו לשת בנו, וכן כל התולדות עד שהגיע הספר לאברהם ע"ה, ובו היה יודע להתלמד בכבוד האל, וכן לחנוך ניתן אותו ספר:

אות כב:

עוד (שם דף מ"ד ע"ב, מדרש רות), [זהר חדש רות צ"ח ע"ב], ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא, רמז שאדם הראשון לא זכר לתת לדוד ע"ה אלא ע' שנה ולא נתן לו ק' שנה, שאם היה נותן לו ק' שנה לא היה נחרב בית המקדש:

אות כג:

עוד כתב בספר בראשית דף פ"ד ע"א, הקשה בכתוב (תהלים פו,טז) והושיעה לבן אמתך, וכי לא היה בן ישי למה לא הזכיר אביו, מכאן הוציא רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, כי כשיבא האדם ליזכר אצל בית דין של מעלה יזכיר דבר שהוא ודאי יותר, ולכך הזכיר אמו:

אות כד:

כתב בספר שמות דף י"ט ע"א, זכה עמרם ונולד לו בן שנתנבא בקול גדול, ועמרם זכה לבת קול, וזהו (שמות ב,א) ויקח את בת לוי, וזהו וילך, שהלך והשיג מדרגה זאת:

אות כה:

כתב בספר במדבר דף קפ"א ע"ב, (קהלת א,ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו, זה יהושע ע"ה, שאף על פי שירש מקומו של משה רבינו ע"ה, מכל מקום לא זכה למקומו ממש, כי משה רבינו ע"ה אורו מעצמו כמו השמש, אמנם יהושע אין לו אורה משלו אלא תחת השמש, וזהו שאמרו ז"ל, פני משה פני חמה, פני יהושע פני לבנה:

אות כו:

עוד כתב בספר במדבר דף רל"ז ע"א, סוד שנמצא פנחס ביו"ד, לפי שעולה כמנין יצחק שהם ר"ח, שבאותו מעשה שהרג לזמרי נתגבר ונתלבש בגבורה חזקה שהיא מדת יצחק, וזהו (במדבר כה,ז) ויקח רמ"ח בידו, כי אחר שנתלבש בשם יצחק ועלה שמו ר"ח ראה אות המ"ם פתוחה שהיתה מלאה דם, וזהו אות מלאך מות מימות אדם הראשון, שבזה מביא מות לעולם וזהו סוד (בראשית ג,ו) ותקח מפריו מ"ם והיה מצפה אותיות ו"ת שתהיה מות, כיון שכתוב ותתן גם לאישה נתחברו אותיות מות, וזאת האות מ"ם ראה פנחס פורחת באויר והיה מצפה מלאך המות ללוקחה, מיד נתגבר פנחס ולקחה ממנו בכח שהיה לו שם יצחק שעולה ר"ח, לקח גם המ"ם וזהו ויקח רמ"ח בידו:

אות כז:

כתב בספר במדבר דף רל"ז ע"ב רל"ח ע"א, האריך רעיא מהימנא בזה, אמר כי ראה פנחס מ"ם של חימה פורחת באויר, חטף אותה ושתפה עם ר"ח שהוא מנין יצחק, ומנין פנחס ביו"ד, ונעשה רמ"ח, אחר כך ראה מלת וי"ו מן מות פורחת באויר חטפה ונעשה רומח בוי"ו, ובאיזה זכות חטף ב' אותיות, לפי ששתף עמו כח ב' צדיקים יצחק ויעקב,

וזהו פנחס [פני חס] בשני פנים אלו חס הקדוש ברוך הוא על ישראל, ויעקב נקרא פניאל וזכה להשתתף עם יצחק, בשביל שמסר עצמו למיתה כיצחק:

אות כח:

כתב בספר בראשית דף קע"ד ע"א, טעם למה שאנו קורים יעקב אחר שאמר לו ה', (בראשית לה,י) ישראל יהיה שמך, ולמה אברהם לא נקרא עוד אברם, והשיב, כי באברהם כתיב (בראשית יז,ה) והיה שמך אברהם ולכך נשאר בו זה השם, אבל ביעקב לא כתיב והיה שמך ישראל, רק ישראל יהיה שמך:

אות כט:

עוד כתב בספר בראשית דף קע"ז ע"ב קע"ח ע"א, טעם למה שנקראו ישראל (ישעיה מא,יד) תולעת יעקב, שהם כתולעת המשי, שיוצא ממנו כמה בגדי מלכות וזורע זרע ומת, ואחר כך מאותו זרע מתקיים כבראשונה, כך ישראל אף על פי שימותו יחזרו לחיות:

אות ל:

עוד כתב בספר בראשית דף צ"ז ע"א, תנא דבי אליהו, יעקב אבינו כסא בפני עצמו, דכתיב (ויקרא כו,מב) וזכרתי את בריתי יעקב, ברית כרת הקדוש ברוך הוא עם יעקב מכל אבותיו, שעשאו כסא הכבוד בפני עצמו חוץ מן הראשונה:

אות לא:

עוד כתב בספר בראשית דף צ"ד ע"ב, כי יש בפסוק (תהלים סה,ה) אשרי תבחר ותקרב י' תיבות, כנגד י' חופות שיש לצדיקים, כי מכל מלה נעשית חופה אחת:

אות לב:

עוד כתב בספר בראשית דף ק"כ ע"ב, (שמואל-א ג,י) שמואל שמואל, לפי שבסוף היה שלם שקודם לא היה נביא, ולזה יש פסק. אבל (שמות ג,ד) משה משה לא פסק, שמשנולד שכינה עמו:

אות לג:

עוד כתב בספר בראשית דף קס"ח ע"א, כי האבות הניחו לדוד ע"ה כל אחד מחייו, אברהם ע"ה היה לו לחיות ק"פ שנה הניח לו חמש שנים, יעקב היה לו לחיות כמו אברהם ולא חי אלא קמ"ז, הרי כ"ח שנה חסר וה' מאברהם ל"ג, יוסף היה לו לחיות קמ"ז וחי ק"י נמצא שנתן משנותיו לדוד ל"ז שנה הרי ע' שנה לדוד, יצחק לא נתן לו כלום:

יום אחד עשר

אות לד:

מעלת אליהו ז"ל, כתב בספר בראשית דף ר"ט ע"א, בענין סוד הנשמות, שכלם באות מנהר דינור דנגד ונפק מצרור החיים, וכשהאשה מתעברת, אם הבן הנולד הוא מצד הזכר חי יותר, ואם מצד הנקבה אינו מתקיים, ולכך כתב באליהו (מלכים-א יט,ג) וילך לו אל נפשו כי נשמתו היתה מצד הזכר לגמרי, ולכן לא מת כדרך בני אדם אלא נפשט מן החומר ונשאר כמלאך בעולם, וכבר אמרו, שכל הנסים הנעשים בעולם הם על ידי אליהו ז"ל:

אות לה:

אמר הכותב, בזה נתברר תפלת חנה, (שמואל-א א,יא) ונתת לאמתך זרע אנשים, כי הבן הניתן לה יהיה מצד הזכר ולא מצדה, כדי שיתקיים ונכון:

אות לו:

עוד כתב בספר בראשית דף רכ"ב ע"ב, כמה יש לאדם להסתכל שלא יעבור על רצון יוצרו, ששנינו וכל מעשיך בספר נכתבין, ולא זו בלבד אלא אפילו מה שחושב האדם ועולה על רוחו הכל נכתב לפניו, וראיה מיעקב, כי כשהביאו לו את לאה כונתו היתה ברחל ואותה טפה ראשונה שהשליך יעקב היה בדעתו שהיתה ברחל, הקדוש ברוך הוא דידע מה בחשוכא, החזיר אותה הכונה למקומה, ובחלל ראובן יצועי אביו ניתנה הבכורה ליוסף:

אות לז:

כתב בספר שמות דף ט"ז ע"ב, מעלת ישראל על האומות, שכל האומות ע' לשון, ובישראל כתיב (בראשית מו,כז) כל הנפש וכו' שבעים, הרי כי השולט בישראל כשולט בכל העולם:

אות לח:

כתב בספר ויקרא דף קי"א ע"ב, רעיא מהימנא, טעם למה שנקראו ישראל פעמים בנים פעמים עבדים, אמר כי מי שיודע להקדוש ברוך הוא דרך כלל נקרא עבד, שעושה מצות ה' בלי ידיעת פרטי הדברים, כעבדים שאין לו רשות לחפש בגנזי אדוניו, אבל מי שיודע להקדוש ברוך הוא בדרך פרט נקרא בן:

אות לט:

וכתב בספר במדבר דף קכ"ה ע"א, רעיא מהימנא, וזה לשונו, לא נקראו ישראל עבדים אלא אותם שהם עמי ארץ כבהמה, אבל החכמים נקראו אדם, וזהו (יחזקאל לד,לא) ואתן צאני, כנגד עמי ארץ, אדם אתם, כנגד החכמים. אמר הכותב, וזהו (תהלים לו,ז) אדם ובהמה תושיע:

אות מ:
וכתב בספר בראשית דף רמ"ד ע"ב, (שיר השירים ח,ו) שימני כחותם, מה החותם כשחותם בו האדם אף שיסיר אחר כך החותם הצורה נשארה דבוקה, כך אמרה כנסת ישראל להקדוש ברוך הוא, אני נדבקתי בך אף שאלך בגלות תהיה דבק עמי:
אות מא:
עוד כתב בספר בראשית דף רמ"ח ע"ב, למה נקרא (בראשית כג,ב) קרית ארבע, שנקברו ד' צדיקים, אדם אברהם יצחק ויעקב. והקשה, שהרי אמרו ז"ל שהאבות הן הן המרכבה ואין המרכבה פחותה מארבעה, ושנינו, שתף הקדוש ברוך הוא את דוד ונעשה מרכבה שלימה, ואם כן למה לא נקבר דוד ע"ה במערת האבות. ותירץ, כי דוד ע"ה היה לו מקום מתוקן והוא ציון, ואדם שנקבר בתוך האבות הוא לפי שהיה מלך ראשון שבעולם, ואחר כך ניטלה ממנו המלוכה וניתנה לדוד ע"ה:
אות מב:
כתב בספר בראשית דף ר"נ ע"ב, אמר רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, דיעקב אף על פי שיצתה נשמתו במצרים לא יצאתה ברשות אחר, אלא תכף נקשרה נשמתו למקומה אצל האבות במערת המכפלה, וכשנכנס שם יעקב, כל ריח שבגן עדן עלו בה ונר אחד דולק, וכשנכנסו האבות אצל יעקב להטפל בו נסתלקה הנר, וכשחזר יעקב ונכנס למערה חזר הנר כבראשונה, ועד ימי עולם לא קבלה המערה אדם אחר ולא תקבל:
אות מג:
כתב בספר שמות דף קנ"ב ע"ב, מעלת כשישראל זכאים בשבילם נותן הקדוש ברוך הוא מזון לכל העולם, וכשהם רשעים האומות אוכלים תחלה ואחר כך ישראל אוכלים התמצית, בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם, היו נותנים תמצית הברכה לאומות ועכשיו בהפך:
אות מד:
כתב בספר בראשית דף א' ע"א, מעלת כנסת ישראל שנמשלה לשושנה, מה שושנה זו יש בה לבן ואדום, אף כנסת ישראל יש בהם דין ורחמים. מה שושנה זו יש בה י"ג עלין, כך ישראל יש להם י"ג מדות רחמים:
אות מה:
וכתב עוד בזה בספר שמות דף כ' ע"א וע"ב, טעם למה נמשל הקדוש ברוך הוא כשושנה, מה שושן זה יש בו ריח והוא אדום מוצקין אותו ונהפך ללבן וריחו אינו זז, כך הקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו בדרך זה, החטא הוא אדום, שנאמר (ישעיה א,יח) אם יהיו

חטאיכם כשנים, מקריב קרבנו לאש שהוא אדום, זורק דם סביב למזבח שהוא אדום, מדת הדין אדום מוצקין הריח ועולה העשן כלו ללבן, אז נהפך מדת הדין לרחמים. ודע שכל מדת הדין אין הריח שלו אלא מצד אודם, וזה שאמר בנביאי הבעל (מלכים-א יח,כח) עד שפוך דם. אמר ר' יצחק, תדע שעיקר הקרבן הוא חלב ודם שהוא אודם ולבן, ולכך ריח הקטרת הסממנין מהם אדומים מהם לבנים, והריח עולה משניהם כנגד זה אדם מקריב חלבו ודמו בתעניתו ומתכפר לו, מה השושן האדום אינו נעשה לבן אלא על ידי האש, כך כשהאדם מתענה מתוך התענית אבריו מחלישים, ולזה רבי אלעזר כשהיה בתענית היה מתפלל ואומר, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שהקרבתי חלבי ודמי והרתחתי אותם בחמימות חולשת גופי, יהי רצון מלפניך, שיהיה הריח העולה מפי בשעה זו כריח העולה מהקרבן באש של מזבח ותרצני. ומה השושנה, אם אין הקוצים אין מתקיימת, כך אלמלא הרשעים אין ניכרים הצדיקים. דבר אחר (שיר השירים ו,ג) הרועה בשושנים המנהיג עולמו בו' שנים והשביעית שבת לה'. דבר אחר בשושנים, באותם ששונים הלכות:

אות מו:

כתב בספר בראשית דף ס"ט ע"ב, בזמן שיש דין בעולם כגון ביום הדין, אין צריך לאדם להזכיר שמו יחידי לפני הקדוש ברוך הוא, שאם יזכיר שמו יזכירו חובותיו, וזה מאמר הנביא לשונמית, (מלכים-ב ד,יג) היש לך לדבר אל המלך או אל שר הצבא, אל המלך זה מלכו של עולם שהיה יום הדין, והשיבה (מלכים-ב ד,יג) בתוך עמי אנכי יושבת, טוב לי להזכר עם הרבים:

אות מז:

וכתב בספר שמות דף קצ"ז ע"א, למעלת אליהו ז"ל, סוד שנמצא בספר אדם הראשון וזה לשונו, בתולדות האדם יהא רוח שירד לעולם ויתלבש בגוף ואליהו שמו, ובאותו גוף יסתלק מן העולם ועלה בסערה, ואותו גוף הגשמי ישאר בסערה וגוף אחר של אור יזדמן לו שם להיות בין המלאכים, וכשיורד למטה לארץ חוזר ומתלבש באותו גוף גשמי שנשאר בסערה, וזה ענין (משלי ל,ד) מי עלה שמים וירד זה אליהו:

אות מח:

וכתב בספר שמות דף ט"ו ע"א, מעלת רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, שכתוב עליו (עמוס ג,ח) אריה שאג מי לא ייירא, עולמות של מעלה מזדעזעים ממנו ומימיו לא גזר תענית על הצבור, כי כל מה שהיה שואל הקדוש ברוך הוא מקיים והיה מבטל גזרות רעות:

אות מט:

ובספר בראשית דף ד' ע"ב, כתב ענין נפלא, כי מלך המשיח היה בא לישיבתו:

אות נ:

ובספר שמות דף קל"ו ע"ב, כתב, חכמת רב המנונא סבא ומעלתו, שבכל ערב שבת כשהיה עולה מן הנהר שהיה טובל, היה יושב רגע אחד וזוקף עיניו למרום והיה שמח והיה אומר, שהיה יושב לראות שמחת מלאכים עליונים, אלו יורדים ואלו עולים:

אות נא:

וכתב בספר בראשית דף ק"נ ע"א, בפסוק (בראשית כח,יג) הנה ה' נצב, אמר, מכאן למדנו, מי שאינו שלם למטה אינו שלם למעלה:

אות נב:

וכתב בספר שמות דף קס"ו ע"א וע"ב, מעלת (איוב לב,ב) אליהו בן ברכאל הבוזי ממשפחת רם שהיה כהן מזרע יחזקאל בגזירה שוה, נאמר כאן הבוזי ונאמר להלן (יחזקאל א,ג) יחזקאל בן בוזי הכהן, ולפי שלא תאמר כי הבוזי שכתב אדרבא לגרעון, לכך כתב ממשפחת רם. ומה שנקרא יחזקאל בן בוזי, לפי שהיה מבזה עצמו בפני מי שגדול ממנו, וכן היה אליהו בן ברכאל, וזה שכתוב (איוב לב,ו) צעיר אני לימים, מימים מיבעי ליה, אלא הכי קאמר, צעיר אני ומקטין עצמי אצל מי שיש לו ימים הרבה ושנים:

אות נג:

כתב בספר במדבר דף קי"ז ע"ב, כל מי שמספר שבח חברו או בממון או בבנים, צריך לברכו אחר כך. למדנו ממשה רבינו ע"ה, שאחר שספר שבחן של ישראל (דברים א,י) והנכם היום, ברכם יוסף עליכם. ומי שמונה שבח חברו ואינו מברכו, הוא נתפס בראשונה. ואם מברכו צריך בעין יפה, קל וחומר מי שמברך להקדוש ברוך הוא שיהיה בכל לבו:

נשלם החלק האחד תורה:

יום שנים עשר

החלק השני עבודה:

אות א:

כתב בספר בראשית דף א' ע"ב, למעלת בית המקדש, (איכה ב,יג) מה אעידך מה אדמה לך, בשעה שנחרב בית המקדש יצתה בת קול ואמרה, מה אעידך בכל יום ויום כבר העדתי בך, דכתיב (דברים ד,כו) העדותי בכם היום, מה אדמה לך ממש עשיתיך כעין בית המקדש של מעלה, מה אשוה לך כעין שאת יושבת הכי הוא כביכול למעלה, כעין שאין נכנסים בך אוכלוסיך עכשיו כך נשבעתי שלא אבא בירושלים של מעלה

עד שיכנסו בך אוכלוסיך, וזהו ואנחמך, כלומר בזאת תנחם, אבל עכשיו שאת יושבת אלמנה, (איכה ב,יג) גדול כים שברך. ואם תאמר שאין לך רפואה, לכך כתב, מי ירפא לך, היא מדרגה סתומה עליונה שנקראת מי:

אות ב:

וכתב בספר שמות דף ע"ט ע"א, (בראשית כח,יז) מה נורא המקום הזה, למה נקרא נורא, והשיב כי ראה שלמות גדול במקום ההוא ובמקום שיש שם שלימות נקרא נורא, ואם תאמר, למה תרגם מה דחילו ולא מה שלים, אמר לו אין מורא אלא במקום שיש שם שלמות, ובמקום שיש שלמות נקרא נורא, דכתיב (תהלים לד,י) יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו:

אות ג:

וכתב בספר בראשית דף קי"ד ע"א, עתיד הקדוש ברוך הוא לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה, ונשבע שלא תחרב עוד ולא יגלו ישראל:

אות ד:

וכתב בספר שמות דף ר"מ ע"ב, חס ושלום שאבני יסודות ציון וירושלים נשרפו באש, אלא כלם נגנזו ולא נאבד אפילו אחת מהם, וכלם עתיד הקדוש ברוך הוא לחזור ולהוציאם לעתיד:

אות ה:

וכתב בספר בראשית דף ס"א ע"א, אמר רבי חייא, ארץ ישראל אינו שולט שם שום שר אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, אבל לפעמים שולט שר אחד בארץ ישראל לעשות רע לשעה א', מנא לן מדוד, דכתיב (דברי הימים-א כא,טז) וירא את מלאך ה' וחרבו שלופה, ורבי אליעזר חלק ואמר, שאפילו רגע א' אינו שולט, והמלאך שכתב ביהושע הוא ה' יתברך עצמו, כתיב הכא מלאך וכתיב התם (בראשית מח,טז) המלאך הגואל:

אות ו:

וכתב בספר שמות דף קס"ד ע"א וע"ב, (משלי יד,כח) ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום מחתת רזון. והקשה, מחתת מלך מיבעי ליה, השיב, כי בשעה שישראל באים לבית הכנסת להתפלל אז הוא הדרת מלכו של עולם, אמנם כשאין ישראל באים להתפלל, אז הוא מחתת רזון של שרי מעלה, שהם ממתינים שלא לומר שירה עד שיקדימו ישראל:

אות ז:

וכתב בספר בראשית דף י"א ע"א, לא יוכל האדם להכנס לבית הכנסת רק שיטול עצה תחלה מאבות העולם, שהם תקנו התפלות. וזהו שאנו אומרים פסוק (תהלים ה,ח) ואני

ברוב חסדך, זה אברהם. אשתחוה אל היכל קדשך, כנגד יעקב, ביראתך זה יצחק, שכתוב בו ופחד יצחק:

[ומיד האלהי כמהר"ר אלעזר אזכרי ז"ל, מצאתי מוגה כך, ברוב חסדך זה אברהם, אל היכל קדשך זה יצחק, ביראתך, זה יעקב. איך שיהיה למדנו, כי בהכנס האדם לבית הכנסת, יטול עצה מהאבות על ידי זה הפסוק]:

אות ח:

ובספר שמות דף קס"ד ע"ב, כתב, כי כשהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת שנקרא מקדש מעט ומוצא שם רוב עם, אז מלך המשיח מתעטר ומתהדר ומכין עצמו בתקונים וקשוטים שלו לעלות למעלה, ואם לאו, מחתת רזון חס ושלום:

אות ט:

וכתב בספר בראשית דף קל"ט ע"א, שנינו, בית המקדש קודם לקבוץ גליות, וקבוץ גליות קודם לתחיית המתים, ותחיית המתים הוא אחרון שבכלם. תנן ארבעים שנה קודמין קבוץ גליות לתחיית המתים:

עניני הקרבנות:

אות א:

כתב בספר בראשית דף ו' ע"א וע"ב, פתח ואמר (שמואל-ב כג,כ) ובניהו בן יהוידע, זה הפסוק רומז סודות עליונים, בן איש חי, זה חי העולמים, רב פעלים, בעל כל הפעולות והמעשים, הוא הכה את שני אריאל מואב, שחרב ב' מקדשים, וזהו מואב שהם מאב שבשמים:

אות ב:

עוד (שם) הוא ירד והכה את הארי, כי כשהיו ישראל זכאים היו מקריבים קרבנות, והיה יורד מן השמים דמות אריה, והיו רואים אותו על המזבח רבוץ כארי על טרפו, וכל הכלבים היו נחבאים לפניו, וכיון שגרמו העונות הכה לאותו הארי, אוריאל שמו, כיון שראה זה צד הטומאה, שלח כלב אחד שיאכל כל הקרבנות, ומה שמו של הכלב ההוא בלאדן שמו, כלומר, שאינו בכלל אדם אלא כלב הוא:

אות ג:

וכתב בספר במדבר דף רכ"ד ע"ב, כי בזמן שישראל היו עושים רצונו, המלאך שהיה יורד לאכול הקרבנות היה לו צורת אדם, וכשלא זכו צורת כלב. וכן בשעת פטירתו של אדם, אם זכאי, המלאך שנוטל נשמתו נדמה לו בצורת אדם, ואם לאו בצורת כלב:

אות ד:

עוד במדבר דף רכ"ד ע"א, (אמר רעיא מהימנא), כי אין הקרבנות אלא להרחיק רוחות טומאה ולקרב רוחות קדושה:

אות ה:

וכתב בספר בראשית דף פ"ט ע"ב, טעם הקרבן, לפי שמתחלה עשה ה' רוח, הבהמה נבדלת מרוח האדם, ולכן אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה, כדי שלא יתערב בו חלק בהמה, וכשחטא אז נאמר לו (בראשית ט,ג) כירק עשב נתתי לכם את כל, ויתהנה הגוף שחטא מגוף בהמה כמוהו, לכן כשחטא הגוף בכמה חטאות, אומר הקדוש ברוך הוא זה חטא בגוף יקריב בשר לכפר על הגוף, ומה שחטא בנפש הדם יכפר על הנפש:

אות ו:

עוד בספר במדבר דף ר"מ ע"א, אין רצונו של מקום שיחטא אדם ויקריב קרבן, אלא עיקר הקרבן שיהיה בלי חטא, וזהו קרבן שלמים של שלום, וזהו שכתוב לפעמים (במדבר כח,ב) את קרבני ולפעמים קרבנכם:

אות ז:

ובספר במדבר דף ר"מ ע"ב רמ"א ע"א, כתב טעם הקרבן, אמר רבי שמעון בר יוחאי ז"ל, שיש בכסא ד' פנים. פני שור, פני נשר, פני אריה, פני אדם, וכל אחד נותן כח בעולם השפל למינו, פני שור ממנו נמשך כח לכל מין בהמה שבעולם, ולפי שמהם יצא זה הכח, לפיכך אותם השרים והממונים המתפשטים מפני שור שבכסא, מתקרבים ליסוד שלהם ונהנים מאותו יסוד, ולכך הם נהנים מקרבן בהמה טהורה, לפי שהוא דבר מתפשט מכחם, כשם שיש נחת רוח להקדוש ברוך הוא, שנהנה לקבל רוח הצדיק לפי שהם מיסודו, כך נחת רוח לאלו ליהנות מיסודם. ויש עוד במרכבה פני נשר, והוא נותן כח לכל מיני העוף, לכן הוא נהנה בקרבן העוף ומקבלו, לפי שהוא נהנה להדבק במינו. פני אדם יש במרכבה, וזהו עיקר הקרבן שאדם מקריב דמו וחלבו לה', והקדוש ברוך הוא מקבל רצונו (ויקרא א,ט) ריח ניחוח לה' שאמר ונעשה רצונו, פני אריה יש במרכבה, הרי אמרו כי כשישראל זכאים היו רואים כדמות ארי על המזבח:

יום שלשה עשר

מעלת התפלה:

אות א:

מעלת תפלת אבות, כתב בספר בראשית דף רכ"ה ע"ב, ג' פעמים בכל יום יורד רוח אחד במערת המכפלה ויושב בקברי אבות, ועומדים על עמדם ומתפללים על בניהם:

אות ב:
כתב עוד שם בדף רכ"ה ע"ב, סוד שגלה רב המנונא סבא, כי הראו לו שיותר מועילה תפלת רחל, בכל זמן שהעולם צריך, יותר מהאבות:
אות ג:
וכתב בספר שמות דף ט"ז ע"ב, סוד שאם לא מתפללים המתים על החיים, לא היו מתקיימים החיים אפילו שעה אחת:
ובספר שמות דף קמ"א ע"ב כתב, כי כשהולכים לבית הקברות על המתים, שם הם נמצאים ושם היא הנפש ושומעת בצער החיים והיא מודיעה הדבר לרוח, ואז הרוח מודיע הדבר לנשמה והנשמה הולכת ומעוררת לאבות העולם:
אות ד:
וכתב בספר ויקרא דף ע"א ע"א, אמר כי כשהעולם בצער והולכים להתפלל על הקברות, אמר ר' אבא, לא ילכו שם בלא ג' תעניות, ור' יוסי אמר אפילו בתענית אחד, ובלבד שיהא העולם בצער. והביא מעשה, שהמתים מזדעזעים כשמוליכין שם ספר תורה ויש שם פסול או חסר או יתיר:
אות ה:
עוד שם בספר ויקרא דף ע"א ע"ב, נתן טעם, למה אנו הולכים להתפלל על המתים כשיש שום צער, והא כתיב (דברים יח,יא) ודורש אל המתים, והשיב [ודורש] אל המתים, דוקא שהולך האדם אל הגוים עובדי עבודה זרה שלעולם נקראים מתים אפילו בחייהם, אבל ישראל ואותם הצדיקים, עליהם אמר שלמה ע"ה (קהלת ד,ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו, כלומר שבזמן שכבר מתו ועכשיו הם חיים בגן עדן, ועוד כי שאר האומות כשהולכים על המתים הולכים בכשופים אבל ישראל הולכים אצל מתיהם בתשובה ותענית, וכונתם שנשמות המתים יתפללו להשם יתברך עליהם והקדוש ברוך הוא חס עליהם:
אות ו:
וכתב בספר בראשית דף רל"ד ע"א, כי תפלת הרבים יש לה מעלה, וזה שאמר (תהלים קב,יח) פנה אל תפלת הערער, כי תפלת היחיד הקדוש ברוך הוא מפשפש בה לדעת זה היחיד המתפלל מה טיבו ומה מעשיו, וזהו פנה, לכך צריך האדם לעולם להתפלל עם הרבים, לפי שלא בזה את תפלתם ואינו מפשפש וחוקר אחריהם:
אות ז:

עוד בספר בראשית דף כ"ג ע"ב, טעם שאנו אומרים (תהלים עח,לח) והוא רחום, לפי שכמה מלאכי חבלה רודפים אחר תפלת האדם להדיחה, ולכך אנו אומרים והוא רחום יכפר עון, כנגד ס"מ, ולא ישחית, כנגד משחית, והרבה להשיב אפו, כנגד אף, ולא יעיר כל חמתו, כנגד חמה:

אות ח:

עוד בספר בראשית דף כ"ג ע"ב, תפלת העני משובחת שמאחרת כל התפלות מלפניה, שנאמר (תהלים קב,א) תפלה לעני כי יעטוף, לשון איחור. ובזה פירש כי תפלת ערבית נקראת תפלת עני וזהו תפלת ערבית רשות, שיעקב תקן אותה בעד כל ישראל שהם בגלות ברשות האומות, ולפי זה תפלת ערבית חשובה מכל התפלות:

אות ט:

ובספר שמות דף פ"ו ע"ב, כתב, תפלת העני משובחת מכל התפלות, שהיא עולה עד כסא הכבוד והקדוש ברוך הוא משתבח בתפלת העני, וכל מי שמנזף בעני כמנזף חס ושלום בשכינה:

אות י:

ובספר במדבר דף קצ"ה ע"א, כתב, סוד תפלת העני שמקובלת יותר מכלן ותכף נענה, לפי שהעני מתוך צרה מטיח דברים כלפי מעלה חס ושלום, והקדוש ברוך הוא תכף עונהו, וזהו תפלה לעני, כי יתעטף אין כתיב כאן אלא יעטוף, שמאחר תפלות אחרות ואינם נכנסות לפני ה' יתברך עד שיכנס תפלת העני, והקדוש ברוך הוא בעצמו מקבל תפלת העני ואין נזקק לה שום שר:

אות יא:

ובספר בראשית דף ר"ט ע"ב ר"י ע"א, כתב, סוד שהמתפלל צריך שתהא תפלתו בלחש, לפי שהתפלה הנשמעת אינה הקול [ה]יוצא מהאדם רק הוא קול אחר שיוצא מן אותו קול, וסימן (בראשית מה,טז) והקל נשמע חסר וי"ו, רמז, כי כשהתפלה בלחש וקול האדם לא ישמע אז מקובלת:

אות יב:

וכתב בספר דברים דף ר"ס ע"ב, בענין התפלה, סוד שנמצא בספר רב המנונא, מי שאינו משפיל עיניו למטה בעת התפלה, מקדים עליו מלאך המות, וכשתצא נשמתו לא יסתכל בהוד השכינה לפי שזלזל בשכינה שהיא כנגדו, שנאמר (תהלים טז,ח) שויתי ה' לנגדי, והוא מביט בה:

אות יג:

וכתב בספר שמות דף נ"ז ע"א, כל המתפלל ואינו מתכוין בתפלתו לתועלת העולם שיתברכו בו עליונים ותחתונים, דוחין תפלתו לחוץ, והוכיחו, מדכתיב (ישעיה א,יב) כי תבאו ליראות פני, ולא כתיב לראות, לרמוז פועל יוצא לשני:

אות יד:

וכתב בספר במדבר דף קצ"ה ע"א, במעלת התפלה, אמרו, כי דוד ע"ה שם נפשו בשעת התפלה בד' דרכים, האחד כמו העני, וזהו (תהלים קב,א) תפלה לעני, וכמו העבדים, (תהלים פו,ב) הושע עבדך, וכמו החסידים, (תהלים פו,ב) שמרה נפשי כי חסיד אני, וכמו אותם המוסרים עצמם על קדושת שמו. אמר רבי שמעון בר יוחאי, הרמותי ידי אל ה', כי מי שמתפלל ומתכוין באלו הד' דברים בכל יום, אין תפלתו חוזרת ריקם. בתחלה ישים עצמו כעבד, וזהו כשאומר הזמירות, ואחר כך יעשה עצמו כאותם שמוסרים עצמם, וזהו בשעה שאומר שמע ישראל, וכשאומר אמת ויציב, יעשה עצמו כעני הדופק פתחי מרום, וכשאומר שומע תפלה, ישים עצמו בכלל החסידים, שכבר התפלל על הצדיקים ועל החסידים, ובשעת שומע תפלה ישוב בתשובה ויפרט חטאיו, כי באותה שעה ימינו פשוטה לקבל שבים, ואחר כך יוצא קול אחד ואומר לו (ישעיה מט,ג) עבדי אתה:

יום ארבעה עשר

אות טו:

כתב בספר שמות דף קנ"ג ע"ב, אמר רבי חזקיה, טעם שהשכור יכול לברך ואין יכול להתפלל, לפי שהתפלה עולה לעולם העליון מאד שאין שם אכילה ושתיה, אמנם הברכה היא עולה למדור התחתון, מקום שיש בו אכילה ושתיה, שמשם יוצא שפע שבע רצון:

אות טז:

וכתב שם בדף ר"א ע"א וע"ב, ממשלת היום וממשלת הלילה הם ממונים ביום, [ואלו ממונים בלילה], אלו שולטים ביום ואלו שולטים בלילה, וכשהאור יוצא, כרוז יוצא הכינו עצמכם ממשלת היום, ובאותה שעה שהכרוז יוצא, כל אחד עומד על משמרתו שנפקד עליו, לכן צריך האדם שיזהר בתפלתו שתהא בכונה, לפי שהממונים השולטים על האויר לוקחים הדברים, ויש ממונה אחד לצד מזרח שמצפה למה שהאדם מוציא מפיו, ואם היא בכונה נושקין אותה לצד דרום. יש ממונה אחר שולט באויר והוא ממונה על כל מי שיש לו צרה ומתפלל עליה מתוך שברון הלב ונמיכת רוח, ואם אותו הדבר בכונה, הממונה נוטלה ונושקה ואומר לה, הקדוש ברוך הוא ירחם עליך ומעלה אותה

לפניו יתברך. לצד צפון יש ממונה אחר שולט באויר, והוא ממונה על אותם שמתפללים, כדי להכניע צריהם, ואם הוא בכונה נושקה ואומר, הקדוש ברוך הוא יפילם לפניך:

אות יז:

וכתבו בספר שמות דף קכ"ט ע"א, אמר, כשישראל מסיימים שים שלום, כרוז יוצא למעלה ואומר, מי הוא האיש שזוכה ועושה נשמות חדשות למטה, שמזכה את הרבים שישובו בתשובה, אז הם מזומנים שני עדים מאותם שהם (זכריה ד,י) עיני ה' משוטטים בכל הארץ, ואומרים אנו מעידים על פלוני בן פלוני שעושה כך, אשרי חלקו שבעבורו יזכה אביו לטובה, באותה שעה הוא מוכן ממונה אחד שהוא גזבר על צורות הצדיקים, ואותו ממונה מביא צורת זה הצדיק המזכה את הרבים, ומשים אותה לפני ה' יתברך, מיד הקדוש ברוך הוא רומז לד' מחנות מלאכים ונוטלים אותה צורה של אותו צדיק והולכים עמה ומראים לה ע' עולמות שיש לו בפני עצמו, ואם היו יודעים בני אדם מה מעלת הרודף אחר הרשע להחזירו בתשובה, היה רודף אחריו כרודף אחר חייו, העני הוא מזכה לבני האדם בעושר ובשלמות אחד, אבל זה מזכהו יותר לפי שגורם לצד אחר של אלהים אחרים שלא ישלוט, וגורם להקדוש ברוך הוא שיתעלה על כסא כבודו, וגורם לאותו הרשע שיזכה לנפש חדשה:

אות יח:

וכתב שם דף קכ"ט ע"א וע"ב, קדושה שאנו מקדישים בעמידה, אנו מזכירים שבח של מלאכי השרת, שעל ידי שאנו מקלסים אותם, מניחים אותנו להכנס לתוך הפתחים באהבה, ואין מעכבים בידינו. ואם תאמר, וכי רמאות יש חס ושלום כלפי מעלה, יש לומר כי המלאכים הם קדושים יותר ממנו והם נוטלים קדושה יותר, שאלולי שאנו נוטלים ומושכים עלינו קדושת אלו, לא היינו יכולים לקדש שם שמים ולהיות חברים עמהם, וכבודו יתברך לא היה משתלם למטה ומעלה אלא על ידי שאנו מתחברים כאחד עם מלאכי השרת ומשבחים אותם. מה שכן האמת, כדי שיהיו חברים עמנו בקדושה, ולכך קדושה זאת אנו אומרים אותה בלשון הקדש, כי כל דבר שבקדושה צריך לשון הקדש וצריך עשרה, אבל קדושת ובא לציון היא בתרגום שאפילו יחיד אומרה. ואם תאמר, אם כן הקדיש שהוא בעשרה למה סדרו אותו בתרגום, יש לומר, כי טעם גדול בדבר שהוא עולה בכל הרוחות ומשבר כל הקליפות של צד אחר, ולכך אנו צריכים לומר בלשון אחר לשון ארמי, שהוא של אותו הצד ולענות אמן בכל כחנו, כדי לשבר כחם ולהוסיף כח בגבורה של מעלה, ולכך אנו אומרים אותו בלשון תרגום, לומר, כי צד אחר על כרחו שלא בטובתו ישתבר ויענה אמן, כי האל יתברך הוא השליט על כל::

אות יט:
וכתב עוד בספר שמות דף ק"ל ע"א, תפלת ערבית הוא להגין עלינו מפחד בלילות מכמה צדדים, פחד של גיהנם, כי באותה שעה טורדים הרשעים בגיהנם ונותנים להם ענשם בלילה על חד תרין מהיום, וזהו טעם שאנו מקדימים לומר והוא רחום בערבית, אמנם בשבת שאין פחד גיהנם אין אנו צריכים לומר. ויש פחד בלילה של קטרוג הנשמה כשרוצה לעלות לפני ה' יתברך, ולכך אנו אומרים שומר את עמו ישראל. ויש פחד בלילה מכמה מזיקים, שיש להם רשות להזיק מי שיוצא מפתח ביתו, ולכך אנו מקדימים לומר ושמור צאתנו ובואנו:

אות כ:
וכתב בספר שמות דף קל"ב ע"ב, הקדושה של עמידה שהיא בעשרה צריך בלשון הקדש, אבל קדושה דסדרא שהיא ביחיד, לכך היא בתרגום. וסימן לדבר, שנים מקרא ואחד תרגום, פירוש שנים שהם רבים צריך לשון הקדש, ובתרגום די אחד:

אות כא:
וכתב בספר דברים דף רצ"ד ע"א וע"ב, מעלת מי שמוציא בשפתיו התפלה, הקשה בפסוק (קהלת י,כ) כי עוף השמים יוליך את הקול, כי אחר שכתוב (מלכים ו,יב) בחדר משכבך מי יוליך הקול, ותירץ, כי כל מה שחושב האדם אינו עושה דבר אלא אם כן מוציאו בשפתיו והוא אינו מכוין בו, ואחר שמוציא הדבור אותה המלה בוקעת האויר והולכת ושטה בעולם ולוקחים אותה כמה בעלי כנפים, לכן מי שמתפלל צריך להוציא בשפתו:

אות כב:
וכתב בספר דברים דף רפ"ו ע"א, מי שאינו רוצה לענות אמן, עליו נאמר (ירמיה ב,יג) אותי עזבו, ומה עונש יש להם לחצוב להם בורות מורידין אותו לגיהנם מדרגה אחר מדרגה, עד שמורידין אותו לאבדון, ואם עשה כראוי מעלין אותו מדרגה אחר מדרגה לאור באור פני מלך, ועליהם נאמר (תהלים לא,כד) אמונים נוצר ה':

אות כג:
וכתב בספר שמות דף ר"ב ע"א, העמידה צריך בלחש, לפי שהמלאכים הממונים לקבל העמידה נקראים אזנים, ואם אותה התפלה נשמעת לאזני האדם אין שומעין לה למעלה, לכן צריך ליזהר:

יום חמשה עשר

אות כד:
וכתב בספר שמות דף נ"ז ע"א, כשהאדם מרים ימינו למעלה בתפלה צריך לכוין באצבעו למעלה, כמו שכתוב (שמות יז,יא) והיה כאשר ירים משה ידו:
אות כה:
וכתב בספר בראשית דף רמ"ט ע"א וע"ב, מעלת השליח צבור בפסוק (ישעיה י,ל) צהלי קולך בת גלים, רמז, כי כל המשבח לאל יתברך בקול, צריך שיהיה לו נעימות שיערב לאחרים קולו ואם לאו לא יקום, וראיה מהלוים דכתיב (במדבר ח,כה) ומבן חמשים שנה ישוב, שאז אין קול האדם ערב:
אות א:
וכתב בספר שמות דף ר' ע"ב, כל המוסר נפשו לשמים בעת נפילת אפים, הקדוש ברוך הוא קורא על האדם הזה שלום למטה, כמו שכתוב (שופטים ו,כד) ויקרא לו י"י שלום, וכל ימיו קורים לו כך למעלה, ובשעה שנפטר מהעולם:
אות ב:
וכתב בספר דברים דף רפ"ה ע"ב, כל השומע ברכה ואינו עונה אמן, עליו הכתוב אומר, (שמואל-א ב,ל) ובוזי יקלו. וכשיוצא מן העולם מכריזים לפניו, סגרו לפניו שערי שמים ולא יכנס כמו שהוא לא פתח פיו לומר אמן, אוי לו אוי לנשמתו:
אות ג:
וכתב בספר בראשית דף קכ"ב ע"ב, תוספתא, פתח ריש מתיבתא ואמר, מאן דפסק יתפסק, מאן דקצר יתקצר, מאן דקצר יתארך. פירוש מי שפוסק דברי תורה לדברים בטלים יפסק מן העולם, מאן דקצר שמקצר האמן ואינו אומרו בנחת, יתקצרו ימיו, מאן דקצר פירש מי שחוטף אלף של אחד שלא יהא נראה כאומר חס ושלום אי חד יאריכו ימיו:
אות ד:
וכתב בספר במדבר דף ק"כ ע"ב קכ"א ע"א, טעם פסוק (תהלים כה,א) לדוד אליך י"י נפשי אשא שאומרים בנפילת אפים, וטעם למה באלפא ביתא זו אין בה אות וי"ו, ותירץ, כי הסוד הוא כי בשעת נפילת אפים יכוין האדם בדעתו כאלו מוסר נפשו למיתה ומוסרה ביד קונו, וזהו אליך ה' נפשי אשא. ויראה האדם את עצמו כאילו נפטר מן העולם, ובזה יתכפרו לו כל עונותיו, שיש עון שאינו מתכפר לאדם אלא במיתה, ולזה אין בו וי"ו

שאות וי"ו היא מעץ החיים, וכאן בשעת נפילת אפים צריך האדם למסור נפשו ולהראות עצמו כאלו מת:

אות ה:

וכתב בספר בראשית דף רכ"ט ע"ב ר"ל ע"א, (תהלים קמא,ב) תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב, אמר, שטעם קטרת בתפלת המנחה יותר מכל התפלות, לפי שהקטרת במקום שישנו יש שמחה בעולם ואינו מניח לשום מזיק להתגבר בעולם, וזהו שכתוב (משלי כז,ט) שמן וקטרת ישמח לב, ולזה הכהן הגדול כשהיה מקריב ומדליק הנרות, אז היה מקטיר (שמות ל,ז) בהטיבו את הנרות יקטירנה, לכך נתכון דוד ע"ה להזכיר הקטרת בתפלת המנחה, לפי שבעת המנחה מתגבר בעולם צד אחר, ולזה הזכירו לדחות כל החיצונים:

אות ו:

וכתב עוד בספר בראשית דף קל"ב ע"ב, שיהא אדם זהיר הרבה בתפלת המנחה, לפי שבאותה שעה מתעורר הדין בעולם:

מעלת השבת ותפלותיו:

אות א:

וכתב בספר שמות דף ר"ד ע"ב, סוד שנמצא בספר שלמה ע"ה בענין השבת, שכתוב וינפש, ודרשו ז"ל כיון ששבת וי אבדה נפש. והקשה, דוי הגוף מבעי ליה שיצאה ונאבדה ממנו הנפש יתרה, והשיב, כי סוד הדבר כי בכל אדם יש נפש וביום השבת מושכת עמה הנפש רוח קדושה ממעל, וכל יום השבת שהרוח נמצאת עם הנפש אז הנפש מתעלית הרבה בהיות הרוח עמה, ונקראת נפש יתירה, אבל כשיצא שבת ויצאה הרוח ממנו, אז הנפש אבדה אותו יתרון:

אות ב:

עוד בספר שמות דף ר"ה ע"א, הקשה, שאיך אמרו לא יצא אדם יחידי לא בלילי שבתות ולא בלילי רביעיות, והרי אמרו, כי לכך אנו מתפללים בלילי שבת הפורס סוכת שלום עלינו, להבריח כל המקטרגים לנקבי תהום רבה. ותירץ, דמכל מקום אף על פי שאינם שולטים מתראים ליחיד:

אות ג:

וכתב בספר במדבר דף רמ"ב ע"ב, רעיא מהימנא, כי לכל אדם מישראל יורדת בשבת נפש יתירה, כל אחד לפי מדרגתו אם הוא חסיד נותנים לו ממדת חסד, ואם גבור הכובש יצרו ממדת גבורה, ואם הוא איש תם ממדת אמת, ואם הוא חכם ממדת כתר:

אות ד:
וכתב בספר במדבר דף רמ"ג ע"ב, (שמות לא,טז) את השבת לדורותם חסר כתיב, שצריך שישמרו את השבת בדירתם שלא יצאו מרשות לרשות:
אות ה:
כתב בספר בראשית דף רכ"ד ע"ב, בשני קשורים מתקשרת הנפש בראש חודש ושבת, בתחלה היא מתקשרת עם הרוח אשר בגן עדן של מטה, ומשם הולכת ומתקשרת עם הנשמה שהיא בצרור החיים והיא שבעה ונזונית משני צדדים, וזהו (ישעיה נח,יא) והשביע בצחצחות נפשך, ממש הנפש היא שבעה בשתי צחות של מעלה ומטה:
אות ו:
וכתב בספר שמות דף פ"ח ע"ב, הטעם שאנו מתפללין במנחה שבת (תהלים סט,יד) ואני תפלתי, לפי שבימות החול לעת המנחה מדת הדין החזק שולט בעולם, אבל ביום השבת כל הדינים הם כפופים ואינם נעורים בעולם, וזהו עת רצון, שאף שהוא עת מנחה ביום השבת הוא עת רצון, ובזאת השעה נסתלק משה רבינו ע"ה, וכן כתוב דף קנ"ו ע"ב:
אות ז:
וכתב שם טעם ג' פסוקי צדוק הדין שאנו אומרים במנחת שבת, כנגד משה רבינו ע"ה ויוסף עליו השלום ודוד ע"ה, בתחלה אנו אומרים צדקתך כנגד יוסף הצדיק ע"ה, כי בשעה שמת, כל השבטים נפלו בגלות, פתחו עליונים ואמרו (תהלים לו,ז) צדקתך כהררי אל. (תהלים קיט,קמב) צדקתך צדק לעולם כנגד דוד ע"ה, כי כשמת מחלוקת רבו בישראל, ועל זה אנו אומרים ותורתך אמת. (תהלים עא,יט) וצדקתך אלהים עד מרום, כנגד משה רבינו ע"ה, כי כשמת נאסף הכל תורה שבכתב ושבעל פה:
אות ח:
וכתב בספר בראשית דף כ"ג ע"ב, בשבת פותחין ז' היכלות כנגד זה ז' קולות שאמר דוד על המים, וי"ח אזכרות שבהם שט הקדוש ברוך הוא בי"ח עולמות (תהלים סח,יח) ברכב אלהים רבותים אלפי שנאן, שהם י"ח רבוא עולמות:
אות ט:
וכתב שם בדף ס"ב ע"ב, בשם התוספתא כי הרשעים בגיהנם אינם יוצאים ממנו אלא בשבתות וימים טובים וראשי חדשים, אחר כך כרוז יוצא מצד צפון ואומר (תהלים ט,יח) ישובו רשעים לשאולה, ובשעה שעונים ישראל בקול רם אמן יהא שמיה רבא מברך, הקדוש ברוך הוא מתמלא עליהם רחמים ורומז למלאך הממונה על שערי גיהנם סמרי"אל שמו, וג' מפתחות בידו ופותח ג' שערי גיהנם ורואים אור של העולם הזה,

ובא העשן וסותם האור, באים שלשה ממונים ומנשבים ומשיבים העשן למקומו ונותנים ריוח לרשעים שעה וחצי, ואחר כך חוזרים למקומן. וכן בשלשה פעמים ביום ובכל שעה שישראל עונים אמן:

אות י:

וכתב בספר שמות דף ר"ז ע"א, כשיוצא שבת צריכים ישראל להתעכב קצת, להראות שחביבה עליהם מצות שבת ואינם קצים באכסניא, ואז פותחים ישראל והוא רחום וכו', והוא תיקון טוב, ובעת שאומרים ישראל ויהי נועם וקדושה דסדרא, כל הרשעים שבגיהנם פותחים ואומרים שירה ואומרים אשריכם ישראל, אוי למי שלא שמר התורה, ודומה מכריז (תהלים ט,יח) ישובו רשעים לשאולה:

אות יא:

וכתב (בספר במדבר) חלק ג' דף ש"א ע"א, בענין השבת שכתוב לדרתם חסר לשון דירה, רמז, שיכבד האדם דירתו בשבת בדברים נאים וכלים נאים, שהשבת היא כלה והכלה אין מכניסין אותה אלא לדירה נאה:

אות יב:

וכתב בספר בראשית דף י"ד ע"א, כי בערב שבת כל הדברים נעשו ונשתכללו עד שנתקדש היום ולא נשאר אלא בריאה של רוחות שלא נברא להם גוף, ואם תאמר, וכי לא היה יכול הקדוש ברוך הוא לעכב היום עד שיברא גוף לאלו הרוחות, יש לומר, שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות כך, דאלולי כך היה מתגבר חס ושלום צד סטרא אחרא בעולם:

יום ששה עשר

אות יג:

וכתב בספר שמות דף ס"ג ע"ב, אמר רבי יהודה, כל יום ויום מתברך העולם מאותו יום העליון, שהרי כל ששה ימים מתברכים מיום השביעי וכל יום נותן מאותה ברכה שקבל מלמעלה, ולכך כתיב (שמות טז,יט) איש אל יותר ממנו עד בקר, לפי שאינו נותן יום אחד לחברו אלא כל אחד ואחד שולט בפני עצמו ביומו, אמנם יום ששי קבל שני חלקים, חלקו וחלק יום השבת, לכך כתב (בראשית א,לא) יום הששי ה"א יתירה:

אות יד:

וכתב עוד בספר שמות דף ס"ב ע"א וע"ב, שכל אדם צריך לשאול מזונותיו בכל יום מהקדוש ברוך הוא אף על פי שיש לו, כדי שיתברכו מזונותיו של אדם. וטעם הדבר, (תהלים סח,כ) ברוך ה' יום יום, ולזה אין צריך לאדם לבשל מזונות מיום לחברו, זולת

מערב שבת. רבי ייסא סבא לא היה מתקן סעודה בכל יום עד שיתפלל, אמר לא נתקן סעודה עד שיתנו מבית המלך, אחר כך היה ממתין שעה אחת ואומר תקנו סעודה, שכבר היא שעה שתנתן מבית המלך:

אות טו:

וכתב עוד שם בדף פ"ח ע"א, הקשה ר' יצחק במה שכתוב (בראשית ב,ג) ויברך אלהים את יום השביעי, כי אחר שכתוב (שמות טז,כו) יום השביעי שבת לא יהיה בו, מה ברכו, אלא כך שנינו כל הברכות שלמעלה ומטה הם כלולות ביום השבת, ובשביל זה אינו נמצא המן באותו יום, לפי שאז מאותו היום מתברכים כל הששה ימים, וכל אחד נותן מזונו למטה כל אחד ביומו מאותה ברכה שקבל ביום הז', ובשביל כך מי שהוא מאמין צריך לסדר שולחנו ליל שבת, כדי שיתברך כל ששת ימי המעשה:

אות טז:

וכתב עוד בדף פ"ח ע"א, ענין השלש סעודות, (ישעיה נח,יד) אז תתענג על ה' זו סעודה ראשונה, (שם) והרכבתיך על במותי ארץ זו סעודה שניה, (שם) והאכלתיך נחלת יעקב זו סעודה שלישית, וצריך ליזהר בסעודות אלו, ומי שפוגם באחת מהם מראה עצמו כאילו אינו מזרע ישראל ונותנין עליו חומרי ג' דיני גיהנם:

אות יז:

ובספר ויקרא מדף צ"ב ע"ב עד דף צ"ה ע"א כתב בזה:

אות יח:

כתב בספר דברים דף רע"ג ע"א, בשם רעיא מהימנא, כי שני ככרות בשבת הם רמז לשני לוחות שנתנו בשבת, וביום השלישי שכתוב בו פעמיים כי טוב. ואם תאמר למה שני ככרות שהם זוגות, והרי אמרו שיש ממונים על זוגות, ומטעם זה אמרו אין מתחילין בב' ואין מסיימין בד' דהיינו בב"ד, יש לומר, כי בכל שבת הנשמות והרוחות יוצאות זוגות ואין שטן ואין משחית ואין מזיק ביום השבת, ואפילו אור של גיהנם אינו שולט בשבת, רמז לדבר (שמות לה,ג) לא תבערו וכו':

אות יט:

כתב בספר שמות דף ר"ח ע"א וע"ב, בסוד האצבעות, כשרואה בליל מוצאי שבת כל האצבעות בלי הצפרנים, כשרואים אותם נקראים פנים פנימים ואחורי האצבעות בצפרנים הם אחורים, והסוד הוא כשרואים בנר לראות אחורי האצבעות עם הצפרנים, וזהו סוד (שמות לג,כג) וראית את אחורי ופני לא יראו:

אות כ:

כתב בספר בראשית דף י"ז ע"ב, הבדלה במוצאי שבת הוא להבדיל בין שרים השולטים בשבת לשולטים בחול, כשיוצא שבת עולה מגיהנם יצר הרע של עין הרע ורוצה לשלוט בישראל, ובשעה שאומרים ויהי נועם בורחים:

אות כא:

וכתב בספר שמות דף ל"א ע"ב, עולם הבא נקרא נועם, וכשיוצא השבת הרשעים יוצאים מאותו הנועם וחוזרים לגיהנם, לפיכך אנו מתפללים במוצאי שבת, שיהי רצון שנהיה צדיקים ונזכה לנועם עולם הבא:

אות כב:

וכתב בספר בראשית דף י"ד ע"ב במדבר דף רמ"ו ע"א, שלשה הם הגורמים רעה לעצמם, המקלל עצמו, והזורק לחם או פרורים שיש בהם כזית, ומי שמדליק הנר במוצאי שבת קודם שיאמרו הקהל קדושה דסדרא, ורשעים של גיהנם מקללים אותו, לפי שבערב שבת בא קדש לעולם ונחים הרשעים מלישרף באש גיהנם, ובמוצאי שבת חוזרים כל השרים לשררתם ומכריזים ואומרים (תהלים ט,יח) ישובו רשעים לשאולה, ואין להם כח עד שיאמרו ישראל ברכת הבדלה, וכל אותם השרים הנקראים מאורי האש. ואם האדם ממתין לומר הבדלה עד שיסיימו הקהל קדושה דסדרא, אז חייבי גיהנם מקיימין על אותו אדם כל ברכות שאומרים הקהל, (בראשית כז,כח) ויתן לך וכו' ברוך אתה בעיר כלם אומרים אותם חייבי גיהנם:

אות כג:

וכתב בספר בראשית דף ק"כ ע"א וע"ב, בפסוק (בראשית כב,טו) ויקרא מלאך, אמר רבי אלעזר, כי מה שאמרו י' דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אין רוצה לומר שנבראו אז, לפי שאם כן קשה שהרי שנינו שאילו של אברהם אבינו ע"ה בן יומו היה, וכך צריך לומר שכן כתוב (ויקרא יב,ו) כבש בן שנתו לעולה. ואם כן קשה היאך אפשר שנברא כשנברא העולם שעדיין לא נולד יצחק, אלא י' דברים שנבראו דקאמר רצה לומר, שנתן כח ומנוי לשר העולם שיברא האיל כשיצטרך לאברהם, ופי הארץ כשיצטרך למשה רבינו ע"ה, וכל זה המנוי והכח בראו הקדוש ברוך הוא ערב שבת בין השמשות. אמר הכותב, בזה יבא היטב אשר ברא אלהים לעשות וברור:

יום שבעה עשר

מעלת המועדים:

אות א:

כתב בספר שמות דף קל"ה ע"א, (שמות כה,ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת ותכלת וכו', אלו הם רמז למועדים, זהב זה ראש השנה שהוא יום הדין שהאודם רמז לדין, וכסף יום כפור שמלבין עונותם של ישראל, ונחשת ימי החג שהם כנגד ע' אומות שהם בסוד הרי נחושת, תכלת זה פסח שהוא שולטנות האל יתברך, ונקרא תכלת לשון כליון שמכלה האומות, כדכתיב (שמות יב,כג) ועבר י"י לנגוף את מצרים, וזהו הטעם שאמרו כל המראות יפות לחלום חוץ ממראה התכלת, ארגמן זה שבועות, סוד התורה שניתנה מימין ושמאל, וכל מיני דברים שבעולם כלולים בה, וזהו ארגמן ארוג מין:

אות ב:

[שם] תולעת שני זה ט"ו באב, שבנות ישראל יוצאות בכלי מילת, כמו שכתוב (איכה ד,ה) האמונים עלי תולע. ומה שכתב, ושש ועזים ועורות אלים ועורות תחשים ועצי שטים, כנגד ט' ימי תשובה ויום כפור שמנינו משלים לעשרה:

אות ג:

ועוד שם בדף קל"ה ע"ב, כי בליל שבת העולם ברחמים, וכל סטרא של מזיקים הם טמונים בנקבי תהום רבה, ולכן אסור לאדם לומר והוא רחום, לפי שמעורר אותם שיחזרו ויצאו מן החורים אשר התחבאו שם בערב שבת:

אות ד:

וכתב בספר שמות דף קפ"ו ע"א, כי ביום כפור אין לאדם לפרט חטאיו לפני אחרים, לפי שיש כמה מקטרגים שנוטלים הדבור ההוא ומעלים אותו למעלה ומעידים עליו. כתוב (מיכה ז,ה) משוכבת חיקך שמור פתחי פיך קל וחומר מאלו:

אות ה:

וכתב בספר בראשית דף ר"כ ע"א, שנמצא בספרים הראשונים, כי בליל הושענא רבה לאור הלבנה אם רואה אדם ראשו גרוע וגופו שלם, בניו ואשתו יחיו והוא ימות, וזהו כשבנו קטן שהוא ברשותו, ואם הגוף גרוע והראש שלם, הם ימותו והוא יחיה, ואם ידיו חסרות מעשי ידיו יתמעטו, ואם רגליו, חלאים יבאו עליו, ואם הצל חוזר ובורח, עליו נאמר (דברים כח,סז) בבקר תאמר מי יתן ערב:

אות ו:

למעלת התענית, בספר ויקרא בדף פ"ט ע"ב, כתוב רמז למה שאמרו, שבעים שנה איכא בחלמא והוא כנגד היושב בתענית חלום בשבת, שקורעין לו גזר דינו של שבעים שנה,

ואלו השבעים הם רמז, כי אפילו ששבע שרים רואי פני המלך מלכו של עולם הסכימו עליו לרעה מתהפך, לפי שביום השביעי חוזר בתשובה:

אות ז:

וכתב בספר ויקרא דף ק"ה ע"ב שמות דף ר"ז ע"א, הקשה שהיאך אמרו כל המתענה בשבת שיש לו זכות, והלא מבטל עונג שבת של שלש סעודות. והשיב כי הטעם (תהלים קיח,כד) זה היום עשה ה' שיהיה שמחה בכל העולמות, ואפילו הרשעים נחים ביום זה, וזה האיש המתענה בשבת שאין לו שמחה, עליונים ותחתונים שואלים עליו, מה נשתנה האיש הזה מכל העולם שהם שמחים וזה האיש הוא בצער, ולכן תפלת זה האיש קורע כל גזרי דינים לפי שהכל מרחמים עליו:

אות ח:

וכתב בספר שמות דף קנ"ג ע"א, כי ג' שליטים הם שהקדוש ברוך הוא חפץ בהם, והם מוח לב וכבד, והם בעולם העליון ובהפך הם בזה העולם, כי בבשר ודם הכבד לוקח תחלה ואחר כך הלב ואחר כך המוח, ולמעלה המוח לוקח השפע בראש ואחר כך נותן ללב והלב נותן לכבד והכבד נותן חלק לשאר הצנורות, וביום שהאדם מתענה הוא כעין של מעלה:

אות ט:

במדת הענוה כתב בספר בראשית דף קכ"ב ע"ב, תוספתא, פתח ריש מתיבתא מי שנעשה צעיר הוא רב ומי שנעשה רב הוא צעיר, שהרי כתוב (בראשית כג,א) ויהיו חיי שרה, חשבון המאה שהם רבים כתוב שנה וחשבון השבע שהם מעט כתוב שנים:

אות י:

ענין ראש השנה, כתב בספר שמות דף קמ"ב ע"א וע"ב, בליל ראש השנה כל נפש ונפש היא משוטטת בעולם הזה לבקש רחמים על החיים, ובליל יציאת ראש השנה הולכות כל הנפשות ומשוטטות בעולם לידע הדין הנדון בעולם, ולפעמים הם מודיעות לחיים בחלום, כמו שכתוב (איוב לג,טו) בחלום חזיון לילה, ובלילה שיוצאין הפתקין מלפני המלך ונוטלים הצל מכל אחד ואחד מאותם שימותו, יורד ממונה אחד שמו ירומיע"ס וכמה אלף אלפים ורבוא רבוון נוטלים לאותו צל ומעלים אותו למעלה, והנפש המשוטטת רואה הצל שמעלים למעלה ומכרזת ואומרת, פלוני יבא אצלנו. אם הוא צדיק כלם שמחים ואם לאו כלם עצבים, וכשלוקחים צל האדם מעלים אותו לפני עבד נאמן שר העולם, וזהו (איוב ז,ב) כעבד ישאף צל מאותה שעה שמוליכים צלו למעלה מתקנים לו שלש מקומות, מקום לנשמתו ומקום לרוחו בגן עדן ומקום לנפש שתנוח

בשעה שהיא משוטטת, לפי שיש נפש שיש לו מנוחה ויש נפש שהיא משוטטת ואינה מוצאת מקום לנוח:

מעלת התשובה:

אות א:

מעלת מזכה הרבים ותשובה ותוכחת, כתב בספר ויקרא דף פ"ה ע"ב פ"ו ע"א, (ויקרא יט,יז) הוכח תוכיח את עמיתך, הוכח בסתר שלא ידעו בני אדם ואם לא שב תוכיח ברבים. ועוד כתב שאם הוא אדם שהוא מתבייש בתחלה, לא יאמר לו אפילו בסתר אלא ידבר עמו כמדבר דברים אחרים, ובתוך הדברים יאמר לו העושה כך וכך מה עונשו:

אות ב:

וכתב בספר שמות דף קפ"ח ע"ב קפ"ט ע"א, שחלק רבי חייא על רבי יוסי שאמר שעד יתקיים כל הכתוב לא יוכלו לעורר תשובה, שנאמר (דברים ל,א) והיה כי יבאו עליך הברכה והקללה, ורבי חייא הקשה לו, אם כן נעלת דלת לפני בעלי תשובה, אלא סובר רבי חייא כי כיון שיטעמו ישראל טעם גלות ואפילו שעה אחת, אם יחזרו בתשובה נחשב להם כאילו באו עליהם כל הדברים. והביא ראיה ממאמר הנביא ע"ה (ישעיה כו,יז) כמו הרה וכו', כי כמו שהמעוברת הדרך הוא שיעברו עליה תשעה חדשים, ויש כמה נשים שלא עברו עליהם אלא יום אחד או שנים מהתשיעי, וכיון שטעמו טעם התשיעי נחשב להן כאילו עברו תשעה חדשים בשלמות:

אות ג:

וכתב בספר שמות דף ק"נ ע"א, כי המצפצפים ועולים מגיהנם, הם אותם שהרהרו תשובה בלבם, ולא יכלו לעשותה מחמת שמתו, ראה כמה כחה של תשובה:

אות ד:

וכתב בספר ויקרא דף פ"ז ע"ב, מהתוספתא באורך כמה עניני תשובה [ושם] כתב (ויקרא יט,לב) מפני שיבה תקום, הערה לאדם שיקום משנתו לעשות תשובה קודם שיגיע לזקנה כשהוא בחור, וזהו והדרת פני זקן, אשרי ילדותנו שלא בישה זקנותינו. ומסכים עם מאמר הגמרא, אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש:

אות ה:

וכתב בספר שמות דף י"ב ע"ב, אמר רבי יהודה, כל הדברים שבעולם תלויים בתשובה, וכל שכן מי שמוריד עמה דמעות, שאין לך שער שאין נכנסות בו, וזהו שכתוב (שמות ב,ו) ותפתח ותראהו את הילד שרואה השכינה הילד הזה שהוא ישראל, כדכתיב (ירמיה

לא,כ) ילד שעשועים, וגם רואה נער שהוא ישראל כי נער ישראל שהוא בוכה, מה כתיב ותחמול עליו השכינה:

אות ו:

עוד בספר שמות דף י"ז ע"א, אמר רבי יצחק מעלת האומות על ישראל אינה יותר מאלף שנים, ואין לך אומה שלא תשתעבד בהם, שנאמר (שיר השירים ב,יז) עד שיפוח היום. וכן אמר רבי חייא, יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים. אמר ר' יוסי ואם ישתעבדו יותר אינו גזרת מלך אלא על שלא רצו לשוב:

אות ז:

וכתב בספר במדבר דף רל"א ע"א, ביום ראש השנה כל אחד צריך לפרוט חטאו בין יחיד בין רבים, לפי שמקטרגים עומדים על האדם ביום זה, וכל מי שמודה ומתודה על חטאיו הוא מעצמו, אין מקטרגים יכולים להתקרב אצלו משני טעמים, האחד כי האדם קרוב אצל עצמו ואינו נדון על פיו, ולכן בית דין של מעלה בדלים הימנו כעין בית דין של מטה, ועוד כי מום שבך הקדם ואמור אותו, ובזה אינו נותן מקום למקטרגים שידברו:

אות ח:

עוד בספר במדבר דף רל"א ע"א, כתב, כי כל מקום שכתוב (איוב א,ו) ויהי היום בראש השנה, מדבר מתוקף הדין:

אות ט:

וכתב בספר שמות דף מ"א ע"א, שצריך כל אדם לפרט חטאיו ולהתודות. ואם תאמר, כיון שהכל גלוי לפניו למה צריך לפרט, יש לומר לפי שהשטן עומד תמיד לפני ה' יתברך ומפרט חטאיו ותובע דין עליהם, וכיון שרואה שהאדם מקדים עצמו לאומרם אין לו פה לקטרג:

אות י:

בענין הוצאת ספר תורה, כתוב בספר שמות דף ר"ו ע"א, כי בעת הוצאת ספר תורה צריך כל אדם לשמוע, ויחשבו עצמם כאילו עומדים על הר סיני, ואפילו בדברי תורה אסור לפתוח. אמר רבי שמעון כשמוציאים ספר תורה בצבור, נפתחים שערי שמים של רחמים, ומתעוררים האהבה למעלה, וצריך האדם שיאמר בריך שמיה דמרי עלמא וכו':

יום שמונה עשר

מעלת הבריאה:

אות א:

כתב בספר בראשית דף ב' ע"ב ג' ע"א וע"ב, בשם רב המנונא סבא, שכשרצה הקדוש ברוך הוא לברוא העולם, באו האותיות לפניו בהפוך, באה התי"ו ואמרה, בי תברא העולם שסוף חותמך אמת. השיבה הקדוש ברוך הוא, אני עתיד בך לרשום תי"ו על מצחות הנאנחים ועל מצחות הרשעים וימותו, יצתה תי"ו:

ש' אמרה, בי תברא העולם, שבי מתחיל שם שדי. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שין אות קדושה היא, אבל לא יוכל האדם לדבר שקר רק כשישתף אות שין, ומזה הטעם יצאו שק"ר:

צ' אמרה, בי תברא העולם, שבי את נקראת צדיק, (תהלים יא,ז) כי צדיק ה'. אמר לה, אני עתיד להשימך במקום אחר:

פ' אמרה, בי תברא העולם, שאני פדות ובי תפדה ישראל. השיבה הקדוש ברוך הוא, בך עושים פשע, ומזה הטעם יצתה אות ע על שם עון:

ס' אמרה, בי תברא העולם, שיש בי סמיכה לנופלים. אמר לה הקדוש ברוך הוא, אדרבה מזה הטעם שב במקומך, שאם יפול הנופל מי יסמוך אותו:

נ' אמרה, בי תברא העולם, שנקראת נורא. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שוב למקומך שמזה הטעם שבה הסמ"ך. כתב ש-מ' אמרה, רבונו של עולם בי תברא העולם, שנקראת מלך. אמר לה, אדרבה מזה הטעם שוב למקומך, שהעולם אינו מתקיים בלא מלך:

כ' יצתה מכסא הכבוד ונזדעזעו מאתים אלף עולמות ונזדעזעו כסא הכבוד וכל העולמות נזדעזעו לנפול. אמר לה הקדוש ברוך הוא מה את עושה כאן שאת (ישעיה י,כג) כלה ונחרצה:

יו"ד אמרה, רבונו של עולם ברא בי עלמא, שאני ראש שמך. אמר לה הקדוש ברוך הוא, שוב למקומך, לא נאה לך להיות חסרה משמי:

ט' אמרה, ברא בי עלמא, שבי אתה נקרא טוב. אמר לה הקדוש ברוך הוא, איני בורא בך העולם שטובך סתום, דכתיב (תהלים לא,כ) אשר צפנת ליראיך, ולכך אין לך חלק בעולם הזה אלא בעולם הבא. ועוד שיש בך טביעה, שנאמר (איכה ב,ט) טבעו בארץ שעריה. ועוד יש ח' בצדך, ובהצטרף שניכם הוא חט:

ז' אמרה, בי ברא העולם, דבי כתיב (שמות כ,ח) זכור את יום השבת. אמר לה הקדוש ברוך הוא, את צריכה זין להלחם:

ו' אמרה, בי ברא העולם, אמר לה הקדוש ברוך הוא, את צריכה להיות בשמי:

ד' ג' אתו, אמר להם הקדוש ברוך הוא, דלי"ת הוא לשון דלים, גימל גומל חסד, ואתם אינכם צריכים להבדל:

בית אמרה, בי תברא העולם, שבי מתברכים עליונים ותחתונים. אמר לה הקדוש ברוך הוא, ודאי בך אברא העולם:

א' לא באת, אמר לה הקדוש ברוך הוא, הכל באו ואת למה לא באת. אמרה, רבונו של עולם ראשונים מה הועילו, ועוד, כבר נתת מתנה לאות בי"ת ואין דרך המלך לחזור בו. אמר הקדוש ברוך הוא, חייך שבך יתחיל שם אלהים ותהיה ראש האותיות וראש כל מנין:

אות ב:

עוד כתב בספר בראשית דף י"א ע"ב, (בראשית א,ב) והארץ היתה תהו ובהו וכו', כנגד ד' עונשים. תהו זה חנק, דכתיב (ישעיה לד,יא) קו תהו חבל המדה. בהו, אבנים משוקעות בתוך התהום כנגד סקילה, וחשך כנגד שריפה, דכתיב (דברים ה,כ) ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך. וזהו (דברים ד,יא) בוער באש, ורוח זה הרג בסיף רוח סערה חרבא משננא (בראשית ג,כד) להט החרב:

אות ג:

עוד בספר בראשית דף רס"ג ע"א, חילוק בין יצירה לבריאה ספר הבהיר. ישב רבי בון ודרש, (ישעיה מה,ז) יוצר אור ובורא חשך, אור שיש בו ממש כתיב יצירה, חשך שאין בו ממש כתיב בריאה, וראיה לדבר (עמוס ד,יג) יוצר הרים ובורא רוח:

אות ד:

עוד כתב בספר בראשית דף י"ט ע"ב, (בראשית א,יד) יהי מאורות, מארת כתיב, לפי שברביעי נבראת אסכרה לתנוקות. נזף בה הקדוש ברוך הוא והטילה לים עד שחטא אדם ואשתו, כיון שחטאו, הוציאה הקדוש ברוך הוא משם והיא שולטת על כל התנוקות הנולדים הראויים לעונש בעון אביהם, ועד שנולד קין לא יכלה להדבק בו, אחר כך נתקרבה עמו והוליד רוחין ושדים ק"ל שנה עד שבאת נעמה שהיתה יפה עד מאד, עד שטעו בה עזה ועזאל שילדה מהם, וממנה נתפשטו בעולם רוחות ושידים, והיא הולכת בלילה ובכל מקום שמוצאת בני אדם שוכבים יחידים היא הולכת אצלם ועושה להם שיוציאו זרע, וזה שאמר (קהלת ב,ח) ותענוגות בני האדם שדה ושדות ירצה, כי מה שבני האדם מתענגים בלילה להוציא זרע, זאת (נסבה) [הסיבה] להוליד בעולם רוחים ושדים:

אות ה:

וכתב בספר שמות דף י"ח ע"ב, תנא כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו, עלה בחפצו יתברך וברא השמים בימינו והארץ בשמאלו, וברא המלאכים הממונים בחסדו ביום, והממונים לומר שירה בלילה, שנאמר (תהלים מב,ט) יומם יצוה וכו', אלו מימין ואלו משמאל:

אות ו:

עוד בספר שמות דף י"ח ע"ב, אמר ר' אלעזר, י' דברים נבראו ביום ראשון, ומהם מדת יום ומדת לילה, כתיב (משלי לא,טו) ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה, כמו דאת אמר (איוב טז,ט) אפו טרף. מכאן שמדת הדין שולטת בלילה:

אות ז:

עוד בספר שמות דף קצ"ח ע"ב, כתב בפסוק (יונה ב,יא) ויאמר ה' לדג, כי הקדוש ברוך הוא התנה עם כל מעשה בראשית בכל יום, ביום הראשון ברא שמים והתנה עמהם כי לעת הצורך יעלו את אליהו ז"ל, ולעת הצורך יחשכו על המצרים שלשת ימים. בשני ברא רקיע, שיהא מבדיל בין מים למים, והתנה עמהם שיהו המים מפרישים לישראל בין טומאה לטהרה. בשלישי הבדיל היבשה מן הים, והתנה עם הים שיבקע לישראל, והתנה עם הארץ שתפתח את פיה לקרח. ברביעי ברא שמש וירח, והתנה עם השמש שיעמוד ליהושע ע"ה, והתנה עם הכוכבים להלחם עם סיסרא. בחמישי ברא דגים ועופות, והתנה עם העופות והם העורבים לכלכל אליהו ז"ל, ועם הדג לבלוע יונה ע"ה. בששי ברא אדם ואשתו, והתנה עם האשה שתזין את אליהו ז"ל, וכן בכל מעשה בראשית. אמר הכותב, זהו שכתוב באליהו ז"ל (מלכים-א יז,ט) הנה צויתי שם אשה אלמנה, מלת שם רוצה לומר בבריאת העולם:

אות ח:

וכתב בספר בראשית דף רנ"א ע"א, (בראשית א,א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ראשי תיבות אהו"ה שבו נבראו שמים וארץ, א"ה שמים וכל אשר בהם, ו"ה הארץ וכל אשר בה:

אות ט:

עוד בספר בראשית דף ל"א ע"ב, (בראשית א,ג) ויאמר אלהים יהי אור, בעולם הזה, ויהי אור, לעולם הבא, אור שברא הקדוש ברוך הוא ששת ימי בראשית, אדם היה מביט בו מסוף העולם, ואותו האור הראה הקדוש ברוך הוא למשה רבינו ע"ה וראה מן הגלעד עד דן, וכשראה הקדוש ברוך הוא וצפה במעשה דור המבול ודור הפלגה ודור אנוש, עמד וגנזו לצדיקים לעתיד ולא נתנו אלא למשה רבינו ע"ה, כדי שישתמש בו בשעה שכתב בו (שמות ב,ב) ותצפנהו שלשה ירחים, וכשנכנס לפני פרעה ניטל ממנו עד שעמד על הר סיני לקבל התורה, והחזיר לו אותו האור ונשתמש בו כל ימיו, ולא יכלו כל ישראל לגשת אליו עד ששם המסוה:

אות י:

עוד כתב בספר בראשית דף ר"ז ע"א, (משלי ג,יט) כונן שמים בתבונה, מהו כונן ולא כנן, ללמדך שבכל יום מחדשם הקדוש ברוך הוא, וזהו (איוב טו,טו) ושמים לא זכו בעיניו, כי מרוב שמחבבם הקדוש ברוך הוא, אף על פי שהם מתוקנים מששת ימי בראשית, דומים בעיניו כאילו אינם מתוקנים וכל יום מתקנם:

אות יא:

עוד כתב בספר בראשית דף ר"ד ע"א, כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, בראו באותיות התורה וכל אות ואות נכנסה לפניו עד שנתקיים ונברא העולם באות בי"ת, כיון שנתגלגלו ב' האותיות והם ט"ר, עלתה הטי"ת ולא נתישבה דעתה עד שגער בה הקדוש ברוך הוא ואמר לה, טי"ת טי"ת למה אינך יושבת במקומך, אמרה הטי"ת רבונו של עולם, כי כל מה שעשית הוא מתוקן, שנאמר (בראשית א,לא) את כל אשר עשה והנה טוב, היאך חברת אותי במלת רי"ש. אמר לה הקדוש ברוך הוא, חייך שאת צריכה לרי"ש, כי האדם שאני בורא מחובר משניהם יצר טוב ורע, אבל את יושבת בימין, מיד נתיישבה דעתה. באותה שעה ברא הקדוש ברוך הוא ימים ידועים, אלו של ימין נקראים ימי טוב, ואלו של שמאל נקראים ימי הרע:

אות יב:

עוד כתב בספר בראשית דף ר"ה ע"ב, כשברא הקדוש ברוך הוא לאדם, כנס עפרו מד' רוחות העולם ועשה אותו בבית המקדש של מטה, והמשיך נשמתו מבית המקדש של מעלה. ולכך יש באדם ג' מדרגות, נפש רוח נשמה. נפש היא מדרגה שפלה, ואם זוכה ובא ליטהר זוכה לרוח, ואם זוכה יותר זוכה לנשמה, ואז הוא שלם בכל. ועליו הכתוב אומר, (משלי ח,כא) להנחיל אוהבי יש. ואם תאמר אם כן היאך כתיב (בראשית ז,כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו, והאמרת דאין זוכה לנשמה אלא הצדיק. יש לומר שכך הוא ודאי ביאור הכתוב, הטעם שבא המבול, לפי שלא היה מי שיגן על הדור, כי הצדיקים אשר היו בהם נשמת רוח חיים, שהם חנוך ירד וכל הצדיקים כבר מתו. אמר הכותב, ובזה יבא היטב השינוי, כי ברשעים כתיב וימת ובאלו מתו:

יום תשעה עשר

אות יג:

כתב בספר שמות דף קמ"ח ע"ב, אמר ר' (שמעון) [יוסי], אור של יום הראשון נגנז ולא שמש אלא יום אחד. ורבי יהודה חלק ואמר, שאילו נגנז מכל וכל, לא היה יכול העולם לעמוד אפילו שעה אחת, ואין לך יום ויום שאינו יוצא ממנו בעולם ומקיים הכל ועמו

זן העולם, ובכל מקום שלומדים שם בתורה בלילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליה חוט של חסד מאותו אור הגנוז:

אות יד:

וכתב בספר בראשית דף כ"ח ע"ב, כי מזוהמת הנחש שהטיל בחוה, יצא קין שהרג הבל שהיה בכור אדם הראשון, וזהו (בראשית ו,ג) בשגם, הוא משה, ולכן משה לכסות ערות אביו לקח בת יתרו לאשה שכתוב בו (שופטים א,טז) ובני קני חותן משה, ולמה נקרא קני, שנפרד מקין וגם רצה לכסות עליהם להחזיר ערב רב לקבלם בתשובה, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תקבלם שהם גזע רע, ועליהם אמר לו הקדוש ברוך הוא (שמות לב,לג) אמחנו מספרי, לפי שהם מגזע עמלק שכתוב בהם, (דברים כה,יט) תמחה את זכר עמלק:

אות טו:

וכתב בספר בראשית דף כ"ה ע"א, ה' מיני ערב רב הם, עמלקים גבורים רפאים נפילים ענקים. בלעם ובלק הם מצד עמלק, טול ע"ם מן בלעם ב"ק מן בלק ונשאר בלל (בראשית יא,ט) כי שם בלל ה':

אות טז:

וכתב בספר בראשית דף רס"ג ע"ב, בשם ספר הבהיר, נשמת הזכר מן הזכר ונשמת הנקבה מן הנקבה, וזהו שהלך הנחש אחרי חוה, אמר, הואיל ונשמתה מן הצפון אסיתנה מהרה, ומה הסיתה שבא עליה. שאלו תלמיד, והיאך היה מעשה, אמר להם ס"מ הרשע קשר עם כל צבאות מעלה על רבו, לפי שאמר הקדוש ברוך הוא (בראשית א,כח) ורדו בדגת הים ובעוף השמים, אמר היאך אוכל להחטיאו, ירד עם כל חילותיו ובקש לו בארץ חבר כמותו ולא מצא אלא נחש, ומצא נחש והיה לו דמות גמל ורכב עליו ובא לו אצל האשה, אמר לה (בראשית ג,א) אף כי אמר אלהים, לא תאכלו מכל עץ הגן, אמר, אבקש יותר ואוסיף כדי שתגרע, היא אמרה לא מנענו אלא מעץ הדעת והוסיפה שני דברים, אחד מפרי העץ ולא מן העץ. וכן היא אמרה, לא תגעו ולא נאמר רק לא תאכלו, מה עשה ס"מ הרשע, הלך ונגע באילן והיה האילן צווח ואומר (תהלים לו,יב) אל תבואני רגל גאוה, הלך ואמר לאשה הרי נגעתי ואני חי, אף את תגעי ולא תמותי. הלכה האשה ונגעה באילן, ראתה מלאך המות בא כנגדה, אמרה עכשיו אני מתה והקדוש ברוך הוא מזמין לו אשה אחרת, אלא הריני גורמת שיאכל עמי, אם נמות נמות יחד:

אות יז:

וכתב בספר ויקרא דף ע"ט ע"א, קכ"ה מיני טומאה ירדו לעולם, שנאחזים מצד טומאת נחש הקדמוני, וכל זה טומאות הגדולות נאחזות בנשים הנדות. אוי למי שנתקרב אצלן כ"ד מיני טומאות, כמנין ואיב"ה הטיל בחוה:

אות יח:

עוד כתב [שם] אלף וארבע מאות וחמש מיני טומאה נאחזים באותה זוהמה של נחש שהטיל בחוה, וכלם מתעוררים בזוהמת הצפורן, ומי שדורך ברגליו או מנעליו עליהם יוכל להנזק:

אות יט:

וכתב בספר ויקרא דף ע"ו ע"ב, ק"ל שנה שפירש אדם מחוה היה מוליד רוחין ושדים, ואלו נקראים נגעי בני אדם. ולכך אמרו, שהשדים יש בהם מבני אדם ויש בהם ממלאכים. וכן כשבא נחש על חוה, יצאו משם רוחין, וכל אלו מסטינים לאדם בפתח הבית ובבורות ובבתי כסאות, וכל מי שיש בפתח ביתו מזוזה עם שדי לא יוכלו להתקרב אצלו, אלו המזיקין הנקראים נגעי בני אדם, ועליהם נאמר (תהלים צ,י) ונגע לא יקרב באהלך:

אות כ:

וכתב עוד שם דף ע"ו ע"ב וע"ז ע"א, ענין (בראשית ד,כב) אחות תובל קין נקראת נעמה, וטעו אחריה מלאכי מעלה, ויצאו ממנה רוחין ושדים, והם תלויים באויר ומודיעים דברים לבני האדם, ומדור נעמה עוד היום הוא בים הגדול, ויוצאת בלילה והיא מתחממת מבני אדם בחלום ונדבקת בהם, ומתוך אותה התאוה מתעברת מבני אדם ומוציאה רוחות לעולם, ואלו הרוחות שמוציאה הם נמצאים בלילה אצל הנשים להוליד מהם גם כן רוחין, וכולם הולכים ללילית והיא מגדלתן, ולילית הולכת ויוצאה לעולם ורואה תנוקות של בני אדם ומתדבקת בהם להרגם, והקדוש ברוך הוא מזמין עמהם ג' מלאכים קדושים, ופורחים לפניה ונוטלים אותו רוח של תינוק ממנה ומחליפים אותו, ואמר, כי אותם התינוקות שיש כח ללילית להורגם, הם בזמן שראה האדם בחלום את נעמה ונתאוה לשכב עמה ונעור משנתו וישכב עם אשתו, וכונתו היתה באותה צורה שראה בחלום, אז הבן הנולד מכיר אותו לילית שבא מצדה:

אות כא:

כתב בספר שמות דף קי"א ע"א, שתי נשים הן בעולם שקול נחש הקדמוני דבק עם קולן. האחת, האשה שאינה שומרת הנדה ומקדמת לטבול. השנית, האשה המצערה את בעלה ומאחרת לטבול. ואם תאמר, מה לנו אם קול הנחש נדבק בקולה, יש לומר,

כי בשעה שלילית יוצאה לשוטט בעולם, פוגעת בשתי קולות אלו, קול האשה הרעה וקול האשה שנדבק בה, האשה מתחממת מהן ואחר החמום נכנס הרוח בגוף האשה, וכשיולדת משחקת עם הנולד והרגו:

אות כב:

וכתב בספר שמות דף קי"ב ע"א, כי צד הטומאה הוא הפך מכל מה שבעולם, כי כל הדברים אפילו הרשעים כשמוצאים מינם הם שמחים ומתדבקים עמו ועושים לו טובה, אכן סטרא אחרא כשרואה מי שעזב סטרא דקדושה של הקדוש ברוך הוא ועושה כמעשיה, רוצה לכלותו ולהוציאו מן העולם:

אות כג:

וכתב בזהר חדש דף ק"א ע"ב, מדרש רות מפי אליהו זכור לטוב, שאמר מאי דכתיב (בראשית ד,א) והאדם ידע את חוה, שכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ומאותה זוהמא יצא קין, מה נחש ממית אף קין המית, שנאמר (ישעיה יד,כט) כי משרש נחש יצא צפע, נחש זה נחש הקדמוני, צפע קין. ואם תאמר אחר שמזוהמת הנחש יצא קין, היאך כתיב והאדם ידע את חוה, והלא לא היה אלא נחש. יש לומר, שהיתה זוהמת הנחש במעי חוה, ולא היה כדאי להוציא קין לעולם, כיון שלא היה לו גוף עד שבא אדם על אשתו, נתעוררה הזוהמא של הנחש באותו זרע, ונעשה גוף לאותו רוח של זוהמא:

אות כד:

וכתב בספר בראשית דף קכ"ה ע"ב, שכל מיני זוהמות שבעולם מקורם הוא נחש הקדמוני, ועל שמו נקרא ניחוש. וכתב, כי האדם כדי שישיג לעשות הנחושים, צריך לטמא עצמו כדי להמשיך עליו רוח הטומאה של נחש הקדמוני, ויעשה הכשופים והנחושים. והראיה מבלעם, שהיה שוכב עם אתונו לידבק הרבה עם הטומאה ולידע בטיב הכשופים:

אות כה:

כתב עוד בספר בראשית דף קכ"ה ע"ב, ענין הנחוש. בתחלה כך היה עושה, היה נוטל נחש ובוקע ראשו ומוציא לשונו ולוקח עשבים ידועים ושורף הכל, ועושה משם קטרת. אחר כך לוקח ראש הנחש ההוא ובוצעה לארבעה צדדים, ועושה ממנו קטרת אחד, ועושה עיגול אחד ואומר עליו דברים, עד שממשיך עליו רוחים טמאים ומודיען לו:

אות כו:

וכתב עוד בספר בראשית דף קכ"ו ע"א, ששאל רבי יוסי, כי למה הכשופים והנחושים נמצאים יותר בנשים מן האנשים. והשיב לו רבי יצחק, כך למדנו, כשבא נחש על

חוה הטיל בה זוהמא, בה הטיל ולא בבעלה. ואם כן כיון שהכשופים מקורם מהנחש הקדמוני, לכך הם בנשים. והקשה לו רבי יוסי, הרי אמרו, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, ואם כן בנשים ישראליות לא היה ראוי להמצא כשוף ונחוש. והשיב לו רבי יצחק, שהתורה לא ניתנה אלא לזכרים, ומהם פסקה הזוהמא, אבל לנקבות לא ניתנה, שפטורות מן המצות. ועוד שבעגל חזרה הזוהמא:

אות כז:

וכתב בספר שמות דף רל"ז ע"ב, אף על פי שאנו מצווים לכפות סטרא אחרא, מכל מקום יש סוד גדול ואין להקל כנגדו, לפי שהקדוש ברוך הוא נתן לו שולטנות לשלוט בעולם, ואנו צריכים להשמר ממנו שלא יקטרג עלינו בתוך קדושנו, ועל זה צריכים אנו לתת לו חלק אחד. וזהו רמז שאנו נותנין (בתפלה) [בתפילין] שער אחד של עגל שהוא מצד סטרא אחרא, כדי שיתראה בחוץ מעט, שיראה שאנו נותנין לו חלק בתוך קדושתנו ולא יקטרג:

יום עשרים

עניני היצר הרע ומלאך המות:

אות א:

כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר דף קל"ז ע"ב], חציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראיה. רמז, כי האדם שהוא בעולם הזה חציו עבד של היצר הרע וחציו בן חורין ממנו ועובד ליצר הטוב, זה האיש בזמן שנפטר מן העולם, נשמתו אין לה רשות לראות פני שכינה, ואינה נראית לפניו, ולזה באה בגלגול. ומי שיבא בגלגול פעם אחת, אם יהיה צדיק נתקיים בו (ישעיה א,יח) אם יהיו חטאיכם כשנים. ובמה יודע האיש שהוא בגלגול, פעם ראשונה, אם קולו כשברים או כתרועה וגופו ופניו לבנים. אם קולו כשברים, הוא מפעם שניה. ואם קולו כתרועה, הוא מפעם שלישית. ואם גופו ירוק ופניו ירוקים וקולו תקיעה, הוא מפעם ג'. ואם חוזר למראהו, קולו כתקיעה וגופו לבן ופניו לבנים, הוא מפעם אחת. וכן פניו אדומים וקולו כשברים או פניו ירוקים וקולו כתרועה הרי נתקן:

אות ב:

וכתב בספר בראשית דף ק"ט ע"א, מדרש הנעלם (בראשית יט,ל) ויעל לוט מצוער וכו', לוט רמז ליצר הרע. מצוער, זה גיהנם, כי ירא לשבת בצוער, רואה הרשעים שנדונים בגיהנם ומתירא וחושב שהוא גם כן יהא נידון שם, וכיון שרואה שאינו נידון, חוזר

לפתות בני האדם. והקשה רבי יצחק, אם מתירא מעונש גיהנם, היאך מפתה בני אדם. והשיב, שכן דרך כל עושי רשעה, כשרואים העונש מתיראים לפי שעה ואחר כך חוזרים לרשעם. והרוצה לעיין כל עניני הנשמה צאתה ובואה ורוב עניני היצר הרע, יעיין מדרש הנעלם מהזוהר מפרשת וירא עד פרשת ויצא:

אות ג:

וכתב בספר בראשית דף קל"ז ע"ב, לעתיד יבטל היצר הרע ולא יתעורר רק לענין חבור האדם עם אשתו בלבד, שנאמר (יחזקאל לו,כו) ונתתי לכם לב בשר, לב להוציא בשר ולא לדבר אחר. והביא מעשה מרבי יצחק בר' יוסי, שהיה הולך מקפוטקיא ללוד, ופגע בו רבי יהודה, אמר לו מה אמרו חברינו בעלי המשנה מענין יצר הרע לעתיד, אמר לו חייך, כך יצטרך היצר הרע לעתיד כמטר לענין הטוב, שאלמלא יצר הרע, לא נמצא שמחת הלמוד וההלכה בעולם:

[אמר הכותב, הגם כי בספר אהבת עולם כתבתי באור על מאמר היצר הרע לעתיד, שהצדיקים בוכים, אבל בזה מיושב, כי מה שהצדיקם בוכים הוא שחושבים שלא ימצא עוד יצר הרע לשום דבר, ולכן בוכים, איך יתבטל שמחת ההלכה והלמוד]:

אות ד:

וכתב בספר בראשית דף ק"צ ע"ב, בפסוק (בראשית לט,יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו, רמז, כי היצר הרע מפתה לאדם בשעה שבא לטהר עצמו ולעשות תשובה:

אות ה:

וכתב בספר בראשית דף קצ"ח ע"ב קצ"ט, בפסוק (בראשית מב,ח) ויכר יוסף. אמר רבי אלעזר, כי מה שכתוב (תהלים מט,ו) למה אירא בימי רע, הוא שיש ליצר הרע שנקרא רע ימים ידועים, והוא שולט עליהם שניתן לו רשות לכל מי שמטמא עצמו להשטין עליו, ואלו נקראים ימי רע והם ממונים על עונות שאדם דש בעקביו:

אות ו:

וכתב בספר בראשית דף ר"ב ע"א, חקר במה שאמרו ז"ל, לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, אי אזיל מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, דכיון שאמרו ז"ל, הוא יצר הרע הוא מלאך המות, אם כן, אם יזכיר המיתה לפני מלאך המות, איך ילך אדרבה זו היא שמחתו. והשיב, כי היצר הרע אינו שולט אלא במי שיש בו שמחת הלב, לזה יערים האדם להזכיר לעצמו יום המיתה, ועל ידי זה ישבר גופו של אדם ולא ישלוט היצר עליו, נמצא לדבריו כי מלת לו חוזר לאדם:

אות ז:

כתב בספר שמות דף קס"ג ע"א, במה שאמרו ז"ל, בכל לבבך בשני יצריך. הקשה, כי אחר שהיצר הרע מסית לאדם לחטוא, היאך יוכל עמו לעבוד את ה'. והשיב, במה שהקשה עוד, כי אחר שהכל ברא לכבודו אם כן מה ראה לברוא היצר הרע, אלא צריך לומר, כי רצונו יתברך ביצר הרע כמו ביצר הטוב ויותר, וצריכים הצדיקים להחזיק לו טובה, והיצר הרע עצמו אין כוונתו הפך רצונו יתברך, אלא אדרבה רצונו עושה. והמשיל הדבר, למלך שהיה לו בן יחיד וצוהו שלא יתקרב לאשה זונה, ואם יתקרב לא יכנס שוב לפלטרין שלו. אמר המלך, אראה אם בני עושה רצוני. קרא לזונה ואמר לה לכי ופתי את בני, מה עשתה הזונה, הלכה ומבקשת אותו ונשקה לו, אם אותו הבן צדיק גוער בה ואז המלך נותן לו מתנות, נמצא כי משני צדדים אותה זונה יש לה שבח, האחד שעשתה רצון המלך וצוויו שצוה אותה לפתות את בנו, השני מצד בן המלך כי בסבתה שלא נגע בה, נתן לו המלך מתנן ונבזבן, כך היצר הרע, הוא כמו האשה זונה שצוה לו הקדוש ברוך הוא, לכי ופתי את בני האדם:

אות ח:

וכתב בספר במדבר דף רל"ח ע"א, היצר הרע נקרא (תהלים כב,כא) כלב, מיד כלב יחידתי. נקרא נחש, נקרא אריה, נקרא דוב, שנאמר (איכה ג,י) דוב אורב הוא לי. נמשל כבהמות, נמשל לכל החיות הטמאות הדורסות. נקרא חמור נוער, לפי שמרכיב עליו הנפש, ומיד שמכיר הרוכב עליו ערמתו מיד כתיב (בראשית מט,יז) ויפול רוכבו אחור. ומלך המשיח ששולט עליו, כתוב בו (זכריה ט,ט) ורוכב על חמור:

אות ט:

וכתב בספר בראשית דף פ' ע"א, בפסוק (בראשית יב,ו) ויעבור אברם בארץ, רמז ליצר הרע שנקרא כנעני, לפי שהוא סוחר את הגוף לדינים רעים, וכשיוצאת הנשמה מן העולם, אם זוכה הולכת אל מקום המזבח, פירוש מזבח של מעלה ששם מיכאל הכהן הגדול מקריב נשמותיהם של צדיקים:

אות י:

וכתב בספר בראשית דף קס"ה ע"ב, יצר הרע אינו זז מן האדם מיום שנולד ועד עולם, אבל יצר הטוב נכנס באדם מבן י"ג ומעלה. כשהאדם בן י"ג נמצאו שניהם בגופו, זה מימין וזה משמאל, ואלו הם ב' מלאכים ממש:

אות יא:

וכתב בספר בראשית דף רנ"ח ע"א, כי הקדוש ברוך הוא הרים מכשול מבני אדם, ולכך לאדם הראשון נתן לו כל עשב לאכול ולא נתן לו רשות לאכול בהמות וחיות ועופות, לפי שהיה גלוי לפניו שהיה עתיד להתפתות מן הנחש שהוא חיה ולחטוא, אמר הקדוש ברוך הוא, ארחיקנו מהם שלא יהא לו עסק עמהם, כדי שלא יחטא בהם:

אות יב:

וכתב בספר בראשית דף קי"ח ע"ב, שאל ר' אלעזר, כיון שאין בית דין של מעלה עונשין עד עשרים שנה, אם כן מי שמת קודם זה למה נענש. ואם תאמר, בעון אביו מי שמת מבן י"ג ואילך שאין אביו נענש עליו למה מת. והשיב, שהקדוש ברוך הוא צפה בו שיהיה רשע, אמר ימות זכאי ואל ימות חייב:

אות יג:

וכתב בספר שמות דף רס"ג ע"א, שבע שמות יש ליצר הרע, כמו שמנו בגמרא. רע, טמא, שטן, שונא, אבן מכשול, ערל, צפוני, וכנגדן יש שבעה מדורי גיהנם בור, שחת, דומה, טיט היון, שאול, צלמות, ארץ תחתיה:

אות יד:

וכתב בספר במדבר דף קצ"ב ע"א, למה נקרא (במדבר כב,ה) בלעם בן בעור פתורה, על שם (ישעיה סה,יא) העורכים לגד שולחן, שהיה מסדר שולחן לסטרא אחרא, שכך היא דרכה, מסדרין לפניה שולחן עם מאכל ומשתה ומתוך כך מגדת עתידות:

אות טו:

וכתב בספר בראשית דף י' ע"ב, כי בשעה שאדם ישן, פרחה רוחו ממנו, ושורה עליו רוח טומאה, ושורה על ידיו, לכך צריך לברך על נטילת ידים. ואם תאמר ביום שאין האדם ישן רק נכנס לבית הכסא, למה צריך נטילת ידים. והשיב, כי בכל בית הכסא יש רוח אחד ששוכן שם ונהנה מאותו טנוף ושוכן בידי האדם:

אות טז:

וכתב בספר בראשית דף ס' ע"ב וס"א ע"א, כי אם האדם היה מוציא תולדות מגן עדן, לא היו מתים לעולם, ואפילו מלאכי השרת היו מתיראים מהם. הקשה רבי יצחק, והלא אם האדם לא היה חוטא לא היה מוליד, וכן ישראל אם לא חטאו בעגל. והשיב, כי אם לא היה חוטא היה נשאר בגן עדן והיה מוליד בנים שלא היו מצד יצר הרע, כי הבנים שאדם מוליד בעולם הזה לפי שהם מצד היצר הרע אין מתקיימים:

יום עשרים ואחד

אות יז:

וכתב בספר בראשית דף קכ"ח ע"ב, בשם מדרש הנעלם, אמר ר' יצחק, כי לעולם אין יצר הרע בטל אלא שבעולם הזה היצר הרע נקרא לוט, על שם קללה שהוא ארור ומקולל, שמסית האדם לחטוא לעתיד נקרא לבן, שאינו שולט באדם אלא להוליד, וזהו לבן על שם לובן הזרע:

אות יח:

וכתב בספר בראשית דף קע"ד ע"ב, בפסוק (איוב לג,כג), אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף, שהוא היצר הרע שהוא אחד מאלף מלאכים היושבים לאדם מצד שמאל, ואם האדם צדיק, היצר הרע נעשה עבד לאדם והולך לפני הקדוש ברוך הוא ומעיד עליו טוב, ואם לאו, מקטרג עליו ונוטל נשמתו. ואם האדם צדיק, המלאך המות מעיד עליו טוב, ואף על פי כן אינו הולך בחנם עד שנותנים לו אחר, שנאמר (איוב לג,כד) מצאתי כופר:

אות יט:

כתב בספר שמות דף ל"ג ע"ב, בענין הוא שטן הוא יצר הרע, שאמרו יורד ומשטין עולה ומקטרג. במה דברים אמורים, בדין של יחיד הקדוש ברוך הוא נותן לו נאמנות, אבל בדין של רבים אין הקדוש ברוך הוא נותן לו נאמנות, דכתיב (בראשית יא,ה) וירד ה' לראות, שאינו נותן לו נאמנות לאבד הרבים על פיו:

אות כ:

וכתב בספר שמות דף מ' ע"ב, כי ענין ביעור החמץ, הוא רמז להסיר היצר הרע מלב האדם, וענין המצה הוא יצר הטוב:

אות כא:

וכתב בספר ויקרא דף כ"ה ע"א, כי באותם מינים של (רוחים) [רוחות] שבעולם, יש בהם מדרגות. מדרגה עליונה, שבהם תלויים באויר. מדרגה תחתונה, שלהם הם אותם שמשחקים בבני אדם ומצערים אותם בחלום, לפי שהם חצופים ככלבים, ויש שהם מדרגה אמצעית, שהם מעליונים ותחתונים, ואלו ואלו מודיעים לבני אדם דברים, מהם שקר ומהם אמת, ואותם שהם אמת הם ממה שיהיו בזמן קרוב, וכשהאדם אין לו אלא נפש ויוצא להרויח הרוח קודם שיזכה לו, לוקחים לאותה הנפש אלו הרוחות ומודיעים אותה דברים, מהם של אמת, מהם של שקר, וכל זה עד שזוכה לרוח, כיון שזוכה לרוח, כשיוצא בכל לילה אין פוגע בהם אלא משבר הרים ויושב בין המלאכים עליונים ויודע דברים עליונים עד שזוכה לנשמה, כיון שזוכה לנשמה, היא עולה למעלה ושומרי הפתחים אינם מעכבים בידה מלבא אל היכל המלך, ושם נהנית אותה נשמה בכל לילה

מזיו השכינה עד הבקר, אז הוא מקבל חוט של חסד, וזה נקרא חוט של אברהם ע"ה, שכתוב בו (בראשית יד,כג) אם מחוט ועד שרוך נעל, שלא נהנה מאחרים כלום:

אות כב:

וכתב בספר ויקרא דף צ"ט ע"א, תוספתא, כי בכל יום עיני ה' המשוטטים בכל הארץ, עולים ומעידים לפניו מעשי בני אדם, והסופרים לפניו כותבים העדות והקדוש ברוך הוא מחמיץ הדין אולי יחזרו בתשובה וקורע פתקא דדינא, ואם לאו, יושב הקדוש ברוך הוא בדין, וכל המלאכים שהם מלמדים זכות לפניו, והכרוז יוצא ומכריז מי שיודע ללמד זכות על פלוני ילמד, אם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, חס ושלום נמסר ביד השטן, דדינא דרקיע כעין דינא דארעא:

אות כג:

כתב בספר בראשית דף נ"ד ע"א, הפרש בין דבור קץ הימים (דניאל יב,יג) לקץ הימין, קץ הימים נקרא מלאך המות על שם שמכלה ימי האדם, וכן נקרא (בראשית ו,יג) קץ כל בשר:

אות כד:

וכתב [תיקוני זהר דף קי"ט ע"א], (בראשית ד,יח) חנוך ועירד ומחויאל ומתושאל, רמז למה שעושה מלאך המות באדם בתחלה, חנוך מחנך לאדם בחנוכים רעים, עירד על שם שלבסוף הוא מכניס רעדה באברי האדם, מחויאל על שם שאחר שהחטיא לאדם מלשין עליו לפני האל יתברך, וזהו מחויאל מחויאל בלשון ארמי לשון מגיד, מתושאל על שם שנוטל רשות ומתיש כחו של אדם וממיתו, וזהו מתושאל מות שאל על האדם, ושתי נשים שהן ב' כחות היצר הרע, האחת עדה שהיא מעידה עליו לפני האל יתברך, השנית צלה על שם (איוב ח,ט) כי צל ימינו עלי ארץ:

אות כה:

וכתב בספר בראשית דף ס"ג ע"א, בשעה שניתן רשות למשחית לחבל, ויש מות בעולם, אין ראוי לאדם שיתראה בשוק, לפי שיש לו רשות לחבל הכל, ולכך אמר הקדוש ברוך הוא לנח, שיכנס בתוך התיבה שלא יראוהו מלאך המות, ואף על פי שהתיבה הולכת בפני המים, ששם המלאך המות, מכל מקום כל זמן שהמחבל אינו רואה פני האדם, אינו יכול לשלוט עליו:

אות כו:

וכן כתב בספר בראשית דף ס"ח ע"ב, שאין ראוי לאדם בזמן שיש צער בעולם להיראות לפני המשחית, לפי שכל אותם הנראים לפניו יש לו כח לחבלם, וזה שאמר רבי שמעון

בר יוחאי ע"ה, כל איש שיש לו עין רע, עין המשחית שורה עליו, ונקרא מחבל העולם, וצריך שלא להתקרב האדם אצלו. וזה שנאמר בבלעם (במדבר כד,ג) שתום העין, כי היה שורה עליו רוח המשחית, ומה היה עושה, מרים עינו אחת ומשפיל עינו אחת להסתכל בעין רעה:

אות כז:

כתב בספר שמות דף קמ"ט ע"ב, (בראשית א,לא) והנה טוב מאד, זה מלאך המות. הקשה, שהרי אמרו ז"ל שלא נאמר בשני כי טוב מפני מלאך המות. ותירץ, דמלאך המות הוא טוב מאד, דאלמלא מוראו לא היו שבים בני אדם בתשובה:

אות כח:

ובספר שמות דף ק"נ ע"א, כתב בזה סוד מרבי שמעון בר יוחאי ע"ה, והנה טוב, זה מלאך חיים. מאד, זה מלאך המות. אמר, כי כשברא הקדוש ברוך הוא את האדם ושמו בגן עדן של מטה, ושם הם הכרובים אינם מכסף וזהב מעשה ידי אדם חלילה, רק כלם אור של מעלה חקוק בחותם הקדוש ברוך הוא, וכל הרוחות והנשמות שבאות לזה העולם הם מצוירים שם בדמות שהם בעולם הזה, וכשמגיע זמן הנשמה שיוצאה משם לבא בעולם הזה, מתפשטת אותה נשמה מהגוף רוחני, ומאותו לבוש שהיה שם, ומתלבשת בלבוש גשמי לבא בעולם הזה, וכשמגיע זמנה של נשמה לצאת מהעולם הזה ולחזור למקום חוצבה, אינה יוצאת הנשמה עד שבא מלאך המות ומפשיט ממנה לבוש הגוף הזה החומרי, ותכף הולכת לגן עדן ומתלבשת בלבוש הרוחני שהיה לה בתחלה, הרי כי מלאך המות עושה טוב לאדם יותר ממלאך החיים:

אות כט:

וכתב עוד בספר שמות דף קצ"ו ע"א וע"ב, אזהרה רבה לאדם, שבשעה שמוליכים המת לקבר, יחזיר פניו ויניח לנשים אחר כתפיו, ואם הן קדמו ויצאו, ילך הוא אחריהן שלא יתראה עמהן פנים בפנים, שאז יש כח לחבל לאדם ולהמיתו קודם שיבא זמנו. בא וראה, לא לחנם תקנו הראשונים שופר כשמוליכין המת לקבר להגן על החיים שלא ישלוט עליהם מלאך המות:

אות ל:

וכתב עוד שם, כי השטן מתראה כשיש שבע נשים אצל המת ותובע דין ממי שנמצא שם פנים בפנים, שאז יש כח לחבל לאדם קודם שיבא זמנו, וכשיש עשר נשים, יש כח להמית הנמצא שם:

אות לא:

וכתב בספר בראשית דף קע"ח ע"א ע"ב, ענין השדים (בראשית לו,כד) אשר מצא את הימם חסר אלו הם בריות משונות, כי כשרצה הקדוש ברוך הוא לקדש יום השבת, נבראו רוחות בלא גוף ואלו אינם לא מיום הששי ולא מיום השבת, ונשארו אלו הימם בספק והלכו ונתפשטו בבני קין, והם נראים לבני אדם ומלמדים אותם לעשות ממזרים, והולכים בין ההרים ומתלבשים בגוף פעם אחת ביום ואחר כך נפשטים:

אות לב:

וכתב בספר שמות בענין הכשוף, דף קצ"א ע"א, טעם, למה נקראו המצריים ערב רב, וכי אומות הרבה יצאו עם ישראל ממצרים, והרי לא היו אלא מצריים. והשיב, כי אלו שיצאו ממצרים היו מכשפים, ובראשם יונוס ויומברוס המכשפים הגדולים, ובשעות היום היו עושים הכשוף מעת נטיית השמש מראש שבע שעות עד ראש תשע שעות, ובאלו הכשופים היו עושים מה שרוצים, ולזה נקראו ערב רב. ויש כשופים אחרים, ונקראו ערב קטן, לפי שהם שולטים מתחלת תשיעית עד חצי הלילה, ושני ערב הן, אבל זה נקרא ערב רב:

אות לג:

ושם דף קצ"ב ע"א, כתב כי כל כשופים שבעולם אינם שולטים כשלוקח הדבר מן הארץ, ראה מה כתיב באהרן (שמות לב,ד) ויקח מידם ולא מהקרקע, ולפיכך הצליחו ויצא העגל הזה, שאילו נזהר אהרן ע"ה להשליך הזהב מידו לקרקע ולקחו מהקרקע, לא היו מצליחים:

אות לד:

וכתב בספר במדבר דף קפ"ד ע"ב, ענין בלק בן צפור, שנקרא כך על שם כשופיו, שהיה לוקח צפור והיה מביא עשב בפיו ומצפצף:

אות לה:

וכתב בספר במדבר דף קצ"ד ע"א, בפסוק (שמות לב,כח) ויפול מן העם כשלשת אלפי איש, לא אמר שלשת, רמז לבני בלעם שהם יונוס ויומבורוס שהיו שקולים כשלשת אלפי איש, שאותו הרשע של בלעם היה יודע כל כשופים שבעולם ונטל כשופי בניו ובהם טס ועלה לאויר. פנחס ראה אותו הכרוז ואמר, מי יודע לומר שם לפרוח באויר אחרי בלעם, קם צליה משבט דן ופרח ועלה, כיון שראהו בלעם עשה דרך באויר ובקע חמשה אוירים באותו דרך, ובזה נתעלם בלעם מן העין ונסתכן צליה. באותה שעה נתן קולו פנחס וגילה לו הדרך, מיד ירדו שניהם לפני פנחס:

אות לו:

וכתב בספר במדבר דף רפ"א ע"ב, (במדבר כג,כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, קסם נחש עמל און רשום בעמלק, וס"מ שהוא שרו קסם ק' מן עמלק ס"מ מן השר ס"מ עמל גם כן:

אות לז:

וכתב בספר בראשית דף קס"ה ע"ב, מעשה התרפים. אמר רבי יהודה, אינו נעשה אלא בשעות ידועות, ולמה נקראו תרפים, לפי שהאומן כשעושה אותו מי שעומד עליו ויודע השעות והרגעים, אומר לו הרף ידך ואל תעשה בזה הרגע, ולפעמים אומר לו עשה ואחר כך נעשים התרפים, והם מדברים תמיד ונותנים עצה רעה לאדם, ואינם יכולים לדבר אלא בשעה שמכבדים ומרבצים לפניהם, לכך כתיב ברחל (בראשית לא,לד) ותשב עליהם:

אות לח:

וכתב בספר במדבר דף קצ"ד ע"ב, שכתוב בספר שלמה ע"ה, כי החכמה ששאלה מלכת שבא היתה, כי מצאה כתוב, כי כל מי שירצה לעשות כשופים גדולים, מי שיודע קבורת בלעם ימצא מאותם נחשים שנעשו מעצמותיו, ובהם יעשה מה שירצה ורצתה מלכת שבא לדעת, היאך יתפוס אותם הנחשים שאינם נתפסים בשום דבר שבעולם והשיב לה:

יום עשרים ושנים

אות לט:

כתב בספר שמות דף קנ"ז ע"ב, כי כל המקום שעוברים שם בני אדם הרבה זמן רב, נשבר ונחלש כחם של השדים מאותו מקום:

עניני הנשמה וטעם בואה לעולם הזה ומעלתה::

אות א:

כתב בספר בראשית דף רל"ה ע"א, רבי אלעזר שאל לר' שמעון אביו, הואיל וגלוי היה לפניו יתברך, שבני אדם היו צריכים למות, אם כן למה הוריד הנשמות לעולם. אמר לו, שאלה זאת שאלו כמה חכמים, והתשובה היא (משלי ה,טו) שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, וכבר אמרו, כי בור הוא שאינו נובע מעצמו, ובאר הוא שנובע מעצמו. ואחר שבאה הנשמה לעולם הזה, אז הבור נעשה באר, פירוש דאכיל דיליה, והוא תירוץ המפרשים ז"ל:

אות ב:

וכתב בספר ויקרא דף י"ג ע"א וע"ב, בפסוק (ויקרא ה,א) נפש כי תחטא ושמעה קול אלה, אמר, כי בשעה שמוציא הקדוש ברוך הוא את הנפש שתבא בעולם הזה, מעיד

בה בכמה עונשים ואזהרות, ולא עוד, אלא שמעבירה באלף ושמונה עולמות להשתעשע בהם, ומראה לה שכר עוסקי בתורה, ובשעה שהגיע זמנה לרדת בעולם, עושה הנשמה מדור בגן עדן שלשים יום, לראות כבוד הצדיקים ועולה למקומה, ואחר כך יורדת לגוף האדם. אמר הקדוש ברוך הוא, אחר כל השבח הזה שראתה הנפש נפש כי תחטא בתמיה:

אות ג:

וכתב בספר שמות דף י"א ע"ב בשעה שנולד הצדיק, קורא הקדוש ברוך הוא לגבריאל ונוטל אותה הנשמה שבגן עדן של מטה ומוריד אותה בגוף הצדיק הנולד, ושומר אותה מעת ההריון. ואם תאמר, שהרי אמרו, מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, והיכי אמרת שהוא גבריאל, יש לומר שכך האמת, לפי שגבריאל בא מצד שמאל, וכל הבא מצד זה נקרא לילה:

אות ד:

וכתב בספר שמות דף קצ"ט ע"א, רמז נאה בנבואת יונה ע"ה, כי ענין יונה הוא רמז לנשמת האדם, שכיון שבאה לעולם הזה חפצה להונות את חברו מלשון לא תונו, והנשמה שהיא היונה הנזכרת חושבת בעולם הזה שהיא בורחת מלפני האל יתברך, וה' הטיל רוח סערה גזר דינו שמסעיר גופו של אדם ויקרב אליו רב החובל זה (יצר הרע שהוא ראש של המחבלים) [יצר הטוב שהוא מנהיג לכל], (יונה א,ו) מה לך נרדם לא עת שינה היא, שכבר הקריבו נשמתך לפני אדון הכל לדון, חפש מה מלאכתך ומאין תבא, פירוש מטפה סרוחה ומה ארצך כי עפר אתה ואל עפר תשוב, והיא חלוקת, ולאן אתה הולך ואי מזה עם אתה, הסתכל אם יש לך זכות אבות:

אות ה:

וכתב בספר שמות דף צ"ו ע"ב, בפסוק (שמות כא,ז) לא תצא כצאת העבדים. כי כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, עלה במחשבתו וצייר כל הנשמות שהן עתידות להנתן בבני אדם, וכך עשה שכלן נצטיירו לפניו ממש בדוגמא שיושבים בעולם הזה, ובשעה שמגיע זמנה לבא לעולם הזה, קורא הקדוש ברוך הוא לאותה נשמה ואומר לה, לך רד בגוף פלוני, משיבה לפניו רבונו של עולם אני יושבת במרום נקיה מחטא וארד בגוף האדם, אומר לה הקדוש ברוך הוא, כך גזרתי עליך מששת ימי בראשית. זה שאמר הכתוב (שמות כא,ז) וכי ימכור איש זה הקדוש ברוך הוא, את בתו זו הנשמה, לאמה שהורידה לגוף האדם, אומר לו הקדוש ברוך הוא לאדם, בבקשה ממך, כשתצא מזה העולם ותפרד מגופך, לא תצא כצאת העבדים מלוכלכת ומטונפת בעונות:

אות ו:
וכתב שם בדף צ"ז ע"א, עוד מענין זה, בפסוק (שמות כא,ח) אם רעה בעיני אדוניה, כלומר, שיצתה הנפש מטונפת, אשר לא יעדה באלף, לרמוז שכיון שהיא מטונפת אינה נכנסת בגנזי המלך, אבל כשהיא יוצאה נקיה, עליה נאמר (שמות כא,ח) אשר לו יעדה בוי"ו, ומה שכתב והפדה, עצה טובה היא לאדם שיפדה הנפש על ידי התשובה, ועל ידי זה לעם נכרי שהם מלאכי חבלה, לא ימשול למכרה, למה בבגדו בה, שהקדוש ברוך הוא פירש כנפיו עליה להגן לה, ואם לבנו יעדנה שיצתה הנשמה נקיה מזה העולם, כמשפט הבנות, כמו שהאב עושה לבתו החביבה לתת לה מתנות, כך עושה הקדוש ברוך הוא לנשמה שיצאת נקיה מזה העולם:
אות ז:
וכתב בספר שמות דף קמ"א ע"ב קמ"ב, אמר, כי ג' שמות יש לנפש האדם. נפש, רוח, נשמה. נפש, היא נמצאת אחר המות בבית הקברות, ואף שהגוף בלה בעפר ובנפש הזאת מתגלגלת בעולם הזה, להמצא בין החיים ולידע צערם. רוח, הוא הנכנס בגן עדן של מטה ומצטייר שם בצורת גוף שהיה לו בעולם הזה, ונהנה מריחי בשמים ובשבתות וראשי חדשים וימים טובים עולה לגן עדן של מעלה ונהנית משם וחוזרת למקומה, וזה שאמר (קהלת יב,ז) והרוח תשוב. נשמה, היא העולה מיד למקומה, וכל זמן שחטא האדם ולא זכתה נשמתו לעלות למקומה, גם הרוח והנפש אין להם מנוחה, כי הולכות לפתח גן עדן ואין פותחין להם עד שהנשמה מוצאת מנוחה, ואז כלן שבות למקומן:
[אמר הכותב, בזה יובן מאמר ז"ל בגמרא, (כתובות ק"ד ע"ב) בשעה שהצדיק נפטר מן העולם ג' כתות מלאכי השרת, א' אומר (ישעיה נז,ב) יבא שלום וכו'. והיתה קושית כת הקודמין חזקה בזה, דבקרא כתיב איפכא ולמה סדרם באופן אחר, אמנם אלו הג' כתות הם בתחלה כת אחת כנגד הגוף, ואומר לו יבא לשלום בקבר וינוח בלא דין ועונש. וכת אחת אומרת, הולך נכוחו כנגד הנשמה שתלך לגן עדן של מעלה, וזהו הולך נכוחו, פירוש נגדו של הרוח שהוא בגן עדן של מטה, גם הנשמה תלך לגן עדן של מעלה שהם מכוונים. וכת אחת אומרת, ינוחו על משכבותם לשון רבים, כי אחר ששכן הגוף בקבר, גם אלו השנים שהם רוח ונשמה, ינוחו על משכבותם, זה בגן עדן של מעלה, וזה בגן עדן של מטה. וזהו שכתוב, ינוחו בלשון רבים, אף שמדבר בצדיק אחד כלפי רוח ונשמה שהם שנים ואין צורך לצורות נכריות:
ואפשר עוד כפי זה, כת א' אומרת יבא שלום, כנגד הנשמה שתעלה ותבא לגן עדן של מעלה, וכת א' אומרת הולך נכוחו, לבשר לרוח שילך לגן עדן של מטה שהם מכוונים,

וכת א' אומרת ינוחו על משכבותם, שעכשיו שהנשמה והרוח הלכו לגן עדנם, גם הנפש והגוף היושב עמו, ינוחו על משכבותם יחד בקבר]:

אות ח:

כתב בספר במדבר דף קצ"ו ע"ב, כי הפסוק (תהלים פד,ד) גם צפור מצאה בית, אינו מדבר על הצפור, אלא הוא רמז לרוח הצדיקים. ג' שורות יש בגן עדן ששם מטיילות רוחות הצדיקים וימים רשומים יש בשנה והם ימי ניסן וימי תשרי, שאותם הרוחות משוטטות שם ומתראות בגן עדן, אלו הרוחות כמו צפרים ומצפצפים בקולם בכל בוקר, ומהו זה הצפצוף, הוא שבח להקדוש ברוך הוא ותפלה על חיי בני האדם, לפי כי במועדים הללו ישראל עסוקים במצות, וזהו כנגד הרוח וכנגד הנשמה, אמר ודרור קן לה שיש לה מדור מתעלה מזה:

אות ט:

כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר דף ק"י ע"ב], הבדל בין רוח לנפש, הרוח יורדת ועולה בגוף ומתפשטת בכל ורידי הלב המתנענעים, אבל הנפש קבועה בגוף האדם כאשה הזאת שקבועה בבית:

אות י:

וכתב בספר בראשית דף קכ"ג ע"א, אמר רבי זריקא, כשהנשמה ראויה לעלות למקומה, קודם מבקרת את הגוף שיצתה משם ומגינה עליו, ואחר כך עולה למקום מעלתה אשר תנוח שם:

אות יא:

וכתב בספר בראשית דף צ"ז ע"א, בשם מדרש הנעלם, כי בשעה שעולה נשמת הצדיק למעלה, הקדוש ברוך הוא קורא לאבות העולם ואומר להם, לכו ובקרו נפש פלוני הצדיק והקדימו לו שלום משמי, ואז אומרים לו, רבונו של עולם כלום ראוי לאב לילך אצל הבן, ואז הקדוש ברוך הוא קורא ליעקב ואומר לו, אתה שהיה לך צער גדול בנים, לך ובקר נפש פלוני הצדיק שבא ואני אלך עמך, זה שאמר (תהלים כד,ו) מבקשי פניך יעקב סלה:

אות יב:

וכתב בספר בראשית דף ע"ט ע"א, סתרי תורה, הקדוש ברוך הוא רמז חכמה עליונה באברהם ויצחק. אברהם, היא נשמה לנשמה, והנשמה היא שרה. לוט נקרא היצר הרע ס"מ ובת זוגו. רוח, זה יצחק. נפש קדושה, זו רבקה:

אות יג:

וכתב בספר בראשית דף פ"א ע"א וע"ב, כשהרוח יוצא מהעולם, נכנס במערת המכפלה אצל אדם הראשון והאבות, והם נותנים לו פיתקא אחת לסימן ונכנס לגן עדן ומתקרב אצל הכרובים ולהט החרב. אם זכה, רואים הסימן ופותחין לו ונכנס, ואם לאו דוחים אותו לחוץ ויושב שם באותו זמן בלבוש זה העולם, ובראשי חדשים ושבתות וימים טובים, כשרוצים לעלות הצדיקים לגן עדן, נותנין לו פנקס ועולה באותו פנקס ופוגע באותם מלאכים שומרי החומות. אם זכה, פותחין לו ונכנס. לא זכה, לוקחים ממנו הפנקס ודוחים אותו. וזהו שכתוב (שיר השירים ג,ג) מצאוני השומרים וכו' עד נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות:

אות יד:

וכתב בספר בראשית דף ס"ה ע"ב בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, הולך לגן עדן ופוגע באדם הראשון שיושב פתח גן עדן, כדי לראות אותם ששמרו מצות ה' להכניסם לגן עדן, ואלו נקראים (ישעיה לח,יא) יושבי חדל לשון חדלה, שאברהם מונע אותם מליכנס לגיהנם:

אות טו:

וכתב עוד שם בספר בראשית דף ס"ו ע"א, כשעולה הנשמה למקום צרור החיים, שם נהנית מאספקלריא המאירה, ואם לא היתה מתלבשת הנשמה זוהר לבוש אחר, לא היתה יכולה להתקרב לראות אותו האור. וסוד הדבר, כי כשם שנותנין לנשמה לבוש שתתלבש בו בעולם הזה, כך נותנין לה לבוש לעמוד בעולם הבא, וזהו (שמות כד,יח) ויבא משה בתוך הענן, שלא יכול לראות אלא אחר שנתלבש באותו לבוש, וזה הלבוש, הוא מה שאמרו חלוקא דרבנן:

אות טז:

וכתב עוד בספר בראשית דף ק"ד ע"ב, מדרש הנעלם למעלת נשמה, בפסוק (בראשית יח,יז) וה' אמר המכסה אני מאברהם, שאין הקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים עד שנמלך בנשמתו של צדיק, והקדוש ברוך הוא עושה כן, כדי שהצדיק יבקש עליהם רחמים, והצדיק מבקש רצון עליהם. בתחלה אומר הצדיק עליהם, אם ימצאון שם חמשים, כי אף שלא קיימו התורה אם למדו התורה שהם חמשים פרשיות, ולמאן דאמר נ"ג פרשיות, מכל מקום הם חמשה חומשי תורה, ובכל אחד נכלל י' הדברות הרי כאן חמשים:

אות יז:

שם, עוד פותחת הנשמה ואומרת, רבונו של עולם אף שלא קיימו התורה, אפשר שקבלו עונשם בבית דין של מטה, וזהו, אם ימצאון שם ארבעים כנגד מלקות:

אות יח:

שם, עוד פותחת הנשמה לזכות הרשע, אולי ימצאון שם עשרים, פירוש, שמא גידלו בניהם לתלמוד תורה שיש להם שכר כאלו קבלו עשרת הדברות שתי פעמים ביום, דאמר ר' יצחק, כל המגדל בנו לתלמוד תורה ומוליכו לבית רבו בבקר ובערב, מעלה עליו הכתוב כאילו קבל עשרת הדברות שתי פעמים:

אות יט:

שם דף ק"ה ע"א, עוד פותחת הנשמה לזכות הרשע, אולי ימצאון שם עשרה, פירוש שמא היה מעשרה ראשונים:

אות כ:

עוד כתב בספר בראשית דף קכ"ה ע"ב, מדרש הנעלם, אמר רבי יצחק, כיון שהנשמה זוכה ליכנס בשערי ירושלים של מעלה, מיכאל השר הגדול הולך עמה ומקדים לה שלום, מלאכי השרת שואלים עליה (שיר ג,ו) מי זאת עולה מן המדבר, מה לזאת שבאה מן העולם השפל בינינו, הוא משיב ואומר (שיר השירים ו,ט) אחת היא יונתי תמתי מיוחדת היא:

אות כא:

וכתב בספר בראשית דף ר"א ע"א, כי כשהנשמה יוצאת מזה העולם נדונית בכמה דינים, ואחר כך הולכת לנהר דינור לרחוץ וליטהר שם, ומי הנפש העוברת לשם ולא תפחד, ועל זה נאמר (תהלים כד,ג) ומי יקום במקום קדשו, ומי שמשתדל בצדקה בעולם הזה עובר שם, ועל זה נאמר (נחום א,יב) וכן נגוזו ועבר, ואחר שהנשמה עברה נהר דינור וניצולה, אינו רואה דין אחר, שנאמר (נחום א,יב) ועניתיך לא אענך עוד:

אות כב:

וכתב בספר בראשית דף רכ"ז ע"א, כי צלם האדם מסתלק שלשים יום ואינו נראה. והטעם, לפי ששלשים יום קודם, הנשמה מסתלקת מהאדם, דכיון שנסתלקה הנשמה גם הגוף והרוח אינה מאירה, לכן נסתלק הצל, ובאותם שלשים יום הנפש היא חלושה, ומאכל ומשתה וכל תאוות הגוף מסתלקות ממנו:

יום עשרים ושלשה

אות כג:

וכתב בספר בראשית דף קכ"ט ע"א, מדרש הנעלם, בשם רבי אבהו, כי בעולם הזה הגוף נקרא שרה, והנשמה אברהם, ולעתיד הגוף נקרא רבקה, והנשמה יצחק, על שם (תהלים קכו,ב) אז ימלא שחוק:

אות כד:

כתב בספר בראשית דף רי"ז ע"ב, כשקרבו ימי האדם למות, שלשים יום קודם מכריזים עליו ברקיע, ואפילו צפורי שמים מכריזים עליו, ואם הוא צדיק, שלשים יום מכריזים עליו בגן עדן, וכל אותם הימים נשמתו עולה בכל לילה ועולה ורואה מקומה באותו העולם, ואותו האיש אינו יודע ואינו שליט בנשמתו כמו קודם, וכשהם מתחילים השלשים יום, צלם האדם מתחשך והצלם הנראית בארץ נמנעת:

אות כה:

ושם דף רי"ז ע"ב, הביא מעשה ברבי יצחק שאמר, איני רואה הצלם שלי ודאי אני מת, שהרי הכרוז מכריז (תהלים לט,ז) אך בצלם יתהלך איש, כלומר, כשהצלם מתמעט כי אך הוא מעוט, ודאי שזה האיש יתהלך מזה העולם:

אות כו:

עוד שם דף רי"ח ע"א, ששאל רבי שמעון לרבי יצחק, אם ראה לאביו בחלום באותה הלילה, לפי ששנינו, שבשעת פטירתו של אדם רואה אביו וקרוביו אצלו ומכיר אותם והולכים עם נשמתו עד המקום אשר תלך אחר המות:

אות כז:

וכתב בספר בראשית דף רי"ח ע"ב, ביום פטירתו של אדם ד' יסודותיו נלחמים זה עם זה, והכרוז שמכריז עליו נשמע במאתים ושבעים עולמות. אם הוא זכאי, כל העולמות שמחים, ואם לאו, כלם אומרים וי לאותו האיש, ובשעה שהכרוז מכריז, שלהבת של אש יוצא מנהר דינור ויורד בעולם, ואותו שלהבת מגיע לכנף התרנגול השחור ומקשקש בכנפיו והוא קורא אצל הפתח, פעם ראשונה קורא (מלאכי ג,יט) כי הנה יום ה' בא בוער כתנור. פעם ב' קורא (עמוס ד,יג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח, ואותה שעה מעידים על האדם מה שעשה בעולם הזה והוא מעיד עליהם. פעם ג' כשרוצים ליטול נשמתו, קורא ואומר (ירמיה י,ז) מי לא ייראך מלך הגוים וכו', וכל אלו הדברים אינו שומע אלא הנפטר, שנאמר (תהלים קד,כט) תוסף רוחם יגועון, כלומר תתן להם תוספת חכמה בעת שיגועון וסוד התרנגול השחור, כי כל עורב למינו והשחור מצד הדין, ולכך דין שורה עליו:

אות כח:

וכתב בספר בראשית דף רכ"א ע"ב, כשהקדוש ברוך הוא רוצה לאסוף נשמת האדם, כל הימים אשר חי קרבים לפניו ונכנסים בחשבון. מי שהוא צדיק, נאמר עליו (מלכים-א ב,א) ויקרבו ימי דוד (בראשית מז,כט) ויקרבו ימי ישראל ב-ו', שהם נקרבים לפני האל יתברך בלי בושת פנים, אוי להם לרשעים שאין כתוב בהם קריבה, והיאך יכתוב בהם כך אחר שכל ימיהם בעבירות מתביישים ואינם קרבים:

אות כט:

וכתב עוד בספר בראשית דף רי"ח ע"ב, בשם התוספתא, כשהאדם מת רואה אצלו באותה שעה קרוביו וכל אוהביו שהיו לו, וכלם באותו דיוקן שהיו בחיים. אם המת צדיק, שמחים בו ומקדימים לו שלום, ואם הוא חייב, מתנכרים לו ואינם מדברים עמו אלא רשעים כמוהו המורידים אותם לגיהנם, וכלם עצבים פותחים בוי' ומסיימים בוי', וכן בשעה שנשמתו של אדם יוצאת, כל קרוביו ואוהביו הולכים עם נשמתו ומראים לו מקום העדון ומקום העונש, אם זכאה הוא הנשמה רואה מקומה ונשארת שם, ואם לאו נשארת אותה הנשמה בעולם הזה עד שתקבר הגוף, ואחר שנקבר הגוף, כמה מלאכי חבלה מעותדים לקחתה למוסרה לדומה:

אות ל:

וכתב בספר במדבר דף קכ"ו ע"ב, כל המעשים שעשה אדם בעולם הזה, הוא מודה עליהם בשעת מיתה, ושני סופרי מעלה כותבים, וכשמוציאים אותו לבית הקברות, ג' כרוזים מכריזים לפניו, אחד מימינו ואחד משמאלו ואחד מלפניו ואומרים, פלוני זה שמרד בהקדוש ברוך הוא טוב לו שלא היה נברא, אחר כך כשנקבר ורוחו מתאבל על גופו, מיד דומה בא עם ג' בתי דינים הממונים על דין הקבר, וג' שרביטין של אש בידיהם ודנים הרוח עם הגוף יחד, ובשעת מיתתו של אדם רואה בכותלו שהוא מלהט ומאיר מאש גדול מכח מלאך המות, שהוא אש, בין כך ובין כך רואהו לפניו מלא עינים לבושו של אש והוא מצניע עצמו שלא לראותו עד שמגיע זמנו, אז מביט בפניו בעל כרחו וכל אברי הגוף מזדעזעים, וזהו הדין הגדול אשר נדון האדם בעולם הזה והרוח הולך בכל האיברים, וכשמגיע לאבר אחד להוציא ממנו הרוח נופל בו זיעה באותו אבר ומיד מת אותו אבר, סוף דבר ז' עדנין יחלפון על האדם בעת הפטירה, הא' כשיוצא הרוח, הב' כשיוצאים הכרוזים לפניו עד בית הקברות, הג' דין הקבר שנכנס בו, הד' דין שנעשה בו בקבר, הה' דין התולעת, הו' דין גיהנם, הז' דין הרוח ששט בעולם ואינו מוצא מנוחה:

אות לא:

כתב בספר שמות דף ר"י ע"א, כי המנוחה שיש לצדיקים, הני מילי אחר שלשים יום, אבל כל שלשים יום אין לך נשמה שלא תקבל עונש:

אות לב:

וכתב בספר בראשית דף רכ"ו ע"א, כל ז' הימים הולכת הנשמה מן הבית לקבר, ומן הקבר לבית ומתאבלת, וג' פעמים בכל יום נידונים יחד, אחר כך הולכת הנפש ונרחצת בגיהנם, ויצאה ושטה בעולם ופוקדה לבית הקברות ומתלבשת במה שהיא זוכה, לאחר י"ב חודש נחים כלם, הגוף נח בקבר והנפש מתקשרת ברוח ומתענגת בגן עדן של מטה והנשמה עולה לצרור החיים:

אות לג:

עוד כתב באותו דף טעם, ??מה שסותם הבן עיני אביו, רמז בפסוק (בראשית מו,ד) ויוסף ישית ידו על עיניך. שהרמז הוא שהעולם נסתם מאביו, ובנו יורש מקומו. ועוד רמז, כי האדם כשרוצה למות עיניו פקוחות שרואה דברים הרבה מה שלא ראה בחייו, כמו שאמרו (שמות לג,כ) כי לא יראני האדם וחי, ואם היו מניחים עיניו פקוחות תכף היו שולטים עליו דברים טמאים:

אות א:

וכתב עוד שם דף רכ"ה ע"א, י"ב חודש הנפש נקשרת עם הגוף בקבר ונדונין כאחד ויודע בצערו, אבל בצער החיים אינו יודע ואינו משתדל עליהם, לאחר י"ב חודש מתלבש בלבוש אחד והולך ושט בעולם, ויודע מה יש בעולם ומשתדל בצער החיים:

אות ב:

וכתב עוד בספר בראשית דף רכ"ז ע"א, כי כשדנים האיש למעלה, מעלים נשמתו לפני הקדוש ברוך הוא, והם דנים על פיה שהיא מעידה, ואינה מעידה אלא על מה שחשב לעשות, אבל על מעשה בפועל הא תנן וכל מעשיך בספר נכתבין:

אות ג:

כתב בספר שמות דף קמ"ב ע"ב, ב' מיני עונש יש לנפש, שני מיני כרת, יש נפש הנכרתת עם מיתת הגוף שהולכת ומתגלגלת ושטה בעולם ימים ולילות ואין לה מנוחה כלל, זהו שכתוב (ויקרא יז,י) והכרתי אותה מקרב עמה, ויש נפש שאינה נכרתת עם הגוף אלא ממקום אחר, וזה שאמר (ויקרא כב,ג) ונכרתה הנפש ההיא מלפני שאינה שורה עליו הרוח, ואחר שאינה שורה עליו הרוח, נשארת כבהמה ואינה יודעת שום דבר:

אות ד:

כתב בספר ויקרא דף נ"ד ע"א, ענין מת בלא זמנו, שיזהר אדם שלא יתראה הרבה בשוק בזמן שיש דין בעולם, וזה שאמר (קהלת ז,יד) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, אינו אומר, וביום רעה היה ברע, אלא ראה. ועיין בכל צד היאך תעשה שלא להתראות בשוק, כי כל המתראה חס ושלום יתקיים בו (משלי יג,כג) יש נספה בלא משפט:

אות ה:

וכתב בספר דברים דף רצ"ט ע"א וע"ב, ענין נאה על ביאת החולאים לאדם, רמז בפסוק (דברים לב,י) ימצאהו בארץ מדבר, כי לפעמים נופל האדם בחולי שנגזר עליו כך, כדי שיוציא ממון ועד שיוציא ברפואות ותחבושת הממון שנגזר עליו שיוציא, אינו מתרפא, ולפעמים בא לו החולי שיתיסר באבריו ולפעמים כדי שימות, ודורש זה הפסוק היטב על הרופא:

אות ו:

וכתב בספר בראשית דף י"ב ע"ב י"ג ע"א, כשיוצאת הנשמה מהאילן [אילן הנשמות], שני מלאכים יוצאים עמה אחד מימין ואחד משמאל, אם זוכה שומרים אותה, שנאמר (תהלים צא,יא) כי מלאכיו יצוה לך, ואם לאו מקטרגים עליה. רבי פנחס אמר, ג' מלאכים יורדים עמה והם אפטרופסים של בני אדם, שנאמר (איוב לג,כג) אם יש עליו מלאך מליץ, מלאך, אחד, מליץ, שנים, להגיד לאדם יושרו, שלש. אמר רבי שמעון בר יוחאי חמש, ויחננו, ארבע, ויאמר פדעהו, חמש. אמרו לו, אינו כן, אלא ויחננו, זה הקדוש ברוך הוא, שהרי אין רשות לשום מלאך לחונן את האדם, והודה רבי שמעון בר יוחאי:

אות א:

וכתב בספר בראשית דף ק"מ ע"ב, בשעה שהקדוש ברוך הוא רוצה בנשמתו של אדם, מכה את הגוף ביסורים כדי שתשלוט הנשמה, וזהו (תהלים יא,ה) ה' צדיק יבחן לשון אבן בוחן, ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו, כלומר, כי נפשו של הרשע בעצמו שונאה אותו:

אות ב:

וכתב בספר שמות דף ו' ע"ב, אמר רבי חייא, ג' ימים קודם בוא הרע לעולם מכריזין עליו ברקיע, כשהם זכאים מתגלה הדבר לראשי הדור ומדבר להם שישובו, וכשאינם זכאים נמסר הדבר לתינוקות שאין בהם דעת או לעופות:

אות ג:

עוד שם שמות דף ו' ע"ב ז' ע"א, אמר רבי יצחק, כשהקדוש ברוך הוא מביא דין לעולם, בתחלה דן את השר למעלה, דכתיב (ישעיה כד,כא) על צבא המרום במרום, והאיך

דנין את השר, מעבירין אותו בנהר דינור ומסירים ממנו הממשלה, ותכף מכריזין עליו ברקיע שולטנות שר פלוני העבירו ממנו, ונשמע הקול עד שנשמע בעולם הזה לתינוקות ולעופות ולשוטים:

[ובזה יתיישב (תהלים קמט,ח) לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם וכו', מהו הכפל, אלא הכי פירושו מלכיהם הם שרי מעלה, ונכבדיהם הם מלכי האדמה, וזיקים הוא לשון זיקי אש, לאסור מלכיהם בזיקי אש להעבירם בנהר דינור, ובזה נמשך כי ונכבדיהם גם כן בכבלי ברזל]:

אות ד:

וכתב בספר שמות דף קנ"א ע"א , כי כל הרשעים שבעולם, בעוד שהגוף שלם בקבר, איבריו נידונים יחד, כל אחד בדינו בכל יום, כיון שהגוף נתעכל, כתוב בהקדוש ברוך הוא (תהלים עח,לח) ולא יעיר כל חמתו, אז דין הנשמה נחה, מי שצריך להיות לו מנוחה יש לו, מי שצריך להיות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, נעשה כל אחד כפי דינו, סוף דבר, בין לצדיקים בין לרשעים, טוב להם שיתעכל גופם מהרה, כי אפילו הצדיקים כל זמן שגופם קיים, כל יום ויום דן אותם דומה בקבר, קל וחומר לרשעים:

אות ה:

וכתב בספר ויקרא דף ע' ע"א, הקשה על זה ששנינו, אמר רבי יצחק אמר רבי יהודה, נפשות הרשעים הם מזיקין בעולם. הקשה רבי יוסי, אם זה עונש הרשע אינו עונש, אדרבה שמחה הוא לו (משלי כא,י) נפש רשע א ו¡ת¢ה רע. והשיב רבי חייא, שהדבר כך הוא, כי נפשות הרשעים בצאתם מן העולם כמה רוחות ושדים מעותדים להסתבך בנפש ההיא, ומכניסים אותה לגיהנם בכל יום בשלשה דינים, ואחר שמוציאים אותם מגיהנם, מזדווגים באותם הנפשות והולכים ושטים בעולם ומטעים לרשעים, ואחר כך מחזירין אותו לגיהנם:

אות ו:

וכתב בספר בראשית דף נ"ט ע"ב, בשם התוספתא, כי כל הצדיקים יש להם שתי נשמות בחיים חיתם, אחת היא עמהם בעולם הזה ואחת למעלה, ולכך כתוב בכל הצדיקים ב' פעמים (בראשית ו,י) נח נח (בראשית כב,א) אברהם אברהם (שמות ג,ד) משה משה (בראשית מו,ב) יעקב יעקב (שמואל-א ג,י) שמואל שמואל (בראשית יא,י) שם שם, חוץ מיצחק, לפי שכשפשט צווארו על גבי המזבח יצתה נשמתו לו בעולם הזה, ובשעה שאמרו לו ברוך מחיה המתים, באה לו נשמתו של עולם הבא, ולפיכך לא יחד הקדוש ברוך הוא שמו על צדיק חי כמו ביצחק:

אות א:
וכתוב בספר במדבר דף קל"ח ע"א, כל מקום ששם אחד פעמיים, [ראה באות הקודם] יש ביניהם פסיק, חוץ ממשה משה. וסוד הדבר, כי קודם לא היתה שלם, אבל במשה רבינו ע"ה מיום שנולד שלם היה:
אות ב:
וכתב בספר שמות דף י' ע"ב, על שני דברים הצדיקים מסתלקים מן העולם קודם זמנם. האחד בעון הדור, השני שגלוי לפניו שעתידים לחטוא:
אות ג:
וכתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר דף צ"ט ע"ב], ענין הגלגול בעמוד שני בפסוק (תהלים קד,כט) תוסף רוחם יגועון, הראה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון ענין הגלגול איך נתגלגלה נשמתו מדור לדור מצדיק לצדיק עד משה רבינו ע"ה:
אות ד:
עוד שם [בתיקוני זהר דף ק' ע"ב] ,ענין ר' פדת, דאמרו ליה, ניחא ליה דאחרביה לעלמא ואפשר דנפלת בשעתא דמזוני. רמז לו, שהאדם נקרא עולם קטן וזהו גוף האדם וזהו דאחרביה לעלמא ותתגלגל נשמתך בגוף אחר שנקרא עולם אחר:
אות ה:
עוד שם בזה [תיקוני זהר דף ק"א ע"א], [עיין זוהר ח"ג דף רט"ז ע"א], כי כשהקדוש ברוך הוא טרח עם האדם והביאו בגלגול ולא הצליח במקומו, הקדוש ברוך הוא מביאו במקום אחר, וזהו שנוי מקום, ואם אינו מצליח, עוקרו ונוטעו באילן אחר ומשנה שמו, וזהו שנוי השם, ואם אינו מצליח, עוקר אותו ומרכיבו באילן אחר ומשנה מעשיו, וזהו שנוי מעשה. וכנגד זה יש בהקדוש ברוך הוא שנוי מקום ושנוי מעשה ושנוי השם, כמו שכתוב (מיכה א,ג) הנה ה' יוצא ממקומו, כשיוצא משתנה מדין לרחמים ומרחמים לדין, כמו שאמרו לא כשאני נכתב וכו', אבל בעולם הזה נכתב ביוד ה"א ונקרא בא"ד וזהו שנוי מקום, כי מקומו הוא עולם הבא שם נקרא הקדוש ברוך הוא יו"ד ה"א רחמים חוץ למקומו שהוא בעולם הזה נקרא א"ד, וזהו סוד עומד מכסא דין לכסא רחמים:
אות א:
וכתב בספר שמות דף צ"ח ע"ב, בפסוק (שמות כא,י) אם אחרת יקח לו, רמז, כי כל הנשמות העתידות לבא בעולם הזה יוצאות בזמנים ידועים להשתעשע בגן עדן, והם פוגעות בנשמות הגרים, מי שאוחז באלו הנשמות זוכה בדין ומתלבש בהן ועולות, וכלם עומדות בזה הלבוש ויורדות לגן עדן בזה הלבוש, ואם תאמר שבשביל זה הלבוש גורעים

מאותם הנשמות כל הענוגים שהיו להם קודם לזה, כתוב (שמות כא,י) אם אחרת יקח לו שארה וכו':

אות ב:

וכתב בספר במדבר דף רי"ז ע"ב, בשם רעיא מהימנא אמר, כי ענין גלגול הנפש רמוז בפסוק (תהלים קג,טז) כי רוח עברה בו ואיננו, כי הקדוש ברוך הוא למי שמביא בגלגול, עושה עמו כמו לאברהם ע"ה, שנוי מקום, ושנוי מעשה, ושנוי השם, שכך היה באברהם שהוסיף יותר מעשים טובים ומקום, לך לך ושם שנקרא אברהם, כך עושה עם נפש המגולגל, וזה שאמר איוב (איוב יד,כ) משנה פניו ותשלחהו, וזהו (תהלים קג,טז) כי רוח עברה בו ואיננו, לשון עברה וזעם, כי אותו הרוח של מלאך המות שקטרג עליו והוציאו מן העולם ורואה אותו משונה, אומרים לו שאר מקטרגים זהו בעל דינך, אומר להם ואיננו שהרי נתגרש מארצו ונעשה במקום אחר, זהו ולא יכירנו עוד מקומו:

אות ג:

וכתב עוד בספר במדבר דף רט"ז ע"א, בשם רעיא מהימנא, כי למי שהוא צדיק, מביאו הקדוש ברוך הוא בגלגול פעמים רבות עד שיהא שלם ויזכה לעולם הבא, וזהו (שמות כ,ו) ועושה חסד לאלפים, אבל לרשעים אינו מביאם אלא עד ג' פעמים:

יום ארבעה ועשרים

אות ד:

וכתב בספר שמות דף קמ"א ע"ב, כי הצדיקים שאינם מתענגים בעולם הזה אלא בסעודת מצוה וסעודת שבת וראש חודש ומועדים, אף על פי שמתים בחוץ לארץ אינו שולט עליהם רוח הטומאה, כמו שהוא לא נהנה בחייו, וראיה מיוסף הצדיק ע"ה, שאף על פי שמת בחוץ לארץ לא שרה עליו רוח הטומאה, לפי שלא נמשך בחייו אחר תענוגים:

אות ה:

עוד כתב בספר שמות דף קי"ג ע"ב, ענין (קהלת ד,א) דמעת העשוקים שהם אותם שבאו על אמם והולידו מהם, וזהו העשוקים שהרי היו עשוקים בלי רשות בעלים, וכשהם מתים קטנים שהרי ממזר אינו חי, שופכים דמעות לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו, אנו מה חטאנו אין להם מנחם ומשיב תשובה. ויש עשוקים אחרים ששופכים דמעות, וכל העם מורידים עליהם והם הקטנים המתים בעון אביהם ואמם, שכל העם בוכים עליהם ואומרים, אלו הקטנים מה פשעם (שנעשקו) [שלא נתחייבו למה] ימותו מן העולם. והתשובה, שאלו מתים להגן על החיים, שכך שנינו מקום מתוקן באותו עולם

לאלו הקטנים, שאפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, שהקדוש ברוך הוא מרחם עליהם ונדבק בהם ומתקן עמהם ישיבה של מעלה, שנאמר (תהלים ח,ג) מפי עוללים:

אות ו:

עוד כתב בספר שמות דף קפ"ב ע"א, כי הקדוש ברוך הוא נפח הנשמה באדם כלולה מג' רוחות, והיא נפש רוח נשמה, וכשהאדם כועס מטמא נשמתו, וזהו שכתוב (ישעיה ב,כב) אשר נשמה נתחלף לו באפו. אבל לחכמים הכעס הוא טוב, שהם כועסים על דבר התורה:

אות ז:

כתב בספר בראשית דף רל"ב ע"ב, כי מי שעושה הספד לצדיק, צריך לפי כבודו ולא יותר, כי מי שמשבח לחברו יותר ממה שיש בו בא לידי גנותו:

ענין גן עדן וגיהנם:

אות א:

כתב בספר שמות דף י"ח ע"א, אמר רבי יוחנן, כי בשעה שאמר משה רבינו ע"ה (שמות יב,יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, היה שרו של מצרים דומה וקפץ ת' פרסה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, כבר נגזרה גזרה לפני, דכתיב (ישעיה כד,כא) יפקד ה' על צבא המרום, באותה שעה נעשה דומה שר של גיהנם לדון נשמת הרשעים, ורבי יהודה אמר, דומה הוא שר המתים:

אות ב:

כתב בספר בראשית דף ק"ו ע"ב ק"ז ע"א, מדרש הנעלם, אמר רבי יצחק, יש גן עדן למעלה וגן עדן למטה, גיהנם למעלה וגיהנם למטה, אמר רבי יעקב, הרשעים שקלקלו מילה שלהם וחללו שבתות ומועדים בפרהסיא וכפרו בתורה ותחיית המתים, יורדים בגיהנם למטה ואין עולים, אבל יקומו לתחיית המתים ויום הדין, ועליהם נאמר, (ישעיה סו,כד) והיו דראון די ראיה, כלומר שהכל יאמרו די בראייתם:

אות ג:

וכתב בספר שמות דף ק"נ ע"א, יש רשעים בגיהנם שאינם עולים, ויש שמצפצפים עולים אותם שהרהרו תשובה בלבם ולא יכלו מחמת מיתה:

אות ד:

עוד שם בספר שמות דף ק"נ ע"ב, ז' פתחים לגיהנם כנגד ז' מדורים שיש בו, וכנגד ז' מיני רשעים. רע, בליעל, חוטא, רשע, משחית, לץ, יהיר. כפי מדרגת חטאו כך מורידין אותו, וכל מדור ומדור יש מלאך אחד ממונה תחת ממשלת דומה, וכמה אלפים ורבבות עמו

שדנין את הרשעים, כל אחד כפי רשעו, אש של גיהנם של מטה יורד מתוך אש גיהנם של מעלה, ויש שם מדרגות שנקראות צואה רותחת, ושם היא זוהמת הנשמות המתלבנות מחטאה ונשארה שם הזוהמה ונקראת צואה רותחת, ושם נידונין המתים בלא תשובה וחוטאים ומחטיאי הרבים. ואותם שמוציאים זרע, נדונים שם, ואפילו בשבתות וימים טובים אינם יוצאים כמו שאר רשעים שיוצאים מגיהנם באלו הפרקים, מכל מקום אף על פי שיושבים בגיהנם אינם נדונים בשבת ויום טוב. אותם שמחללים שבתות וימים טובים בעולם הזה, כך אינם שומרים אותו שם. אמר להם רבי יוסי, לא תאמר כך אלא משמרים בעל כרחם, בא רבי יהודה ועשה פשרה, אותם שחללו שבת ולא היו מזרע ישראל אלא גרים שלא נצטוו שומרים אותו שם בעל כרחם, ובכל ערב שבת הולכים כרוזים בכל אותם מדורי גיהנם ומוציאים את הרשעים בכל ערב שבת, אבל אותם שכפרו בתורת משה רבינו ע"ה וחללו את השבת שהם מישראל, אש גיהנם (אינו) שולט בהם אפילו בשבת, ורשעים אחרים יש להם כח לצאת בהם, ומלאך אחד מוציא גוף של אלו שחללו שבת ומכניסו לגיהנם בפני כל הרשעים, ורואים סביבו תולעים והנשמה נשרפת בגיהנם ומכריזין עליו, זהו פלוני שלא תאב בכבוד המקום, אוי לו אוי לנשמתו, נוח לו שלא נברא:

אות ה:

כתב בספר בראשית דף ל"ח ע"א, מתחילין ההיכלות ומסיימין בדף ל"ט ע"ב. היכל הא', ששם נידונים הרבה ושם נשמות גרי הצדק, ואותו ההיכל הוא מוקף מאבן טובה וזהב לרוב, ויש שם פתח אחד שיורד לפתח גיהנם כדי שיראו משם עונש אותם שלא נתגיירו, וממונה בזה ההיכל הוא אונקלוס הגר ע"ה. היכל השני, זה מאיר יותר, בזה ההיכל יושבים אותם שסבלו יסורים בזה העולם ולא בטלו תפלה לעולם, לפנים מזה ההיכל יושבים אותם שענו אמן בכל כחם, למעלה יושב המשיח ומנחם אותם ונוסע מזה ההיכל והולך בהיכל השלישי. היכל השלישי, שם כל אותם תנוקות של בית רבן שלא השלימו ימותם, וכל אותם שנתעצבו על חורבן הבית, ומשיח מנחם אותם ונוסע משם להיכל הרביעי. היכל הרביעי שם כל אותם אבלי ציון וכל מתי מצוה וכל נשיאי זרע דוד מנחמים אותם, ובוכה המשיח, עד שיוצא הקול והולך למעלה ומתעכב שם עד ראש חודש ויורד, כשיורד יורדים עמו כמה מאורות ומאירים לכל אותם ההיכלות ומביא רפואה לכל אותם בעלי יסורים ולובש בגד אחד מצויר שם דמות כל הנהרגים, וזה הבגד עתיד הקדוש ברוך הוא ללבוש לדון כל הגוים, שנאמר (תהלים קי,ו) ידין בגוים מלא גויות, ובזה ההיכל הממונים עשרה הרוגי מלוכה. היכל החמישי, שם יושבים

כל בעלי תשובה גמורה וממונה עליהם מנשה מלך יהודה, ושלש פעמים ביום נכנסת אורה בזה ההיכל, כדי שיתעדנו בהם בעלי תשובה, וכל אחד נכוה מאור וחופת חברו, וכאן אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד זולת החסידים שיש להם מעלה יותר. היכל הששי, הוא היכל החסידים, זה ההיכל מעולה על כלם, למעלה מפתח זה ההיכל אברהם ע"ה לימין ה' יתברך, לפתח אחר יושב יצחק ע"ה, לפתח אחר יושב יעקב וי"ב שבטים, ובזמן שישראל בצרה נעורים הג' אבות ומתחננים. היכל השביעי, יש שם עמוד אחד מד' מראות, לבן ואדום וירוק ושחור, וכשעולות הנשמות מי שראויה בלבן עולה דרך שם, ומי שראויה לאדום ומראה אחרת כל נשמה כפי מעלתה, וכל ההיכלות הם למדור, אבל זה השביעי אינו למדור רק לעבור בו ולעלות להיכלות אחרות:

אות ו:

כתב בספר בראשית דף מ' ע"א, ז' מדורות הם זה למעלה מזה. המדור הא', למטה לארץ חשך מאד ואין לו אור כלל, שם יושבים שדים ורוחות ושם יש ממונה אחד שמו טהריא"ל ועמו שבעים ממונים מעופפים, ובעלות השחר כלהו אבדין ולא משתכחין, לפי שהולכים לנקב התהום ואינם נראים עד הערב שמשם. המדור הב', למעלה מזה מקום מאיר יותר, והוא מתוקן למדור מלאכים ממונים על מעשה בני אדם להטותם לדרך רע, ואלה המלאכים יש להם קורבה עם בני אדם ונהנים מריח בשמים של בני אדם, ועליהם ממונה אחד קדומיאל שמו. מדור הג', הוא מקום דשביבין דינור, ושם הוא המשך נהר דינור, ומשם יורד אש על ראש רשעים בגיהנם, ושם באותו המדור יש מקטרג על ישראל (חם) [ס"מ] שמו. מדור הד', הוא מקום מאיר, ובזה ההיכל הם המלאכים קבועים תדיר, ואינם כמו ההיכלות והמדורות האחרות, שהמלאכים שבהם אחר שאמרו שירה, הולכים לעבור לנהר דינור, רק אלו המלאכים רחמים שאינם משתנים לעולם ועושים שליחות בעולם ואינם נראים לבני אדם אלא בשמחה, והממונה בזה המדור פניא"ל שמו. מדור הה', הוא מאיר יותר מן הראשונים, ויש בהם מלאכים, מהם אש ומהם מים, פעמים נמצאים בדין פעמים ברחמים, ואלה הם ממונים לשבח לאל, מהם בחצות לילה ומהם בעלות השחר, וממונה בזה המדור קדשיא"ל שמו. מדור הו', הוא רם קרוב למלכו שמיא, ובו ספינות ונחלים וימים, ולמעלה מהם ממונים נוסעים בשעות ורגעים. כשנוסעים הספינות לרוח דרום ממונה אותו צד מיכאל, וכשנוסעים לרוח צפון הוא גבריאל, וכשנוסעים לרוח מזרח הוא רפאל, וכשנוסעים למערב הוא אוריאל. המדור הז', הוא רם מכלם, ושם אין נמצאים אלא גנזי ברכה ונשמות הצדיקים, הרי מכאן שיותר מעלה ומדור רם לנשמות הצדיקים מהמלאכים:

אות ז:
וכתב בספר שמות דף קע"ב ע"א וע"ב, שבע חלונות הם ברקיע. חלון אחד נקרא חלון זוהר, ובו יוצא כוכב אחד ששמו יד והוא מנצח לאומות, ועל זה כתוב (בראשית מט,ח) ידך בעורף אויביך, זה החלון כשיוצא פושט כמין יד בחמש אצבעות ומאיר באותו חלון, וכל בעלי הכשפים והקוסמים מתיראים בזמן שכוכב זה שולט שהם אינם מצליחים. חלון ב', נקרא חלון טופרא, [-חלון הצפורן] ומשם יוצא כוכב אחד שמו צפעון וזנב יש לו, מאותו חלון יוצאים שש מאות אלף רבוא רוחות ששולטות בעולם על טופרי [-צפרני] האדם כשזורקין אותם בגלוי, ובזה עושים קסמים וכשפים. חלון ג', נקרא חלון החשן, ובו כוכב אחד נקרא נוגה, זה הכוכב אין בה קטרוג כלל, וכשהיא שולטת העולם בנחת ובשמחה. חלון ד', נקרא חלון גביע, ושם יוצא כוכב אחד שנקרא בפי החכמים אשכול הכופר, שיוצא כמין אשכול ורחמים מעורר בעולם, ואין מקפידים בני אדם זה על זה ושלום רב נמצא בעולם. חלון הה', נקרא חלון באר, בזה החכמים לא ידעו מה טיבה, לפי שאינה עומדת במצב אחד, ולזה מתרחקים עצמן לעיין בזה המקום. חלון הו', נקרא נוגה, ושם יוצא כוכב אחד נקרא גזרון, כשזה שולט בעולם עונשים ודינים וגזרות מתחדשות, וזה החלון עם זה הכוכב לא ישלוט כל כך אלא סמוך לימות המשיח. חלון השביעי, יהי נפתח בכל העולם, והכוכב שלו יהיה מאיר ארבעים יום כשיגלה מלך המשיח:
אות ח:
כתב בספר בראשית דף קכ"ג ע"ב, תוספתא, אמר רבי יצחק, כך למדנו, כל הכתובים ביד דומה בפנקסו הם חיים לעתיד, אוי לאותם שאינם כתובים שאינם קמים, ולזה כתיב בדניאל (דניאל יב,א) בעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, [ושם בדף קכ"ח ע"ב] חלקו רבי זירא ורבי יצחק. כי רבי זירא אמר, כי גוף הצדיקים הולך על ידי גלגול מחילות. ורבי יצחק אמר, גבריאל מוליכו לארץ ישראל, כתיב הכא (בראשית כד,נח) התלכי עם האיש הזה, וכתיב התם (דניאל ט,כא) האיש גבריאל:
אות ט:
בספר בראשית דף קל"א ע"א, שאלו בענין כמה גופות שניטעו בעולם הזה בנשמה אחת מה תהא מהם. רבי יוסי אומר, כי הגופות הראשונות שלא הצליחו היו כלא היו, ולא יקום אלא הגוף האחרון, ורבי יצחק חלק ואמר, שעתיד הקדוש ברוך הוא להריק על אותם גופות נשמות אחרות, ואם יזכו בהם יקומו, ואם לאו, יעשו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים:

אות י:
וכתב בספר בראשית דף קל"ז ע"א, שיש עצם אחד שמתקיים בקבר עד תחייה, וממנו האדם עתיד ליבנות. ואמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, טעם הדבר, שזה העצם רמאי [עיין שם ששמו בתואל הארמי] מכל העצמות, ואינו סובל טעם המזון כשאר העצמות, ובשביל כך הוא חזק:
אות יא:
[וכתב בספר בראשית דף רט"ו ע"א, עתידים ישראל לערוך מלחמה בדרך אפרת וימותו עם רב מהם, ואחר כך יקומו בתחיה ויותר שולטנות תהיה למתים במקום הזה מאותם שיהיו בירושלים]:
אות א:
וכתב בספר בראשית דף קל"ה ע"א, מדרש הנעלם, חלקו התנאים, מהו סעודת הצדיקים לעתיד. אמר רבי אלעזר, שהוא שתרבה הדעת וישיגו בידיעת בוראם ויחשב להם כסעודה, ועל דרך שכתוב בתורה (שמות כד,יא) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו, וזהו שבמקום אחד אמרו נהנין מזיו השכינה, ובמקום אחר אמרו נזונין מזיו השכינה, אלא אותם שהשיגו הרבה נדמה להם כאכילה, ואותם שלא השיגו הרבה נאמר בהם הנאה, וכן דעת רבי שמעון בר יוחאי ורבי יהודה ורב הונא. ורבי יוסי סובר, שזהו גם כן יין המשומר, שהם סודות התורה שלא נתגלו לאדם הראשון משׁשׁת ימי בראשית אז יתגלו. ור' יצחק סובר, כי סעודה העתידה היא זה וזה אכילה והשגת חכמות. ור' יהודה בר שלום הקשה בשם ר', לאותם שאמרו, שלא יהא סעודת אכילה, אם כן מהו לויתן שכתוב ומהו השור, דכתיב, (איוב מ,כ) כי בול הרים ישאו לו, והשיב רבי יוסי, שהוא רמז על המלכיות, דאם לא כן קשה, דהא כתיב, (ישעיה כז,א) יפקוד ה' על לויתן נחש בריח, ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין, הרי שהם ג'. אלא ודאי כל זה שכתוב אינם דגים ושור, אלא רמז למלכיות. ורבי תנחום סובר, שהיא סעודה ממש. ורבי יצחק אמר, אני שאלתי ענין הסעודה לרבי יהושע, ואמרתי לו בשם רבי אליעזר שאמר, שהוא רמז שישיגו מעלת החכמה, ואמר לי שפיר אמרת, שרוב העולם כדי להפיס דעתם שראו חכמי הדורות שהגלות נמשך הסכימה דעת החכמים, כדי שיסבלו ההמון הגלות, ואמרו להם מתוך הכתובים, שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה מלויתן ומיין המשומר, דאמר ר' זירא, כל מיני פתויים פתה הקדוש ברוך הוא לישראל להחזירם למוטב, וזה יותר מכלם (ויקרא כו,ה) ואכלתם לחמכם לשובע, ובקללות הוא אומר (ויקרא כו,כו) ואכלתם ולא תשבעו, וזה קשה להם מכלם, דכתיב (שמות טז,ג) מי יתן מותנו ביד ה',

ואמר רבי זירא, מלמד דמשום האכילה מסרו נפשם למות, כיון שראה הקדוש ברוך הוא תאותם, אמר להם, ואכלתם לחמכם לשובע:
[אמר הכותב, הנה נא ערכתי סברות אלו בענין לויתן, ובזה תשובה מוצאת להרמב"ם ז"ל, על מה שהשיגו הראב"ד ז"ל שכתב, שסעודת עולם הבא היא השגת החכמה, דהרמב"ם ז"ל קים ליה ככל הני תנאי דבספר הזוהר, שכלם הסכימו כמוהו ותירצו קושית הראב"ד ז"ל]:

יום חמשה ועשרים

אות א:
וכתב בספר שמות דף כ"ח ע"א וע"ב, אמר ר' אלעזר, תפח רוחן של האומרים, שאין הקדוש ברוך הוא עתיד להחיות מתים, ומה מטה אהרן, שהיה עץ יבש ונהפך לפי שעה לבריות, אותם גופות שהיו בהם רוחות ונשמות קדושות לא כל שכן:
וכתב בספר במדבר דף קנ"ט ע"ב, אמר רבי שמעון, כי פרשת שלח היא סוד ורמז לעולם הבא, שאומר הקדוש ברוך הוא לבני אדם, למדו בתורה ועל ידה (משלי ח,כא) להנחיל אוהבי יש. ובעונינו, שרוב בני אדם אין מאמינים ואומרים, נשלחה אנשים לרגל ענין עולם הבא וראיתם את הארץ שהיא עולם הבא מה היא ויעלו בנגב, פירוש שלמדו בתורה וראו שהיא נגובה שאין עושר, ויבא עד חברון, פירש נתעסקו בה עד שנעשו חכמים וחברים, ושם אחימן ששי ותלמי ראו שיש מחלוקת הרבה, זה אוסר וזה מתיר וכו', ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ ולמדנו בדקדוקי התורה אפס כי עז העם, פירוש, ללמוד בתורה צריך אנשים חזקים כברזל, כי התורה היא תושיה והערים גדולות צריך שיהיה ללמוד בתורה עושר גדול, עמלק יושב בארץ הנגב, פירוש, ואפילו בכל זה הלואי יזכה האדם לתורה, עמלק שהוא היצר הרע שולט בארץ הנגב, שהוא האדם, והחתי והאמורי יושב בהר, פירוש, כמה רוחות ושדים יש שאין מניחין לעלות הנשמה למעלה, זאת עצת היצר הרע לאדם, כדי שלא יזכה לחיי עולם הבא. אמר הקדוש ברוך הוא (במדבר יד,ט) אך בה' אל תמרודו, פירוש, אדרבה כשיהיה לכם מעוט ממון לא תבואו למרוד בה', כי על ידי העושה מורד האדם, ואתם אל תיראו כנגד שאתם אומרים שהיא תושיה, אדרבה (משלי ג,ח) רפאות תהי לשרך, כנגד מה שאמר היצר הרע יש מקטרגים אדרבה כשישראל זכאים, כי לחמנו הם בעצמם מכינים לנו המזון:
[אמר הכותב, דברים אלו צריך האדם לשים בין עיניו, ידרוש בהם כמה גופי תורה, ובפרשה זאת עצמה ישמע חכם יוסף לקח. ואני מפרש, עמלק יושב בארץ הנגב, לפי

דרך זה שרצה לומר עמלק היצר הרע אמר יושב בארץ הנגב, כי עיקר מושב היצר הרע להתגרות יותר הוא בתלמיד חכם, כמו שאמרו במסכת סוכה דף נ"ב ע"א. וזהו, בארץ הנגב שהתלמידי חכמים הם נגובים בלי ממון, וכן אמרו (תמורה טז,א) בפירוש (יהושע טו,יט) ארץ הנגב נתתני, שהיה עני]:

אות ב:

וכתב בספר שמות דף קמ"א ע"א, מי שנשמתו יוצאה בארץ הקדושה, אם נקבר ביום ההוא אינו שורה עליו רוח טומאה, וזהו (דברים כא,כג) כי קבור תקברנו ביום ההוא:

אות ג:

וכתב בספר שמות דף קנ"א ע"ב, כי כל המתים שבעולם מתים על ידי מלאך המות, חוץ מהמתים בארץ הקדושה, שאינם מתים על ידו אלא על ידי מלאך רחמים, שהרי ארץ ישראל אינה ברשות שום שר אלא בידו יתברך, ולכן כל המתים בחוץ לארץ שהם מצד מלאך המות המטמא אותם, נקראים נבלה (ישעיה כו,יט) נבלתי יקומון, על שם שהם מומתים מיד הנבל, שהוא היצר הרע עושה אותם נבלה, וזהו רמז (שמואל-א כה,כה) נבל הוא ונבלה עמו:

אות ד:

וכתב עוד בספר שמות דף קנ"א ע"ב קנ"ב ע"א, שיש מקום בישוב, שאין שולט שם מות. ואמר רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, שהטעם הוא לפי שאות טי"ת שולטת באותה העיר, וטי"ת הוא חיים, ועל זה אמרו, הרואה טי"ת בחלום טוב לו. ואם תאמר, אחר שבאותו מקום שולטת אות טי"ת ויש בו חיים לעולם, למה לא נבנה שם בית המקדש. ותירץ, שהטעם כי בית המקדש נותן חיים וכפרה לעולם הבא, אמנם העיר בהפך נותנת חיים לעולם הזה:

אות ה:

וכתב עוד בספר ויקרא דף ש' ע"א, מעלת ארץ ישראל, אלף זעירא של ויקרא שלא היה בארץ ישראל. ועוד טעם אחר, כי כשהקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בעליונים ותחתונים מלך עליון נקרא, אמנם פה צמצם שכינתו בין בדי הארון מלך נקרא, אבל לא עליון כל כך כביכול:

אות ו:

וכתב בספר שמות דף קנ"ז ע"א, למה נקרא (דברים לב,מט) הר העברים, לפי שכל חוצה לארץ נמסר לשרים, ואותו מקום לא נמסר לשום שר ואינו שולט שם אלא משה רבינו ע"ה, וזהו הר העברים, פלוגתא שנחלקו עליו שרי מעלה, כל אחד אמר יהא בחלקי:

אות ז:
וכתב בספר בראשית דף רס"ה ע"א, ישב רבי ברכיה ודרש, מאי האי דקאמרינן, כל יומא עולם הבא ולא ידעינן מאי קאמרינן, מלמד, שקודם שנברא העולם עלה במחשבה לברוא אור גדול להאיר, ונברא אור גדול שאין כל בריה יכולה לשלוט בו, צפה הקדוש ברוך הוא שאינם יכולים לסובלו, לקח שביעי ושם במקומו והשאר גנזו לצדיקים לעתיד. אמר הקדוש ברוך הוא, אם יזכו בזה השביעי וישמרוהו, אתן להם לעולם הבא האור הגנוז. וזהו עולם הבא, עולם שכבר בא ששת ימי בראשית ההוא דכתיב (תהלים לא,כ) מה רב טובך:

יום ששה ועשרים

אות א:
וכתב בספר בראשית דף קכ"ה ע"א, מדרש הנעלם, אמר רבי אבהו, מ"ח נביאים עמדו לישראל וכל אחד נטל בחלקו תמצית טפה אחת מאותם טפות של גן עדן שהם מ"ח, ומה אם כל נביא שלא נטל אלא טפה אחת היתה מעלתו כך, אדם הראשון שהיה מקבל כל המ"ח מה היתה חכמתו. ורבי אבא בשם רב כהנא חלק ואמר, וכי מאין היו לנביאים אותם טפות, אלא כך שנינו, בכל טפה שיוצאה מגן עדן רוח חכמה יוצא עמה, ולזה אמרו, יש מים מגדלים חכמים ויש מים מגדלים טפשים, והמגדלת חכמים היא מאותם טפות של עדן, וזה גנוז בגן עדן לצדיקים לעתיד, וזהו (ישעיה יא,ט) כמים לים מכסים:
אות ב:
וכתב בספר בראשית דף קל"א ע"א, טעם למה אמרו קברי גוים אינם מטמאים לפי שהגוים נשמתם מצד הטומאה, וכשהם חיים הם טמאים וכשמתו הורק הטומאה מהם ונשאר הגוף בלי טומאה, אמנם ישראל הם בהפך, כשהם חיים נשמתם מצד הקדושה וכשמתים נתרוקנה מהגוף הקדושה ושורה בגוף טומאה:
אות ג:
וכתב בספר בראשית דף קפ"ז ע"ב, מי שלא זכה לבני בעולם הזה, כגון שהשתדל ולא זכה בהם או דהוו ליה ומיתו, יש לו חלק לעולם הבא אם הוא צדיק, כי האדם יראה לעינים (שמואל-א טז,ז):
וכתב בספר בראשית דף רכ"ז ע"ב, בפסוק (ישעיה מא,ד) קורא הדורות מראש, כי כל הנשמות שיורדות לעולם, קודם שירדו הם יושבים לפניו יתברך בצלם שעומדים בעולם הזה, וכן הראה הקדוש ברוך הוא לאדם דור דור וחכמיו:

וכתב בספר בראשית דף רל"ג ע"ב, כי כל הנשמות שהיו כלם עומדים לפניו כצורת העולם הזה, שנאמר (מלכים-א יז,א) חי ה' אשר עמדתי לפניו, וכתיב (תהלים קלט,טז) גלמי ראו עיניך:

אות ד:

וכתב בספר בראשית דף רל"ד ע"ב, בפסוק (בראשית מט,א) האספו ואגידה לכם, שגלה יעקב אבינו ע"ה כל מה שיהיה באחרית הימים, אלא שלא פרש הדברים, היה אומר דבר מגלה מבחוץ וסותר [סותם] מבפנים:

וכמו כן בספר בראשית דף רל"ח ע"א, סוד (זכריה ט,ט) עני ורוכב על חמור ועל עיר, נקרא עני, לפי שאין לו כלום משלו שהוא כמו הירח ששלימותה מהשמש ונקרא רוכב על חמור, ועיר, שהם שני כתרים תחתונים ששולטים בהם האומות, ומלך המשיח ישלוט עליהם:

אות ה:

וכתב בספר שמות דף ז' ע"ב, בכה רבי שמעון וזקף ידיו אמר, אוי מי שימצא בזמן המשיח, ואשרי חלקו מי שימצא, ומדבר בארוכה סודות בעניני המשיח עד דף י' פסוק (שמות א,ח) ויקם מלך חדש יעוין שם:

אות ו:

כתב בדף קמ"ג ע"א, כי הצדיקים בעולם הזה, אף על פי שהם צדיקים גמורים אינם בוטחים במעשיהם, וראיה שכתוב בהם (משלי כח,א) צדיקים ככפיר יבטח, אינו אומר כשחל או כשחץ, שהם גדולים אלא ככפיר שהוא קטן והוא מתירא, אבל לעולם הבא (תהלים קכה,א) הבוטחים בה' כהר ציון:

אות ז:

וכתב בספר ויקרא דף ו' ע"א, בפסוק (עמוס ה,ב) נפלה לא תוסיף קום, אמר, לא אוסיף להקימה אין כתיב כאן, שהענין הוא כי בכל שאר גליות שם קץ וזמן, ובכלם אחר הזמן היו יוצאים ישראל בעצמם, אבל בגלות (החל) [האחרון] הזה לא יהיו כמו שאר גליות שישראל ישובו מעצמם, אלא הקדוש ברוך הוא יתעורר להקימם מעפר ויאמר להם, קומי רדי מעפר, זהו לא תוסיף קום כבראשונה, אלא אני אקים אותם:

אות ח:

וכתב בספר במדבר דף קנ"ג ע"א, בגלות האחרון אין מיתה אלא עוני, ועני חשוב כמת, לקיים מה שכתוב (צפניה ג,יב) והשארתי בקרבך עם עני ודל, והעשירים שישארו שיתקיים בהם (שמות ה,יז) נרפים אתם נרפים, שהם נרפים בתורה ונרפים לעשות חסד

עם בעלי תורה, והם משקרים וטוענים שיש עליהם כובד המס, וזהו (שמות ה,ט) תכבד העבודה על האנשים שאינם מחוננים לתלמידי חכמים, לזה אמר הקדוש ברוך הוא (שמות ה,יח) ותוכן לבנים תתנו, הממון שיש לכם גנוז ושמור תתנו לאומות, וזהו לבנים כספים שהם לבנים:

יום שבעה ועשרים

עניני הצדקה:

כתב בספר שמות דף רנ"ה ע"א, כי שנים הם המלוים להקדוש ברוך הוא, מי שעושה חסד עם העני, שנאמר (משלי יט,יז) מלוה ה', ומי שמוציא לכבוד שבתות וימים טובים, זה שאמר קהלת (קהלת ח,טו) אין טוב לאדם כי אם לאכול וכו' עד והוא ילונו, פירש שהוא מלוה להקדוש ברוך הוא באכילה ושתיה של מצוה:

וכתב בספר בראשית דף ק"ד ע"א, בשעה שהקדוש ברוך הוא אוהב את האדם, שולח לו דורון, ומהו הדורון, עני שיזכה בו ומיד נרשם בפניו המצוה כחוט של חסד, ובבא צרה בעולם, רואה המשחית הרושם בפני זה האיש ואינו מתקרב:

אות א:

וכתב בדף י' ע"ב, פתח רבי שמעון ואמר, כל השמח במועדים ואינו נותן חלק לעניים, אותו רע עין שטן שונא אותו, לפי שהקדוש ברוך הוא במועדים מבקר העניים ורואה שאין להם כלום לשמוח ובוכה עליהם והולך למרום ורוצה להחריב העולם, אומרים לפניו, רבונו של עולם, פלוני אוכל ושותה ויכול לשמח העניים ואינו נותן להם, מיד נכנס אותו המקטרג ותובע רשות ורודף אחרי אותו האיש ומסבב עליו כמה צרות. צא ולמד, מי לנו גדול מאברהם אבינו ע"ה, שבשעה שעשה סעודת בנו בא השטן לפניו כדמות עני ולא השגיח עליו, מיד קטרג עליו, לא זז משם, עד שבלבל הסעודה וגרם מיתת שרה על צער בנו של העקידה. וכן כתב ספר במדבר דף רנ"ט ע"ב:

אות ב:

וכתב בספר שמות דף פ"ח ע"ב, בכל המועדים צריך האדם לשמוח ולשמח עם העניים, ואם אינו משמחם, עליו נאמר (מלאכי ב,ג) פרש חגיכם. אבל בשבת, אם האדם שמח אף על פי שאינו משמח העניים אין לו עונש, דלא כתיב פרש שבתכם:

אות ג:

וכתב עוד בספר שמות דף קצ"ח ע"א, בפסוק (שמות לה,ה) קחו מאתכם תרומה. אמר, כי כשעושה האדם צדקה, צריך שיהא ממונו ולא מגזל ועושק, דאם כן אוי לו, אדרבה הוא לו למזכיר עון, וזה הוכיח מכתוב (ישעיה נח,ז) פרוס לרעב לחמך, ולא כתיב לחם:

אות ד:

וכתב בספר ויקרא דף פ"ד ע"ב, מי שהשלים נפשו של עני ונתן לו צדקה, אפילו הגיעו ימיו של אותו אדם להפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא מוסיף לו חיים:

אות ה:

וכתב בספר שמות דף נ"ט ע"א, כל הדברים שהאדם עמל בעולם הזה ואינם דברי תורה או מצוה, נעשה מהם הבל והולך ושט בעולם, וכשיוצאה נשמת האדם, אותו הבל מגלגל רוחו בעולם כאבן בתוך הקלע, כדכתיב (שמואל-א כה,כט) יקלענה בתוך כף הקלע. הבל הוא שברון רוח, וזהו (קהלת א,יד) הבל ורעות רוח. אבל אותו הדבר שהוא לעבודת ה', הוא למעלה מהשמש, וזהו זרע שזורע זה האיש בעולם ההוא, ומהו שם הזרע צדקה, כמו שנאמר (הושע י,יב) זרעו לכם לצדקה, זה מנהיג את האדם כשיוצאת נשמתו ומוליך אותו לצרור החיים, וזהו (ישעיה נח,ח) והלך לפניך צדקך:

אות ו:

וכתב בספר בראשית דף ק"ב ע"ב, אילן היה נוטע אברהם ע"ה ולא היה עולה בכל מקום רק כשהיה בארץ כנען, ובאותו אילן היה מכיר מי שהיה דבק בה' יתברך, וזה כי הצדיק כשהיה נכנס תחת האילן, מיד היה האילן פורש ענפיו על אותו אדם, וחופף עליו להיות צל על ראשו. אבל מי שהיה דבק עם העבודה זרה, מיד אותו אילן היה מעלה ענפיו למעלה, וכן מעין מים היה תחת אותו אילן, מי שהיה צריך טבילה היו המים עולים לקראתו, מיד יודע אברהם ע"ה שזה האיש טמא וצריך טבילה, ומי שהיה טמא היה המעין מתנגב, ובזה האילן היה בודק בו עובר ושב, וזהו שכתוב (בראשית יח,ד) והשענו תחת העץ:

יום שמונה ועשרים

אות א:

וכתב בספר בראשית דף קי"ג ע"א, רבי חייא פתח (זכריה ג,א) ויראני את יהושע וגו', זה היה בשעה שהטילו נבוכדנצר לאש עם אותם נביאי שקר. מהו (זכריה ג,א) לשטנו, שאמר השטן, או כלם ישרפו או כלם יהיו נצולים, כי אין הקדוש ברוך הוא עושה חצי דין וחצי נס כאחד, אלא או הכל דין או הכל נס. אמר לו רבי יוסי, ולא, והרי קריעת ים

סוף נס לישראל ודין למצריים. אמר לו רבי חייא, אדרבה, משם ראיה כי לכך אמרו, קשה קריעת ים סוף לפני הקדוש ברוך הוא:

[אמר הכותב, בזה יובן בעצם מה שאמרו ז"ל, (סנהדרין דף כ"ב ע"א) וקשים לזווגם כקריעת ים סוף, והטעם, כי הוא חצי דין וחצי רחמים, בכי ושירות, דין בכי, ודין אומר שירה, והקדוש ברוך הוא עושה סולם באף שמביא על זה מרומם על זה אשת פלוני לפלוני, ואם כן הוא דומה לקריעת ים סוף, שהוא חצי נס וחצי רחמים. וזהו טעם גם כן, (פסחים דף קי"ח ע"א) קשים מזונותיו, כי ממה שזה העני זה העשיר, ולזה קשה כקריעת ים סוף שהיה חצי דין וחצי נס]:

אות ב:

וכתב בספר בראשית דף ק"פ ע"ב, מצינו סוד אחד בספרים הראשונים, בענין בני חיי ומזוני, וזה כי הלבנה פעמים היא בחסור והיא בדין והשמש אינה נמצאת אצלה, ובכל שעה יש לה להוציא נפשות בבני אדם, והנפש היוצאת באותה שעה כל ימיו מכאובים בעניות, או נשבר או נדכה ביסורים אחרים אף על פי שיהיה צדיק, זולת אם יהיה מתפלל בכונה, כי התפלה תשבר רוע המזל. ואם הלבנה בשלימות, הנשמה היוצאה ונדבקת באותו האיש לעולם, ימצא בזה האיש שלימות בכל, בעושר, בבנים, בבריאות הגוף. וזהו, בני חיי ומזוני, במזלא תליא מלתא:

אות ג:

וכתב בספר שמות דף ו' ע"א, בספר רב ייבא סבא כתב, סוד אחד, בפסוק (דניאל ד,יד) בגזרת עירין פתגמא כל דיני העולם הזה וכל גזרות וכל שאלות כלם הם למעלה בהיכל א', שיש שם ע"ב סנהדרין הדנין ומהפכין בזכות האדם ונקרא היכל הזכות, וכנגדו יש היכל חובה מצד ס"מ, אשר כל חפצו להפוך בחובת האדם, אלא שבהיכל זה נקראים מים מתוקים מים צלולים, אלו שבהיכל החובה נקראים מים המרים, ובאלו הב' היכלות, אין דנין שם בני חיי ומזוני לא בהיכל זכות ולא בהיכל חובה, אלא זה תלוי במזל:

אות ד:

וכתב בסוף ספר שמות דף ר"ס ע"ב, מונה שבעה היכלי קדושה, וכנגדן שבעה היכלי טומאה ונקראים היכל חובה מצד היצר הרע, ויש שם היכל אחד של חובה שדנין את בני האדם החייבים להסיר ולמעט מהם מזונותיהם, ואמרו דאף (שם דף רס"ו ע"א) דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא היינו כדי ליתנם תלוי במזל ולא בהיכל הזכות, אבל הם בהיכל חובה ליטלם מן האדם כשהם רשעים, ובזה יתישבו כמה קושיות באלו הענינים: ובכאן נשלמו הג' עמודים ונתחיל לכתוב ביאור כמה דברים ורמזים מהזהר::

רמזים:

יום תשעה ועשרים

אות א:
וכתב בספר בראשית דף קצ"ז ע"א, פסוק (בראשית לב,ח) ויירא יעקב, בשם רבי חייא, כלל גדול, כי בכל מקום שכתוב (זכריה ט,א) משא דבר ה', אם הוא על טוב אומות העולם, כתוב משא כי כביכול הוא מצטער לתת טוב לאומות, וכשכתוב (זכריה יב,א) משא דבר ה' אצל ישראל, הוא בזמן שמתגבר עליהם רעה, כביכול מצטער לתת רע לישראל, וכאלו כמשא כבד יכבדו עליו, אלא שהעונות גורמים, וזהו שכתוב לשון משא:
אות ב:
וכתב עוד בספר בראשית דף קצ"ד ע"ב, פסוק (בראשית מא,ח) ויהי בבקר, כי אין כל החלומות שוים, כי אף על פי שאמרו, שאין מראין לאדם אלא כפי מדרגתו, זהו להדיוטות, אבל למלכים שמדרגתם גדולה כמו שהם גדולי הערך, כך חלומם הוא ממקום עליון. ומצאתי הגה"ה שכתוב וזה לשונו, דאין החלומות הולכים אחר הפה במלכים:
אות ג:
וכתב בספר בראשית דף קצ"ט ע"ב, סוד בענין החלומות בפסוק (בראשית מב,ט) ויזכור יוסף, שצריך לאדם שיזכור חלומו כדי שיתקיים, ואם שכח החלום האדם אינו מתקיים. לכך יוסף הצדיק ע"ה היה זוכר חלומו ומצפה שיתקיים, ולכך אמרו, כל חלמא דלא מתפשר, כאגרתא דלא מקרייא:
אות ד:
וכתב בספר במדבר דף קנ"ג ע"א, בשם רעיא מהימנא, טעם, הרואה תמרים בחלום סימן טוב לו, שתמו עונותיו, לפי שתמרים הם ב' מלות תמר, תם מר, מה שהיה העון מר, כבר תם:
אות ה:
וכתב בספר שמות דף י"ז ע"ב, ענין רעידת הארץ, וזה לשונו, מעשה ברבי יצחק פגע בהר אחד וראה אדם אחד שהיה ישן שם, ישב שם רבי יצחק וראה הארץ מתחלחלת ונשבר אותו אילן ונפל, נעור אותו האיש ואמר לר' יצחק, יהודי יש לך לבכות ולנהום, לפי שבשעה זאת מקימים בעולם שר אחד והוא עתיד לעשות עמכם רע, וזאת רעידת הארץ בשבילכם היא, שכל זמן שיקום בעולם ממונה שעתיד לעשות עמכם רע יש רעש.

אמר ר' יצחק, ודאי כך הוא שהרי כתוב (משלי ל,כא) תחת שלש רגזה ארץ, תחת עבד כי ימלוך:

אות ו:

כתב בספר שמות דף ס"ה ע"א, יש רעה חולה שורה על בני אדם, ומעת ששורה זה הרוח על האדם, עושהו כשכיב מרע, הולך לתת צדקה ומעכב בידו, באים עניים ואינו נותן, בא לאכול לעצמו ומעכב בידו, וכל זה כדי לשומרו לאחר. וזה אמר החכם (קהלת ה,יב) עושר שמור לבעליו לרעתו. פירש, עושר שמור ליורשים. והטעם, לרעתו בשביל שהמוריש שנדבק באותו רוח רעה חולה, שלא הניחו להוציא הממון:

אות ז:

וכתב בספר בראשית דף רנ"ז ע"ב, (תהלים צ,י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה, מהו בהם, זהו סוד שיש למעלה ז' ימים והם ז' מדרגות, והאחרונה נקראת אחרית הימים והיא צדק, ובאותה מדרגה נשלמו לאדם שבעים שנה, כנגד ז' מדרגות. וזהו, ימי שנותינו בהם, פירש באותם ימים ושנים של מעלה:

אות ח:

וכתב בספר בראשית דף ר"ס ע"ב, כל מקום שתמצא בתורה זאת תורת או זאת התורה בלא וי"ו, הוא רע בשביל עון. שכן כתיב (ויקרא יג,נט) זאת תורת נגע הצרעת (במדבר ה,כט) זאת תורת הקנאות (ויקרא יד,נד) זאת התורה לכל נגע הצרעת, אבל עם וי"ו הוא טוב (דברים ד,מד) וזאת התורה (דברים לג,א) וזאת הברכה:

אות ט:

וכתב בספר בראשית דף ס"ז ע"א, בפסוק (בראשית ז,א) ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה, שאינו דרך ארץ לאשה שתקבל אכסניא שלא ברשות בעלה. עוד רמז, שלא יקבל האדם אושפיזו אם הוא חשוד בעיניו:

אות י:

וכתב בספר בראשית דף קפ"ג ע"ב, שאל רבי חייא, מהו כל חלמא דלא מתפשר כאגרתא דלא מקרייא, אם משום שאינו מתקיים או שמתקיים ואינו נודע. והשיב רבי שמעון, שמתקיים ואינו נודע:

אות יא:

וכתב בספר בראשית דף קצ"ו ע"א, הקדוש ברוך הוא מגלגל ומסבב סבות, כי כשבא יוסף ע"ה למצרים, לא היה שם רכוש גדול, והביא הרעב כדי שכלם יביאו למצרים כסף וזהב, לקיים (בראשית טו,יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול:

אות יב:
וכתב בספר בראשית דף רל"ג ע"א, בפסוק (בראשית מח,כ) ויברכם ביום ההוא, מה שהקדים יעקב לברכן, מכאן הטעם, שחביבות האדם על בני בניו יותר מבניו:

יום שלשים

אות יג:
וכתב בספר שמות דף נ' ע"א, טעם, שכתוב במקום אחד (תהלים ג,א) מזמור לדוד, ובמקום אחר (שם כד,א) לדוד מזמור. והשיב, כי לדוד מזמור היא שירה שאמר דוד ע"ה על ישראל, ומזמור לדוד, הוא שאמר שירה על עצמו:
אות יד:
וכתב בספר שמות דף קפ"ג ע"א, למה נקרא צפור דרור. הטעם, לפי שאינו מתירא משום אדם, ולזה שם קנו בין הקורות. ועוד טעם אחר, כי מיום שעושה קן בבית ומוליד מדורו בבית חמשים יום ואחר כך נבדלים אלו מאלו, וזהו רמז (ויקרא כה,י) וקראתם דרור וקדשתם שנת החמשים:
אות טו:
וכתב בספר שמות דף רכ"ה ע"ב, למדנו, כי בכל מקום שיש צד קדושה, אינו יכול סטרא אחרא לשלוט, אף על פי שעומד הדבר בחשבון, ואם תאמר, שהרי ישראל כתיב בהם (ירמיה ב,ג) קדש ישראל, ולמה הוצרכו לשקלים, כדי שלא ישלוט בהם נגף. ויש לומר, שיש שני מיני קדש, יש קדש נסתר שהוא הקדוש ברוך הוא, ויש קדש נגלה שהם ישראל, וראוי כי קדש נגלה יתן פדיון לקדש נסתר:
אות טז:
וכתב בספר שמות דף רי"ח ע"א, טעם למה שאמרו ז"ל (רות ג,ז) וייטב לבו שבירך על מזונו, שרוצה לומר אותו שנקרא לב, זה הקדוש ברוך הוא שנקרא לב (תהלים עג,כו) צור לבבי:
אות יז:
כתב (בספר בראשית) [תיקוני זהר דף קט"ז ע"ב וקי"ז ע"א], כי השכינה נקראת על שם כל דבר. והטעם, כי (ישעיה ו,ג) מלא כל הארץ כבודו, לפעמים נקרא נשר, לפעמים יונה, לפעמים צפור, לפעמים חיה. ובעשבים נקרא שושנה עץ פרי, וכששולטת על ההרים נקראת סלע, אין בריה בעולם ששורה עליו שאין השכינה נקראת על שמה:
אות יח:

וכתב בספר בראשית דף נ"ו ע"ב, בימי אנוש, אפילו התינוקות היו יודעים חכמה, והיו יודעים המלאך הממונה על האש והממונה על המים, והיו יודעים דברים לעצור אותם, ושלא יעשו דין, והיו יודעים חכמות לעצור כח חיל השמים וכסיליהם:

אות יט:

וכתב בספר בראשית דף ס"א ע"ב, כי בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים שמח, שנאמר (משלי יא,י) באבוד רשעים רנה. ואם תאמר, הרי מצינו כשנטבעו המצרים שאמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעים בים וכו', הרי שהוא עצב. יש לומר, כי כשהרשעים נאבדין מן העולם קודם זמנם וקודם שנשלם מדת עונם, כדכתיב (בראשית טו,טז) כי לא שלם עון האמורי, אז עצב, אבל כשהרשעים נאבדים מן העולם, כשהגיע זמנם אז באבוד רשעים רנה. ואם תאמר, למה הקדוש ברוך הוא מאבדם בלא זמנם כיון שקשה בעיניו, יש לומר שלפעמים מאבדן בלא זמנם אף שקשה בעיניו, מפני ששולחים יד בישראל, כמו ענין המצריים:

אות כ:

וכתב בספר בראשית דף ע"ג ע"א, טעם, שפעמים נקראת ארץ הקדושה בשם ארץ כנען, ופעמים נקראת ארץ ישראל. כשאינה זכאין, נקראת ארץ כנען, וכשהן זכאים, על שמם:

אות כא:

וכתב בספר בראשית דף ק"ס ע"א, יש זכירה לטוב (בראשית ט,טו) וזכרתי בריתי, וזכירה לרע (תהלים עח,לט) ויזכור כי בשר המה. פקידה לטוב (שמות ג,טז) פקוד פקדתי, פקידה לרעה (תהלים פט,לג) ופקדתי בשבט פשעם. לכן צריך האדם ליזהר כשמתפלל על עצמו, לא יאמר זכרני ופקדני סתם, כי השטן תכף לוקח הדבר ויבא להזכיר חוביו אחר שיש זכירה ופקידה לרעה, אלא יאמר זכרני ופקדני לטובה, כמו שכתוב, בעזרא (נחמיה ה,יט) זכרה לי אלהי לטובה:

אות כב:

וכתב בספר בראשית דף קפ"ה ע"א, כי יותר טוב שיפיל האדם עצמו לאש או לגוב אריות, ויסמוך עצמו כי יעשה לו הקדוש ברוך הוא נס, או זכות אבות תועיל, ולא יפיל עצמו ביד שונאיו ויסמוך על הנס, כי מעטים הם הניצולים מזה, ולזה יעץ ראובן על יוסף להשליכו לבור, והעיד הכתוב (בראשית לז,כב) למען הציל אותו מידם:

אות כג:

וכתב בספר בראשית דף רל"ג ע"א וע"ב, רמז לזווג, בפסוק (תהלים קטו,יב) ה' זכרנו יברך, אלו הזכרים. יברך את בית ישראל, אלו הנקבות. כי בתחלה מברך הקדוש ברוך

הוא הזכרים, ומהם חלה הברכה על הנקבות. וזהו שכתוב את תוספת, כי ממה שנתוסף לזכר אוכלת הנקבה. וכיון שנשא אדם אשה, נותן לו הקדוש ברוך הוא ב' חלקים, חלקו וחלק הנקבה:

אות כד:

וכתב בספר בראשית דף ר"מ ע"א, מי שמברך על שולחנו, לא יברך על שולחן ריקם. וצריך הלחם להמצא על השולחן, וכוס יין בימינו, כדי לקשר שמאל בימין, והלחם יתברך משתיהן:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: